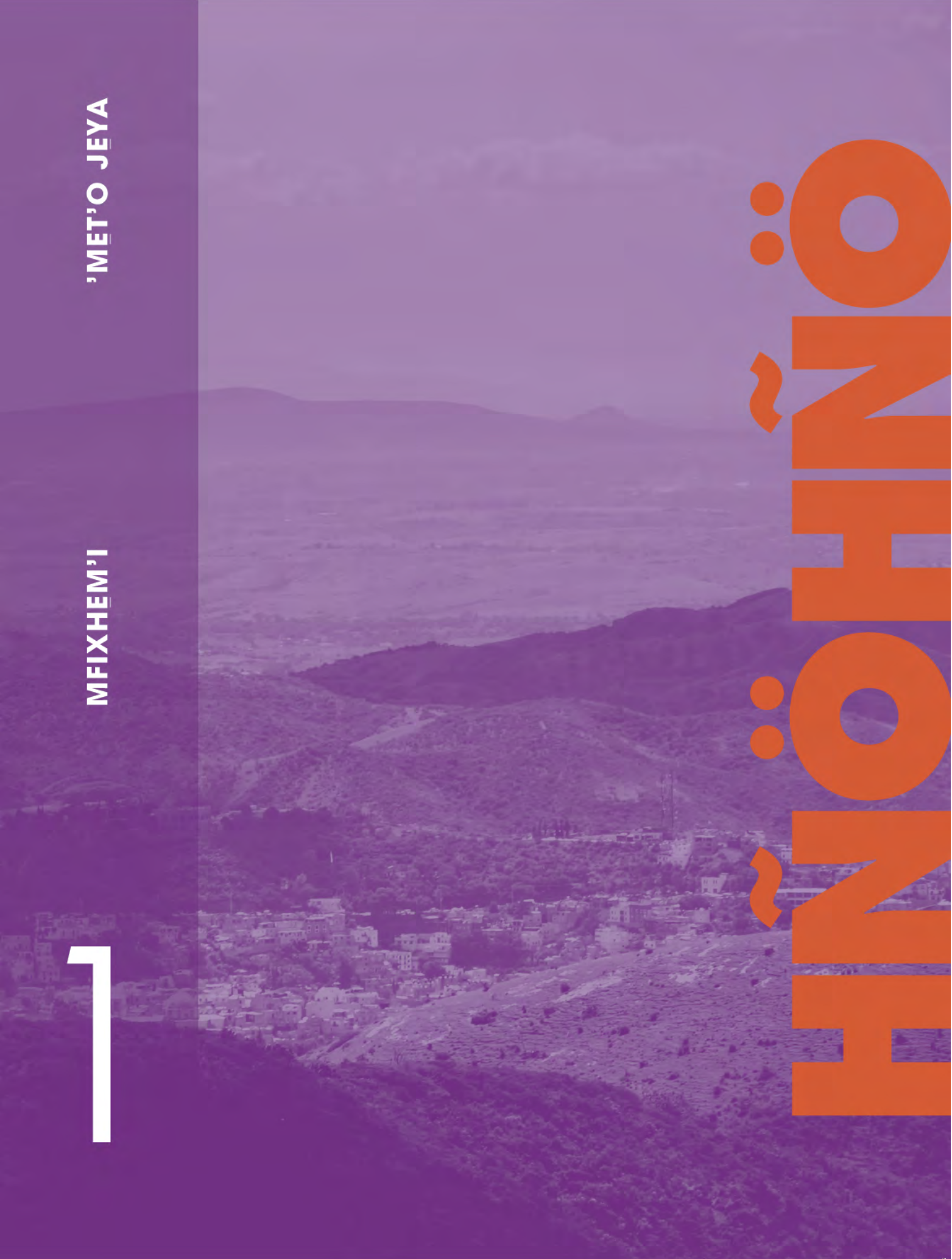

1

MFIXHEM'I

'MET'O JEYA

ÖZÜNÜ ÖZÜNÜ

**Se agradece a la Comisión Nacional de Derechos Humanos
y a la Cuarta Visitadora General,
Mtra. María Eréndira Cruzvillegas Fuentes
por su colaboración para las ilustraciones de la primera página.**

**Ya ñohño ěme ge ja to'o di su yao ha go
ge'ä pets'i te da tapabi neki nunge to'o ne da
bots'e. Há ra ndehe ya oho ma di tsa da ñowini
'na tsi dada. Há yao ja ya zuwë nuu da tsa
da tho, në ja ya paxi nu'da tsa da njo ngu pa
'ñethi o pa da ts'i, pe pa dada mani 'na 'ne'o
pets'i te da tapabi neki nö'ö mētoho në da
ts'okuabi ra 'ne, pa da 'nets'i 'na hoga `mi
ra nzaki `naa.**

BAJA
CALIFORNIA

SONORA

CHIHUAHUA

COAHUILA

BAJA
CALIFORNIA
SUR

SINALOA

DURANGO

ZACATECAS

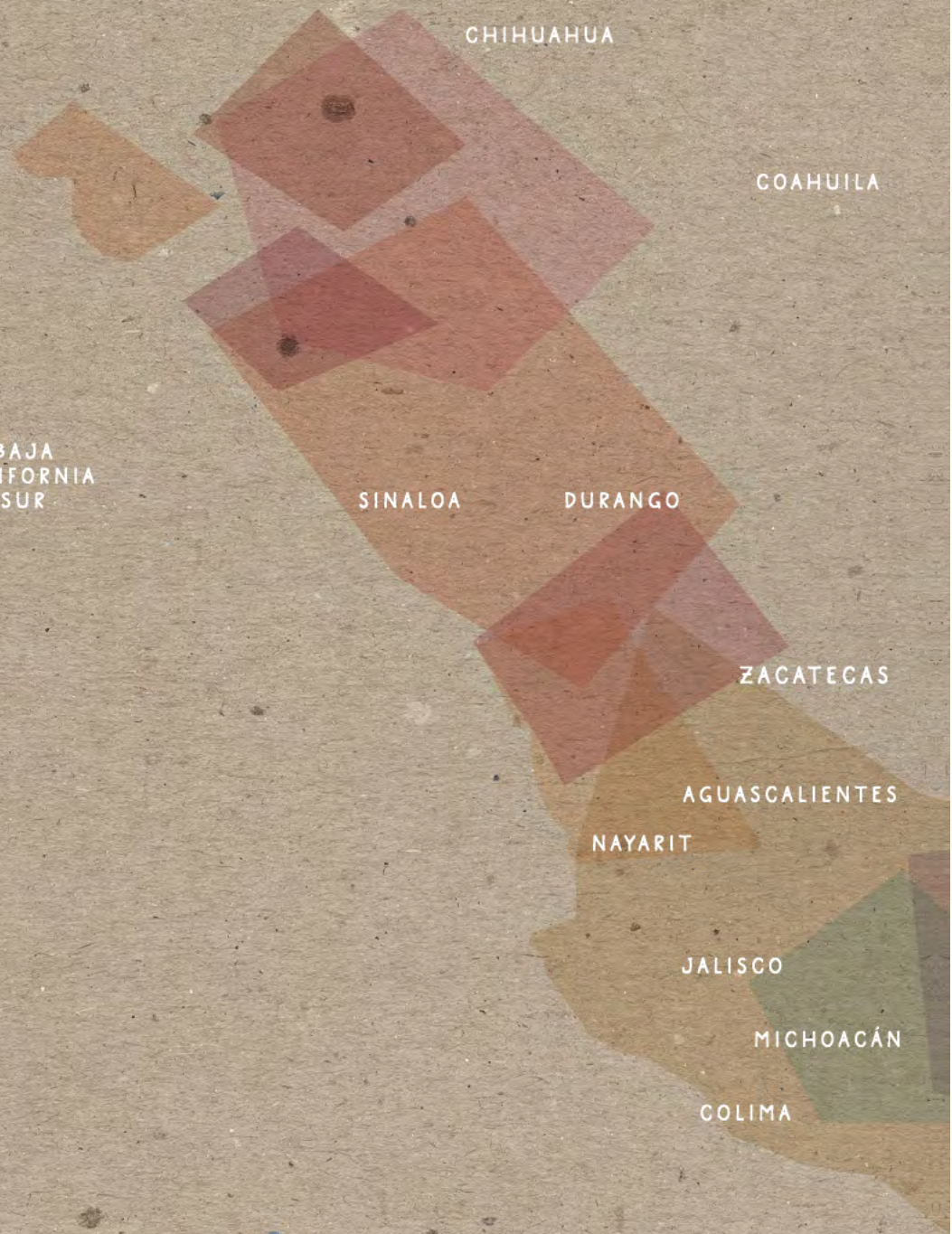
AGUASCALIENTES

NAYARIT

JALISCO

MICHOACÁN

COLIMA

NUEVO LEÓN

TAMAULIPAS

SAN LUIS
POTOSÍ

GUANAJUATO

QUERÉTARO

HIDALGO

ESTADO
DE MÉXICO

TLAXCALA

MORELOS

PUEBLA

VERACRUZ

GUERRERO

OAXACA

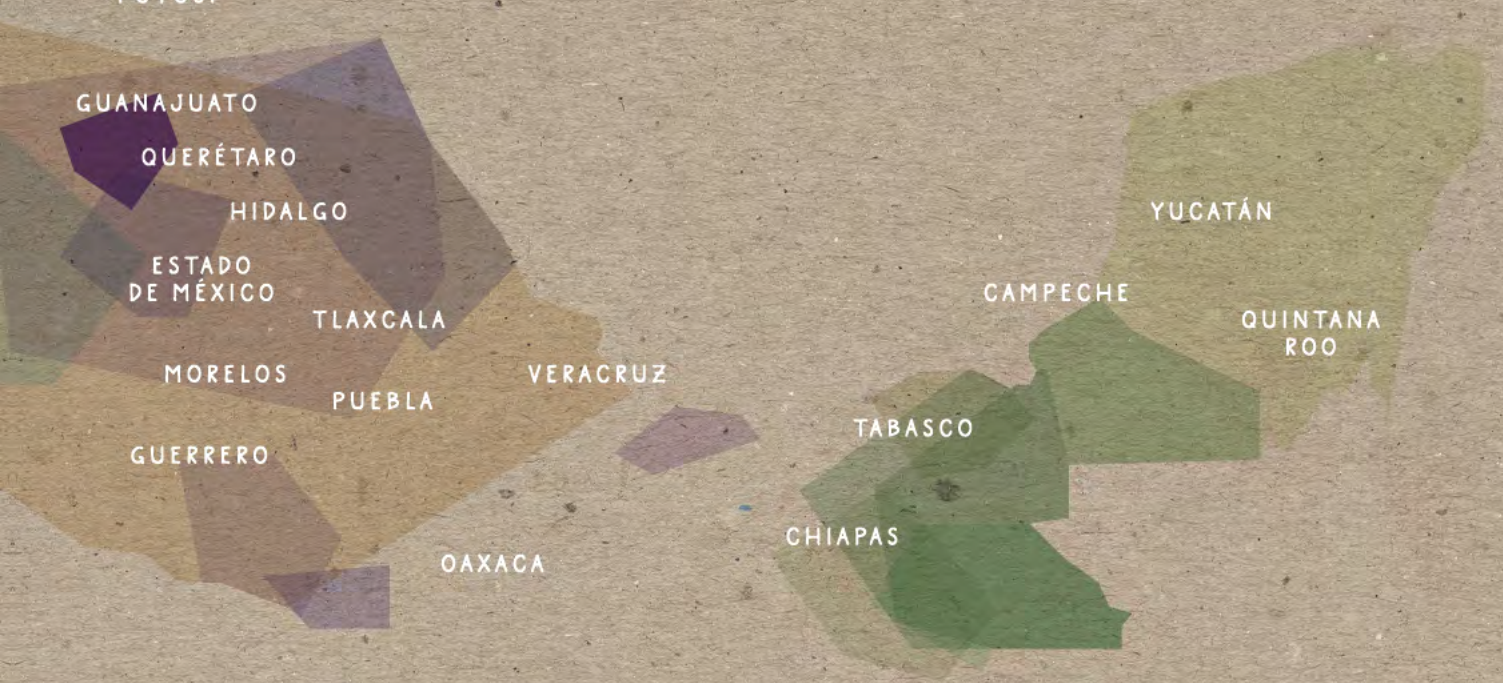
YUCATÁN

CAMPECHE

QUINTANA
ROO

TABASCO

CHIAPAS

Otto Granados Roldán
SECRETARIO DE EDUCACIÓN PÚBLICA

Javier Treviño Cantú
SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN BÁSICA

Rosalinda Morales Garza
DIRECTORA GENERAL DE EDUCACIÓN INDÍGENA

Alicia Xochitl Olvera Rosas
DIRECCIÓN DE EDUCACIÓN BÁSICA

Édgar Yesid Sierra Soler
**DIRECCIÓN PARA EL FORTALECIMIENTO Y DESARROLLO
PROFESIONAL DE DOCENTES DE EDUCACIÓN INDÍGENA**

Lucía Tepole Ortega
**DIRECCIÓN PARA EL DESARROLLO Y FORTALECIMIENTO
DE LAS LENGUAS INDÍGENAS**

Erika Pérez Moya
DIRECCIÓN DE APOYOS EDUCATIVOS

DIRECCIÓN ACADÉMICA
Alicia Xochitl Olvera Rosas

AUTORÍA:
Gustavo Rodríguez Huerta
Joaquín Morales de León
Hilaria Sánchez Morales
Laura Estela Sabino Hernández
Cirilo de Santiago Martínez
Eliacín de Santiago Martínez
Isaías de Santiago Sánchez
Abraham Sánchez Gudíño
Fragancia de Santiago Sánchez

CONCEPTO GRÁFICO:
Artes de México y del Mundo S.A de C.V

ILUSTRACIÓN DE LA PRIMERA PÁGINA:
Lourdes Yadira Martínez Pimentel

SERVICIOS EDITORIALES:
Sociedad para el Desarrollo Educativo
Prospectiva S.A de C.V

FORMACIÓN:
Loredana Colombo

ILUSTRACIÓN:
Laura Mancilla (coordinación),
Egnar García, Bernardo Zavaleta,
José de Santiago, Pamela Oampo,
Víctor Hugo Rojas, Edaín Arguijo,
Carlos Álvarez, Le Yad, Paulina Osorio

FOTOGRAFÍA:
Diego Torres Pérez (portada).
Banco de imágenes Shutterstock.

© Dirección General de Educación Indígena
Avenida Universidad 1200, piso 6,
cuadrante 10, ala sur,
Col. Xoco, C.P. 03330, Benito Juárez,
Ciudad de México.

Primera edición, 2018.

Impreso en México.
Distribución gratuita.
Prohibida su venta.

Reservados todos los derechos. Se prohíbe la
reproducción total o parcial de esta obra por
cualquier medio electrónico o mecánico sin
consentimiento previo y por escrito del titular
de los derechos.

HÑOHÑO

MFXHEM'I

'MET'O JEYA

NOMBRE DEL ALUMNO(A)

NOMBRE DE LA ESCUELA

GRADO

GRUPO

POBLACIÓN

ESTADO

RA 'ÑUU 'MEFI

Mö tengu 'mefi **3**

Hanja ri nfixhe'mi **4**

¿Habu ñö ma yoho hñö? **5**

1.

Di mönhñy to'o gihy në di nzeguatehy **8**

2.

Ma mengü ne ya meni **22**

3.

Nö'ö di tsihe **35**

4.

Ma 'muyi në ra 'muyi **49**

5.

Ya 'maji paxi **63**

6.

Ya zu'wë de ma 'muyi **76**

7.

Nö'ö pede ya jö'i de ha ma 'muyi në ya hñihni **90**

8.

Ya ngo ma hñihni **104**

9.

Ya 'mede, ya ntëni në ya hmöö ha ma hñö **118**

Nxëkanxidi **132**

HANJA RI NFIXHE'MI

Xahño gi hñeti ri nfixhe'mi dega hñöhñö.

Ha ri nfixhe'mi dega nt'ot'i magi tini nuya k'oi deke da ndui 'na hmut's'i ya 'meñi. Nuya k'oi ma da xi'i hanja gi mpeñi, ge ko 'na wa ko yoho ri 'ñowi. Në, da xi'i nõ'ö gi hmö'ö dega hñöhñö de ri hñihni: nõ'ö gi mö'ö në nõ'ö gi 'yot'i.

Nuna k'oi mö'ö ge ma gi nõ'ö në gi pödi nõ'ö di xi'a'i

Nuna k'oi mö'ö ge ma gi 'yot'i'na hñö o ri thuhu

Di xi'a'i tema 'meñi gi hoki ko 'na ri 'ñowi: Tsani ya hmö'ö o peñi ri 'meñi pada da hogi xahño

'Meñi pagi hoki ko hñu ri 'ñowi.

Ya 'meñi gi pengi gi ja pa gi beni xahño nõ'ö ri nfödi

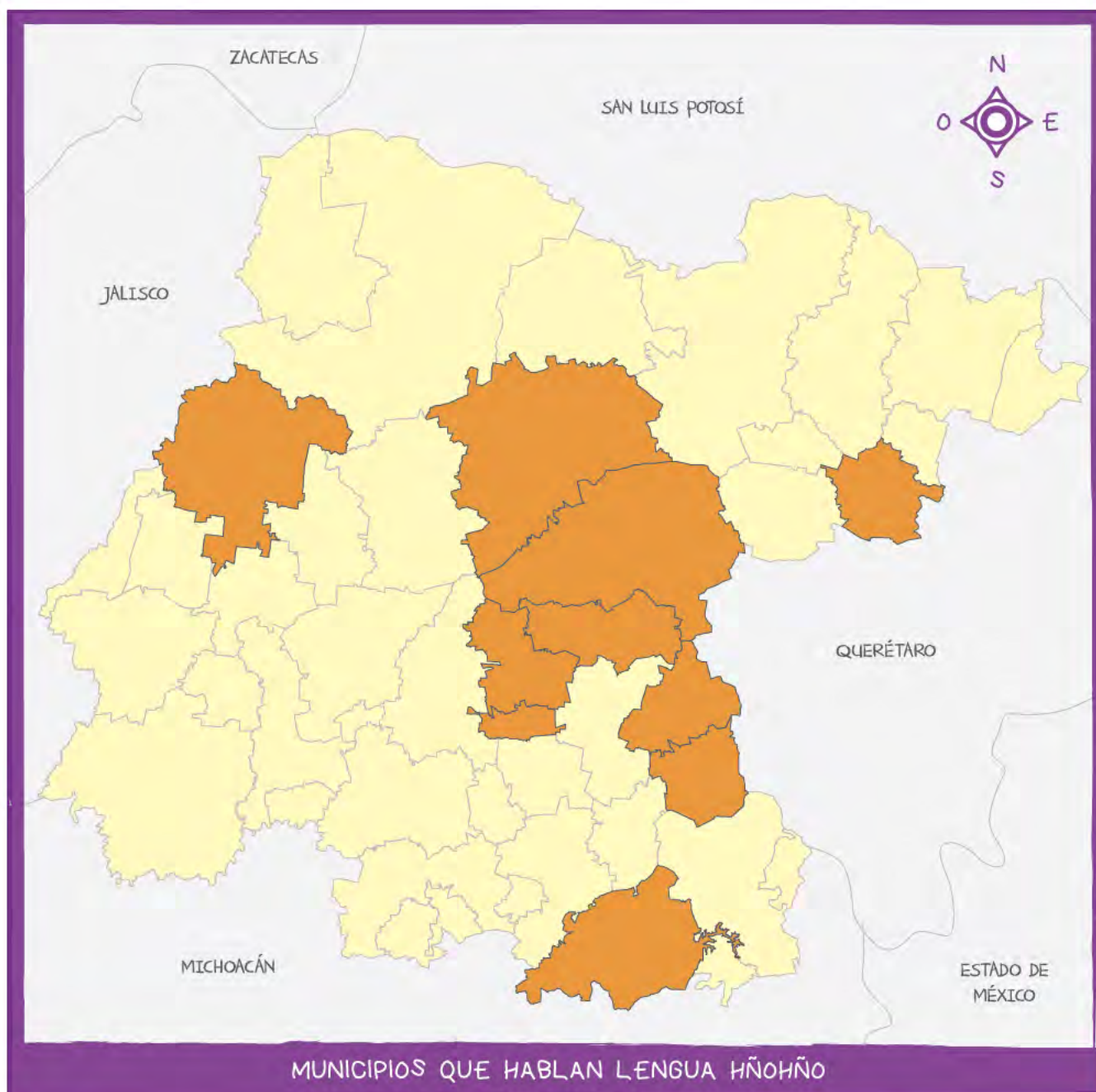

Ya 'meñi di pehe ko ra 'meto jeya në ra yoho

Ya 'meñi ko ya ntheka nxidi.

¿HABU ÑÖ MA YOHO HÑÖ?

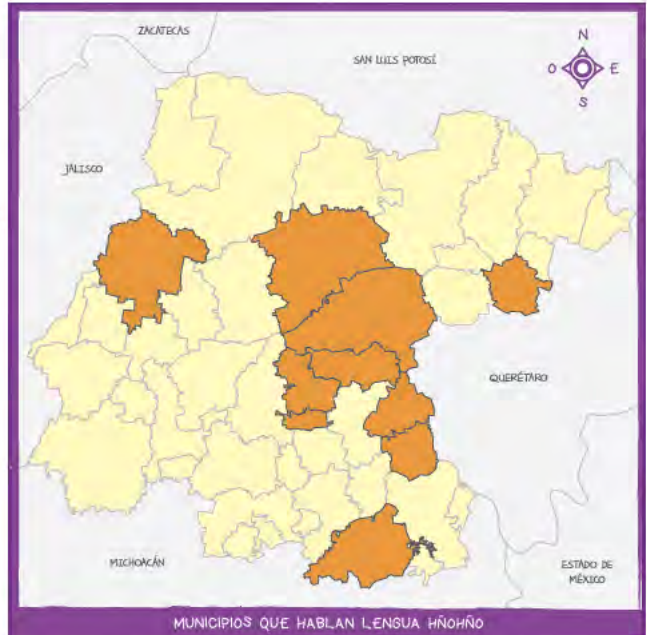

Nö'ö ga pödi: Ga tini ya 'muj habu ja ya jö'i ge ñö ma hñö.

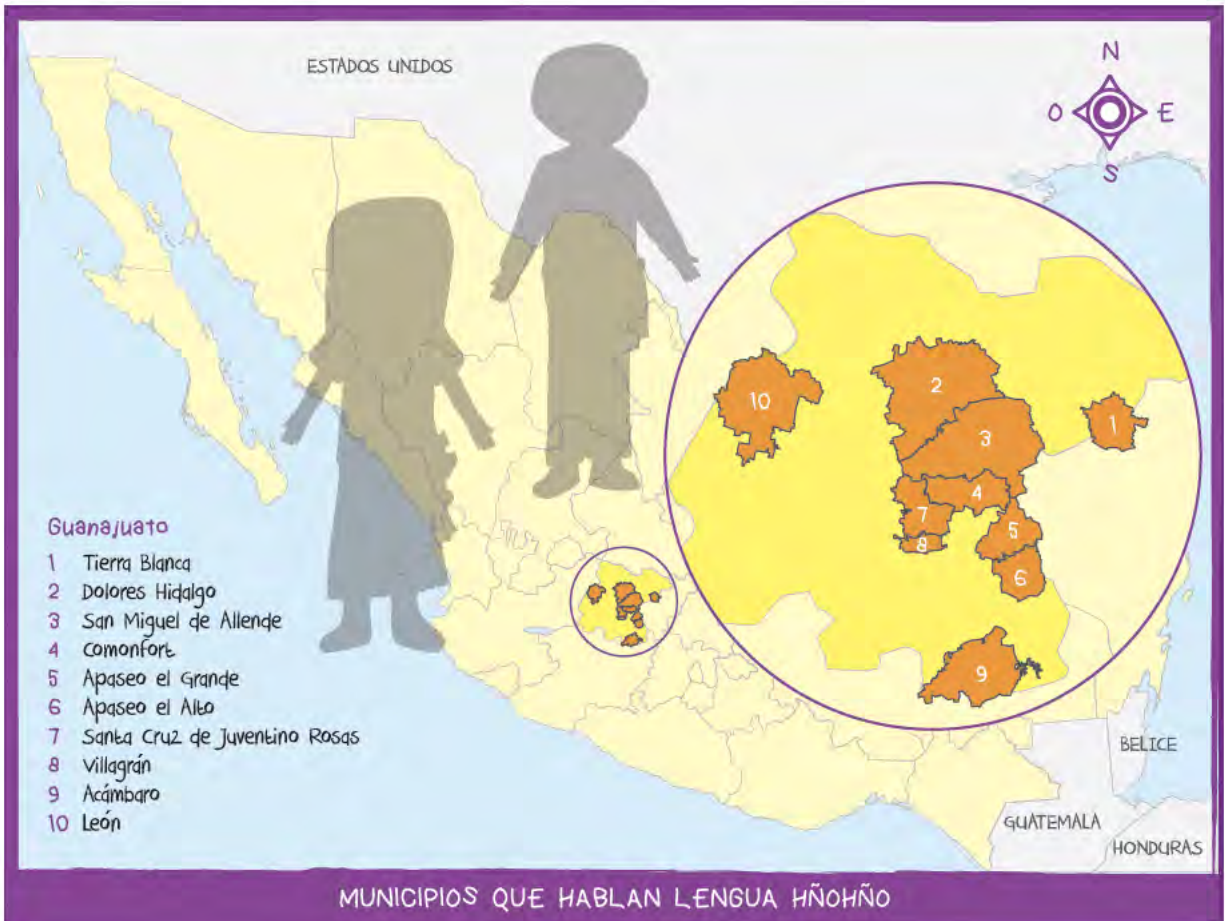

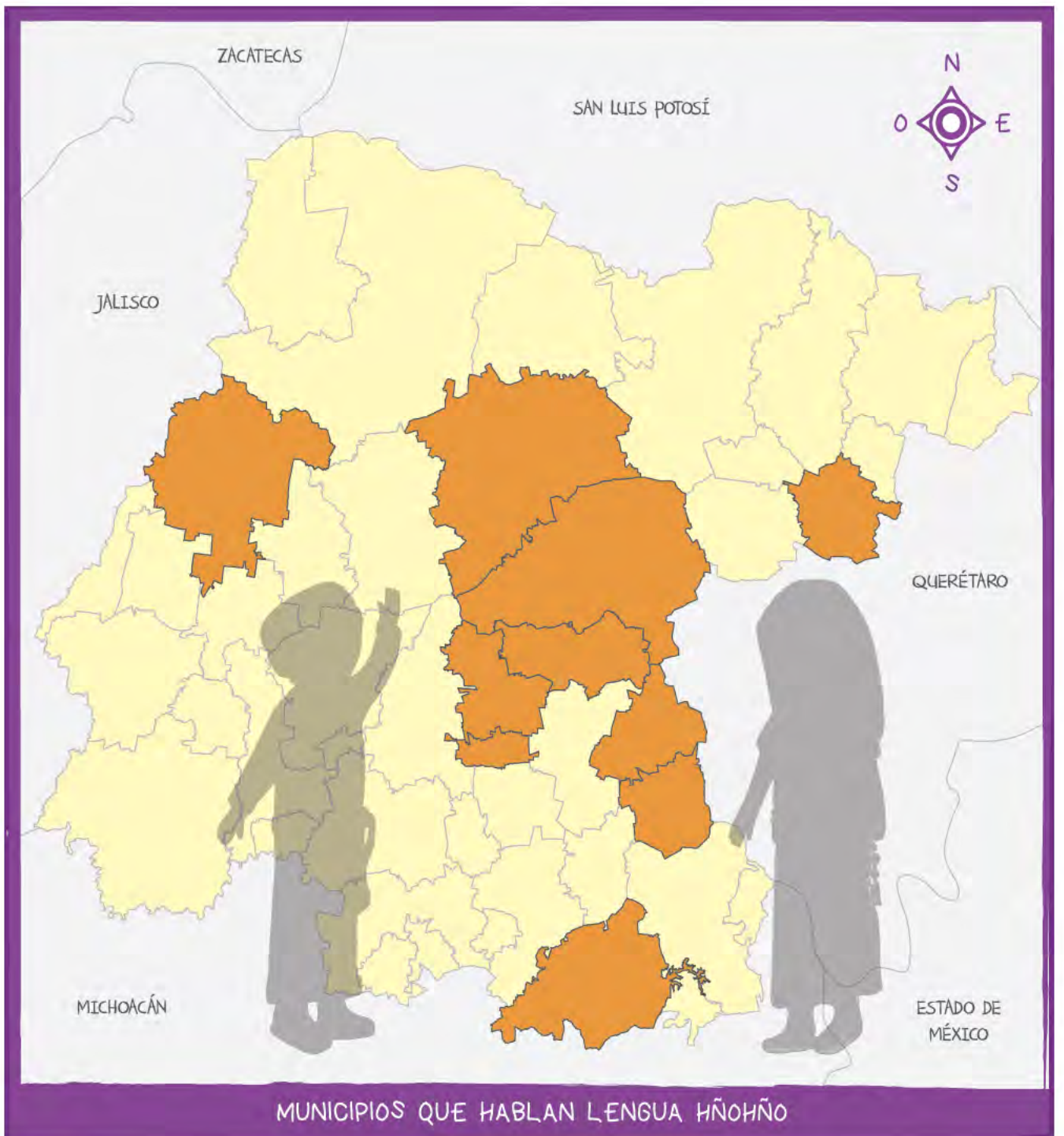
'Yöde te möö ri xq
hnate

Ra hñö ma hnini ra
thuhu Hñöhñö. Ge ñö
ndunthi ya jö'i
ragananño ya 'muj
de ma hnini (Nt'at'i)

Nut'i yá k'oi ya 'muj:

Xęki 'na nxutsi nę 'na metsi de ha nxękanxidi nę
gi pe'e ha ya hnini habu ñö ri hñö Hñöhñö.

'Yade te mö ri xahnate:

Ya ma hamu 'a, ya xa ma hamu, ge ma hñöhü mi ñö ya jö'i nuwa
'Monda. Ge ñö ya jö'i raga'nanño ya 'mui de ha ma hninihü Guanajuato.
Ma hñöhü 'nat'a ra t'ëkë ge mahyoni ngu gatho nuu'u ma 'ra ya hñö ja
'Monda në xihmai. Ge Mahyoni ga ñöhü ma hñöhü pa ga ñö'mehü ya
jö'i në ga ntsixmehü ma mēnguhu në ma nñowihü.

Koot'i ra thuhu ri hnini habü gi 'müi.

'Yode ya thuhu ya 'müi habü ñö ri hñö.

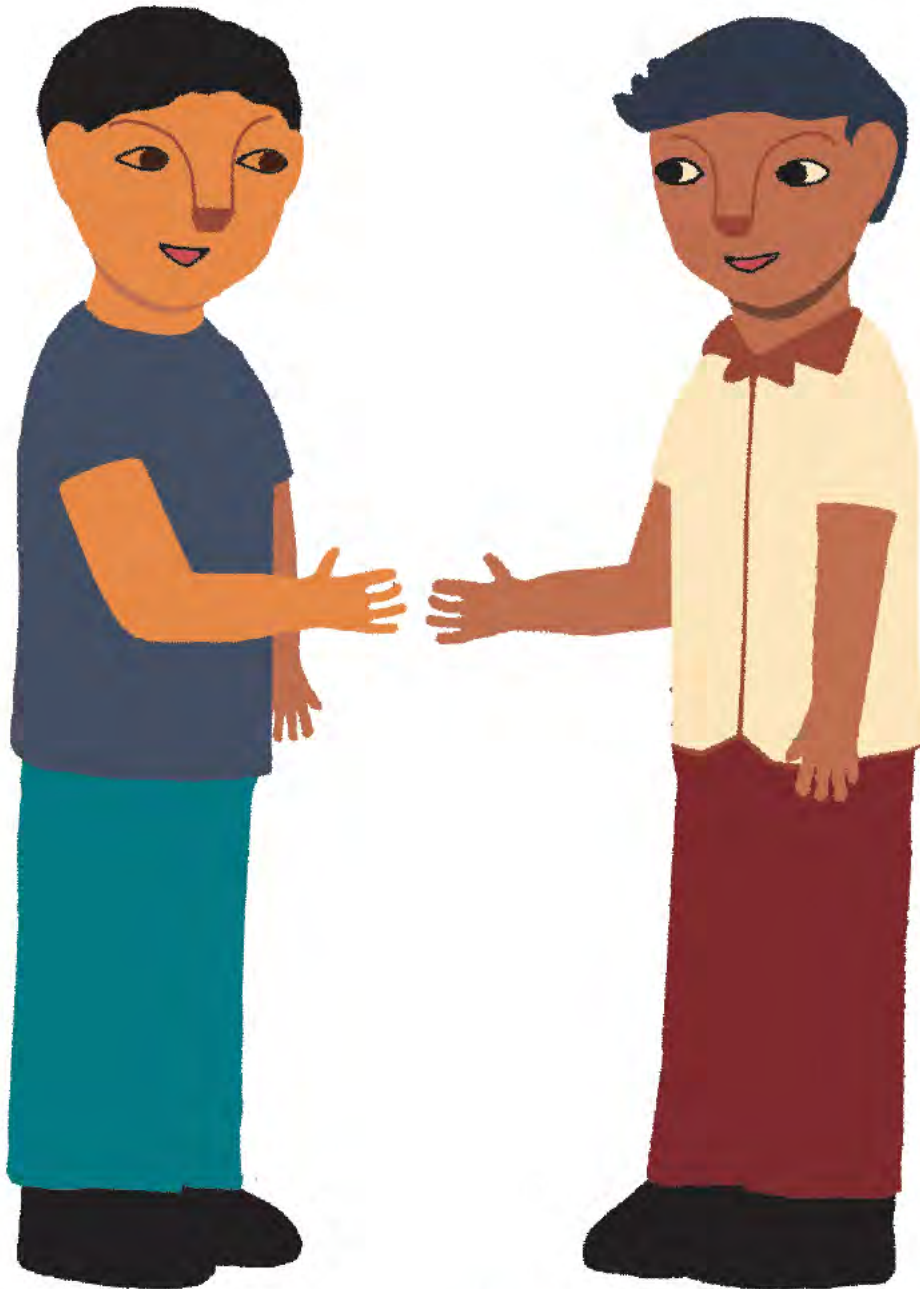
Tini ha yá k'oi ya 'müi habü ñö ri hñö.

Xęki 'na nxutsi në 'na metsi de ha nxękanxidi në
gi pe'e ha ya hnini habü ñö ri hñö Hñöhñö.

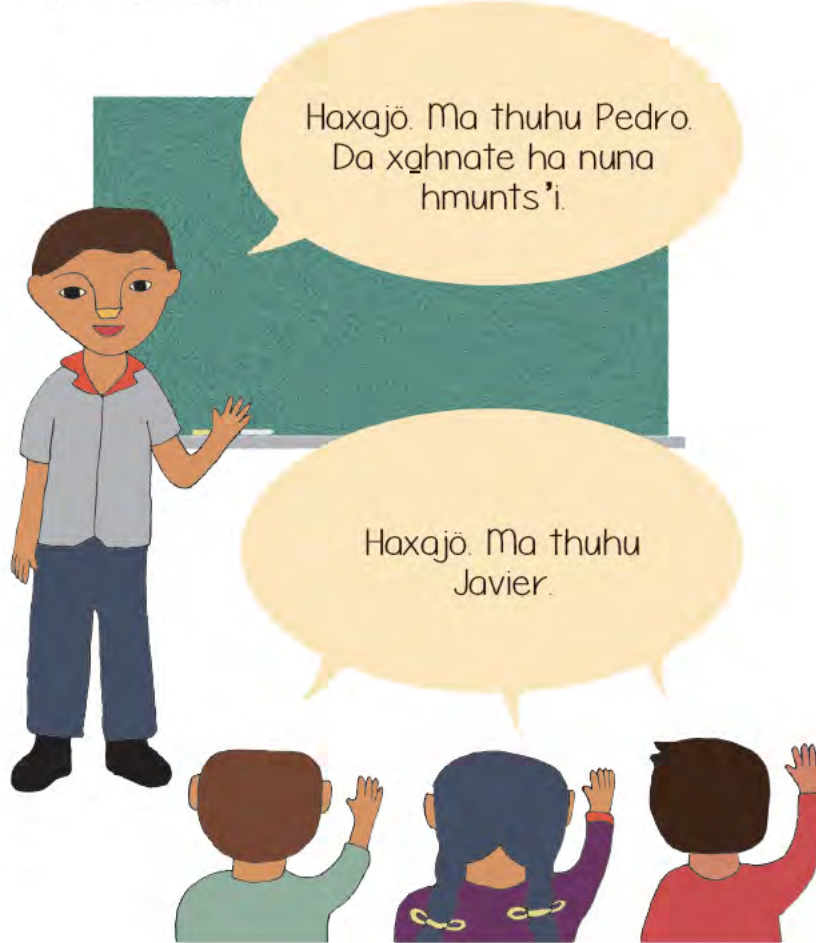
1. DI MÖNHÑU TO'O GIHU NĒ DI NZEQUATEHU

Nö'ö ga pödi: ga nzenwate, ga möö to'o gi, nē ga ma.

'Yode hanja zənguate ri xəhnate
'Yode nə möö.

Nut'i ya k'oi.:

Te gi xəxui

Te gi xənde

Haxajö

Japi 'na, **X**, nö'ö k'oi ndana ra nzenquate 'mü xü di Haxajö
Ts'oga 'mefi: Tsani ya nzenqua ko ri mengu.

Tsani ko 'na ri 'ñowi ya nzenwa.

'Yode nē möö ya thuhu: José, Juan, María, Lupita
Nuf'i ya k'oi:

Haxajö. Ma thuhu José

Ri zghmö. Ma thuhu Juan.

Tegi xgnde. Ma thuhu María

Ri zghmö. Ma thuhu Lupita.

Tegi xqxui. Ma thuhu María

Ri zghmö. Ma thuhu José

'Yot' ri thuhu pa gi zöte ya hmö nē gi nzenguate

-Haxajö. Ma thuhu _____

-Tegi xande. Ma thuhu _____

-Tegi xaxui. Ma thuhu _____

Ts'oga 'mëfi: Tsani ya nzengua ko ri mengu.

Nuŋ'i ya k'oi.

Nuni ra thuhu

Nu'i ri thuhu

Nuga ma thuhu

Nuni ra thuhu

'Yof'i ri thuhu nē 'ra thuhu 'ra ri 'ñowi ha nuya hmö.

-Haxajö. Ma thuhu _____

-Tegi xǝnde. Ri thuhu _____

-Tegi xǝxui. Nuni ra thuhu _____

-Tegi xǝxui. Nuni ra thuhu _____

'Yode nē möö

Ts'oga 'meŋi: Tsǝni ya hmöö ko ri mengu: ra thuhu, ri thuhu. ma thuhu.

Jȳni nõ'õ hmöö. Ma thuhu ko ra k'oi p̄wi:

Nuga ma thuhu

X̄eki ra njõt'i nõ'õ jöhni në gi pe'e ha ri he'mi.

Ts'oga 'm̄fi: Tsani nuna hmöö ko ri mengu: Haxajö. Ma thuhu.

Net'i ya k'oi, 'yot'i 'ri
thuhu nē ra thuhu 'na
'ri 'ñowi:

Haxajö. Ma thuhu

Ri zghmö.
Nuga ma thuhu

Tsēni ko 'na 'ri 'ñowi nō'ö hmöo ko ri thuhu.
Nut'i ya k'oi:

Japi 'na, **X**, ya k'oi habu ja ya jö'i ge nzengua.

Ts'oga 'mēfi: Tsani ya hmöo ko ri mengu: Haxajö. Ma thuhu; Haxajö. Ri
thuhu; Haxajö. Ra thuhu, Haxajö. Ra thuhu,

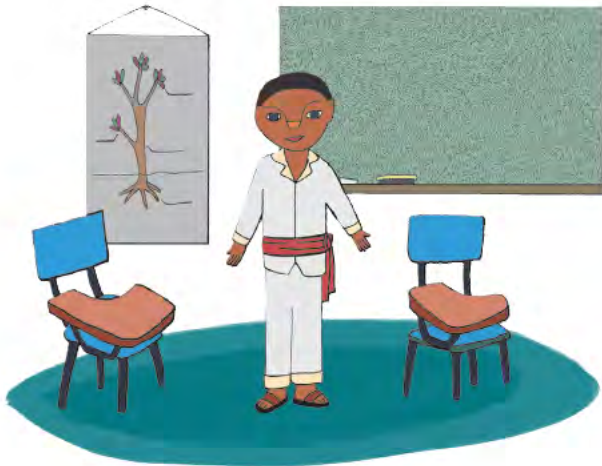

'Yode nē möö ra nzengua ri xqhnate.

-Haxajö. Ma thuhu _____. Nuga da xqhnate de nuna hmunts'i.

Nu'i ya k'oi:

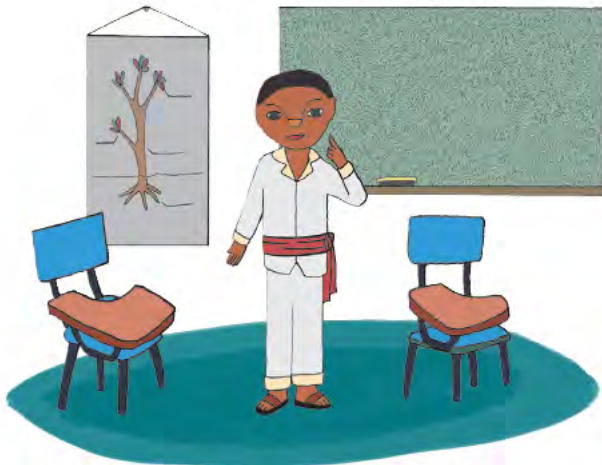
Nuni pɛts'i 'rato jɛya

Nu'i gi pɛts'i hñoto jɛya

Nuga di pɛts'i 'rato jɛya

Nuni pɛts'i 'ret'a jɛya

Japi 'na, X, nöö k'oi ge 'nat'awi nuna hmöö nuga di pɛts'i.

Zote nöö hmöö:

-Haxajö. Ma thuhu _____ . Di pɛts'i _____ jeya.

'Yode në möö ya 'mede:

'na 1	yoho 2	hñu 3	goho 4	ku'ta 5
'rato 6	yoto 7	hñöto 8	guto 9	'ret'a 10
'ret'a ma 'na 11	'ret'a ma yoho 12	'ret'a ma hñu 13	'ret'a ma goho 14	'ret'a ma ku'ta 15
'ret'a ma 'rato 16	'ret'a ma yoto 17	'ret'a ma hñöto 18	'ret'a ma guto 19	'nate 20

Zote në tsani ya hmöö:

-Haxa jö ¿Hangu jeya gi pɛts'i? Di pɛts'i _____ jeya.

-Nuga di pɛts'i _____

-Te gi xande ¿Hangu jeya gi pɛts'i? Di pɛts'i _____ jeya.

-Di pɛts'i _____

-Te gi xaxui ¿Hangu jeya gi pɛts'i? Di pɛts'i _____ jeya.

-Di pɛts'i _____

'Yode në möö

'Yode teme nëhë në teme möö ri xahnate.

Ts'oga 'mɛfi: Tsani ko ri mengu ya nzɛngua në ya hmöö ge nɔni ya jeya.

Nuṭ'i ya k'oi nē 'yoṭ'i ri thuhu:

Nēhē nē tsq
ni ya thuhu:
Nxemge,
Ndöfani,
T'axhai nē
Mbot'öi.

Tsqni ko 'ri 'ñowi ya hmöö.

-Haxajö. Ma thuhu Guillermo. Da mengu Nxemge

Zöte ya hmöö

-Haxajö. Ma thuhu _____ . Da mengu _____

Japi 'na, **X**, ya n'ohni 'ra thuhu habu ga mengu, ha 'ra n'of'i Hñöhñö, ko ya döta n'ohni.

A	Ä	À	B	CH	D	E	Ë	Ē	F	G	H
I	Ï	J	K	L	M	N	Ñ	O	Ö	Ò	P
R	S	TH	TS	U	Ü	Ù	X	Y	W	Z	'

Ts'oga'mēfi: Tsaniko 'ri mengunö'öhmöö: Haxajö. Ma thuhu _____
da mengu _____.

'Yode, möö në j̄ni nuya 'ñuu.

Nuni pets'i 'rato j̄ya

Nuni pets'i 'nate j̄ya

Japi 'na, X, nöö bötsi ge p̄ts'i ma ndunthi j̄ya

Tsqni ko 'na 'ri 'ñowi nöö ma 'na hmöö.

- Juan: Haxajö. Ma thuhu Juan.
- María: Haxajö. ¿Haby ga mengu?
- Juan: Da mengu Mbot'öi
- María: ¿Hangu jeya gi p̄ts'i?
- Juan: Di pets'i yoto j̄ya

Ts'oga 'mēfi: Tsqni nöö hmöö dega ya j̄ya në juahni to'o metsi ha nöö ma xita.

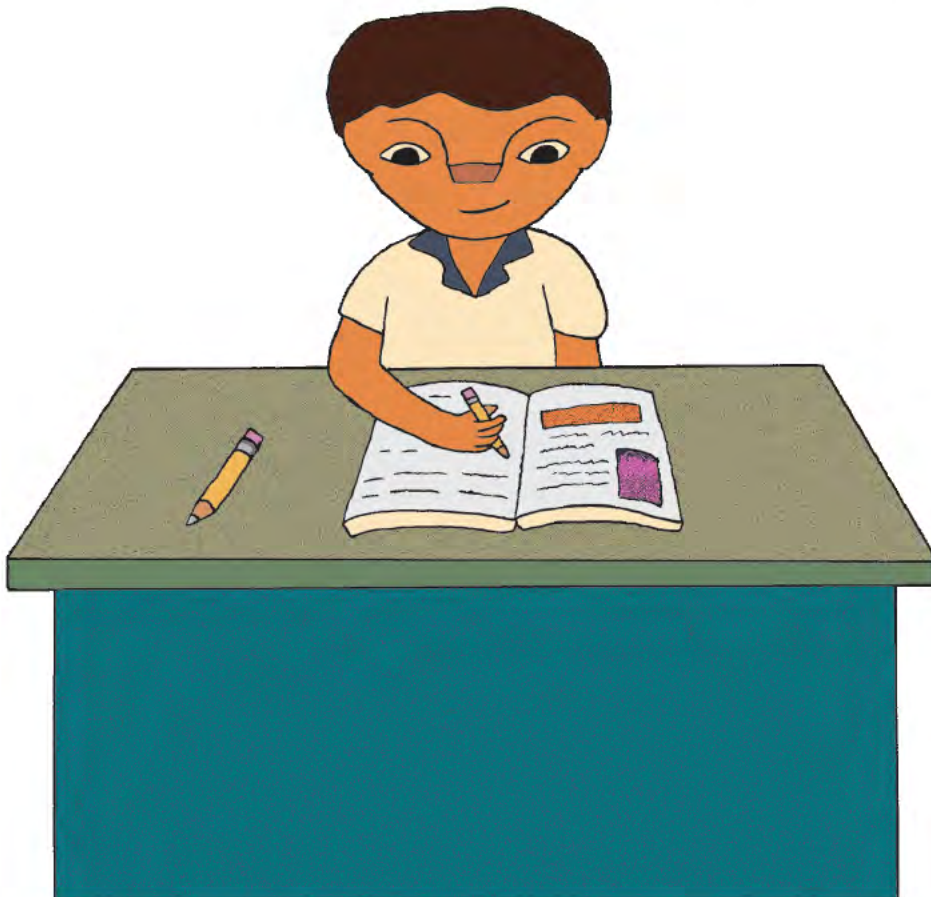
'Yode në möö ya nfeta hmöö. 'Yot'i ri thuhu habu t'adi në tsani ko 'na ri 'ñowi nö'ö hmö:

Nfeta hmöö

- Juan: Tegi xande. Ma thuhu Juan.
- María: Ri zghmö. ¿Habu ga mengu? -Juan: Da mengu Nxemge
- María: ¿Hangu jeya gi pets'i?
- Juan: Di pets'i yoto jeya.

'Yot'i ri thuhu

- _____: Tegi xande. Ma thuhu _____ - _____: Tegi xande.
- ¿Habu ga mengu? - _____: Da mengu _____ - _____:
- ¿Hangu jeya gi pets'i?
- _____: Di pets'i _____ jeya.

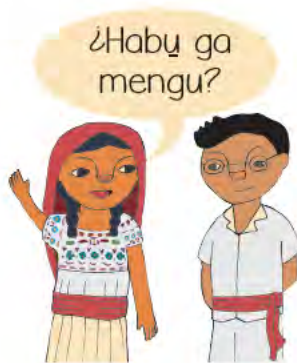
Ts'oga 'mefi: Tsani ko 'ri mengu nuya ya hmöö: ¿Habu ga mengu? ¿Hangu jeya gi pets'i?

Nuṭ'i ya k'oi:

¿Teme ri thuhu?

¿Habu ga mengu?

¿Hangu jeya gi pɛts'i?

Japi 'na, X, nō'ō k'oi ge pɛwi ya n'ani. ¿Teme ri thuhu?

Tsɔni ko 'na 'ri 'ñowi ya hmö.

-Juan: Tegi xɔxui.

-María: Ri zahmö. ¿Teme ri thuhu?

-Juan: Ma thuhu Juan. Xi nu'i

¿Teme ri thuhu?

-María: Ma thuhu María

-Juan: Da mengu T'axhɔi Xi nu'i

¿Habu ga mengu?

-María: Da mengu Ndöfani.

¿Hangu jeya gi pɛts'i Juan?

-Juan: Di pɛts'i yoto jeya. Xi nu'i

¿Hangu jeya gi pɛts'i María?

-María: Di pɛts'i 'rato jeya.

Ts'oga 'mɛfi: Tsɔni ko 'ri mengu ya hmö: ¿Teme ri thuhu? ¿Habu ga mengu?; ¿Hangu jeya gi pɛts'i?

Nuṭ'i ya k'oi:

¡Ga nk'athu!

¡Ga nk'athu nepu!

¡Nk'athu!

Japi 'na, X, nö'ö k'oi pēwi nzēnguate pa da ma. ¡Ga nk'athu nepu!

Tsani ko 'na 'ri 'ñowi ya hmöö. Kot'i nö'ö hmöö ¡Di ho da pö'a'i!

-Juan: Tegi xande.

-María: Ri zghmö. ¿Teme ri thuhu?

-Juan: Ma thuhu Juan. Xi nu'i ¿teme ri thuhu?

-María: Di ho da pö'a'i Juan. Ma thuhu María

-Juan: Di ho da pö'a'i María. Da mengu Xido. Xi nu'i ¿habu ga mengu?

-María: Da mengu Nxemge. ¿Hangu jeya gi pēts'i Juan?

-Juan: Di pēts'i yoto jeya. Xi nu'i ¿hangu jeya gi pēts'i María?

-María: Di pēts'i 'rato jeya. ¡Nk'athu nepu Juan!

-Juan: ¡Ga nk'athu nepu María!

Ts'oga 'mēfi: Tsani ko 'ri mengu ya hmöö: ¡Di ho da pö'a'i!; ¡ga nk'athu nepu!; ¡ga nk'athu!; ¡nk'athu!

GA ENI MA FÖDI

'Yode në möö nöö nfeta hmöö. 'Yot'i ri thuhu habu t'apa'i në tsgni ko 'na ri 'ñowi ri hmöö.

'Yot'i 'ri thuhu

- ____: Tegi xande.
- ____: Ri zghmöö. ¿Teme ri thuhu?
- ____: Ma thuhu Juan. Xi nu'i.
¿Teme ri thuhu?
- ____: di ho da pö'a'i _____. Ma thuhu ____
- ____: di ho da pö'a'í ____ Da mengu _____. Xi nu'i ¿Habu ga mengu?
- ____: Da mengu _____.
¿Hangu jaya gi pëts'i ____?
- ____: Di pëts'i ____ jëya. Xi nu'i
¿Hangu jëya gi pëts'i ____?
- ____: Di pëts'i ____ jëya. ¡ga nk'athu nëpu ____!

Hanja da nt'ot'i

- Juan: Tegi xande.
-María: Ri zghmöö ¿Teme ri thuhu?
-Juan: Ma thuhu Juan. Xi nu'i ¿teme ri thuhu?
-María: Xa hño Juan. Ma thuhu María.
-Juan: Di ho di pö'a'i María. Da mengu San Marcos. Xi nu'i ¿Habu ga mengu?
-María: Da mengu Mbot'öi. ¿Hangu jëya gi pëts'i Juan?
-Juan: Di pëts'i yoto jëya. Xi nu'i ¿hangu jëya gi pëts'i María?
-María: Di pëts'i 'rato jëya. ¡Nk'athu nëpu Juan!
-Juan: ¡Ga nk'athu María!

Xeki 'ra nt'ohni Hñöhñö në 'yot'i 'ri thuhu në 'na nzengua.

'Yode teme möö ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: ga nzenwate, ga möö to'o gi, në ga ma

Nfaxe ha ra hmunts'i në ra nt'udi ya 'mefi mahyetho

Ts'oga 'mefi: Tsani nuna nt'et'ajöne: 'na mede mi pede ya 'mede pe hinga mi pede xahño nda dondo mede.

2. MA MENGÜ NE YA MENI

Nö'ö ga pödi: Di pede tengu ma mēni.

'Yode në möö:

Japi na, **X**, nò'ò k'oi ge noni ra nònò

Tsani ya hmöo nò'ò noni ya mēni ga 'yode.

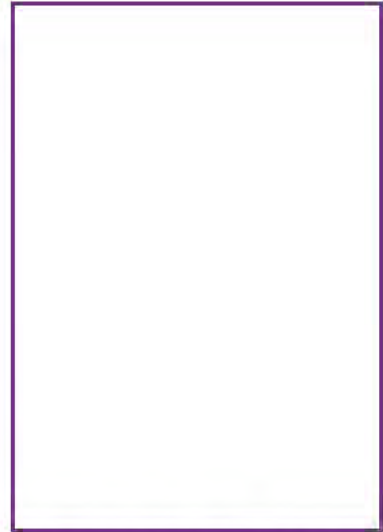
'Yode në hoki 'ra k'oi nò'ò jö'i

Nuni gehni José

Nuni ge ra nònò

Nuni gehni ra dada.

Tsani ya hmöo ga köt'i

Ts'oga 'mēfi: Tsani ra thuhu ya mēni ko ri mēngu, ri 'mujui në 'ri 'ñowi.

'Yode nē möö:

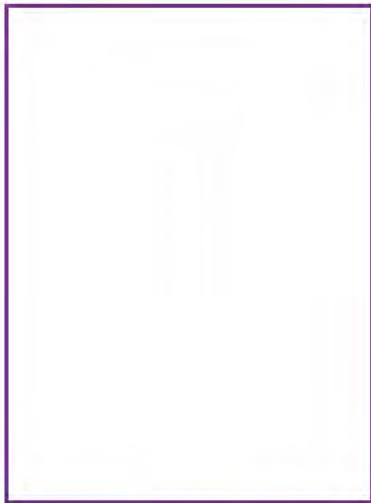

Japi 'na , X, nōö k'oi ge nōni hangu jeya yoto jeya

Tsani ya hmöo dega ya mengu ga 'yode.

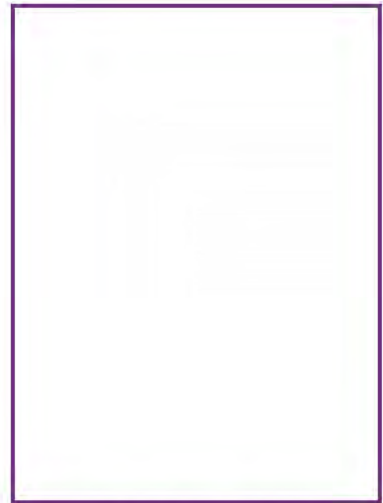
'Yode nē hoki 'ra k'oi nōö jö'i.

Nuni gehni ge María

Nuni gehni ge ra nōnō

Nuni gehni ge ra dada

Tsani ya hmöo ga köt'i.

Ts'oga 'mefi: Tsani ra thuhu ya mēni ko ri mengu, ri 'mujui nē 'ri 'ñowi.

Nuṭ'i ya k'oi.

Nuga ma thuhu Juan

Nuni gehni ma nönö

Nuni gehni ma dada

Nuni gehni María

Nuni gehni ra nönö

Nuni gehni ra dada

Tsqani ya hmöö ga 'yade.

'Yode në möö ya hmöö

Tsani ya hmöö ge noni ya mēni bi thogi.

Ts'oga 'mēfi: Tsqani ra thuhu ya mengu ko ya jöi ge ñöhñö.

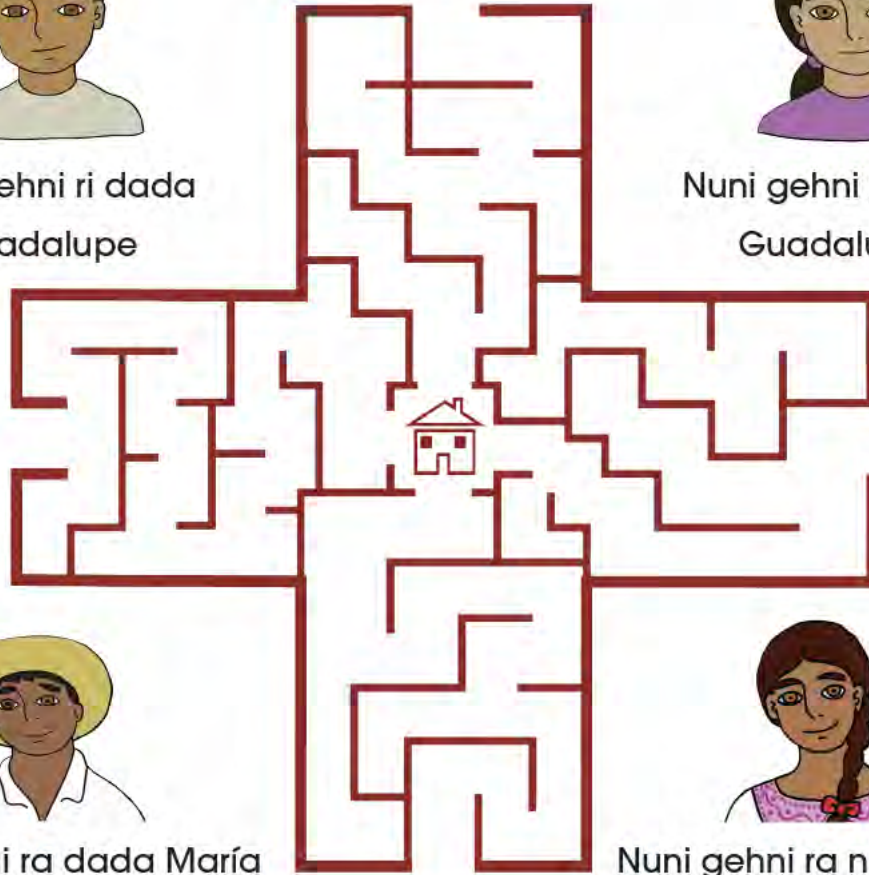
'Yotp'i ko 'na 'ñuu 'ra 'na hmöö ko ra k'oi 'nat'awi.

Nuni gehni ri dada
Guadalupe

Nuni gehni ri nönö
Guadalupe

Nuni gehni ra dada María

Nuni gehni ra nönö María

'Yode nöö hmöö në hoki ra k'oi ri dada në ri nönö habu di ja 'meḍi.

Nuni gehni ma nönö

Nuni gehni ma dada

Zote nuya ya hmöö ko 'ri thuhu.

Nuga da _____, Nuni gehni _____, Nuni gehni _____

Ts'oga 'meḍi: Tsani ra thuhu ya mengu ko ri mēni.

Zote nuya ya hmöo ko nuya ya hñö:

ma nönö

ma dada

ra nönö

ra dada

Nuga da Juan. Nuni ge _____, Nuni ge _____
Nuni ge María. Nuni ge _____, Nuni ge _____.

Tsani ya hmöo dega ya mēni ko 'na ri 'ñowi.

Zote nuya ya hmöo ko nuya ya hñö:

ri dada

ri nönö

- ¡Haxajö xqhnate!
- Ri zqhmö. Nuni gehni _____
- Höö xqhnate
- ¿Ha nuni gehni _____?
- Höö xqhnate
- Haxajö jö'ihü, thogihü

Tsani nö'ö hmöo bi thogi.

Xeki ya k'oi ya metsi në ya nxutsi në gi pe'e ha ri he'mi.
Ts'oga 'mefi: 'Yani to'o pödi Hñöhñö hanja t'ēna tio në tia.

'Yode nē möö ya hmöö.

Haxajo
Pedro
Gehna ma
dada

Ri zghmo.
Idi ho da
pö'a'i!

Idi ho da
pö'a'i
Pedrol

Di pets'i
'na ma ñg
hg nē yoho
ma nju

¿Hangu ya
ku gi pets'i?

Juan pets'i yoho
ra ñgho nē 'na
ra nju.

Ga nk'athu
nepu

Nk'athu nepu
Pedro

Zote nē tsani nöö hmöö bi thogi.

Juan: -Haxajö. Gehni ma _____

Pedro: -Ri zghmö. idi ho da pö'a'i!

Papá de Juan: -¡Di ho di pö'a'i Pedro! ¿Hangu ya _____ pets'i?

Pedro: -Di pets'i 'na _____ nē yoho _____.

Papá de Juan: -Juan pets'i yoho _____ nē 'na _____.

Pedro: -Ga nk'athu nepu

Papá de Juan: - Ga nk'athu nepu Pedro.

'Yot'i 'ri thuhu nē ra thuhu 'na 'ri 'ñowi nē tsani ya hmöö.

_____ : - ¿Hangu ya ku gi pets'i?

_____ :- Di pets'i 'na ñoho nē yoho ya nju

Ts'oga 'mēfi: Tsani ya hmö ge hangu ya ku, ko 'na 'ñowi o

'na 'ri meni.

'Yode nē möö ya 'mede:

'na 1	yoho 2	hñu 3	goho 4	kuṭ'a 5
'rato 6	yoto 7	hñöto 8	guto 9	'reṭ'a 10
'reṭ'a ma 'na 11	'reṭ'a ma yoho 12	'reṭ'a ma hñu 13	'reṭ'a ma goho 14	'reṭ'a ma kuṭ'a 15
'reṭ'a ma 'rato 16	'reṭ'a ma yoto 17	'reṭ'a ma hñöto 18	'reṭ'a ma guto 19	'nqate 20

Zöte nuya hmö ko ya ku gi pöts'i.

- Haxajö. Ma thuhu _____ . Di pöts'i
_____ nē _____ .

Zöte nē tsani nuya ya hmöö:

-Haxajö. ¿Hangu _____ gi pöts'i?

-Di pöts'i yoho _____ nē yoho _____ .

-Haxajö. ¿Hangu ya _____ gi pöts'i?

-Di pöts'i 'na _____ nē yoho _____ .

-Haxa jö. ¿Hangu ya _____ gi pöts'i?

- Di pöts'i yoho _____ nē 'na _____ .

Ts'oga 'meṭi: Tsani ya hmöö hanja hnöni ya ku ko ri mengu.

'Yode në möö ya hmöö

'Yot'i 'ri thuhu në 'ra thuhu 'na 'ri 'ñowi në möö ya hmöö

- _____ : - ¿Hangu ya tío gi pɛts'i?
- _____ : - Di pɛts'i 'na tío në 'na tía.
- _____ : - ¿Hangu ya xita gi pɛts'i?
- _____ : - Di pɛts'i 'na chu në 'na xita

'Yode 'mede ge pede ri xahnate.

Ts'oga 'mɛfi: ko ya n'ohni pa gi xeki, ko 'ra n'ot'i Hñöhñö

'yot'i ya hmöö ngu nuya: Di pɛts'i 'na tío në 'na tía Di pɛts'i

'na chuchu në 'na xita.

'Yode në möö nuya hmöö.

Ma gi pedehy ra 'mefi ri dadahy në ri xitahy

Haxajö José

Haxajö José
Ri zahmö Juan.
¿Teme ra thuhu ri
dada në ri nönö?

Ma nönö ra thuhu
Elena në ma dada
ra thuhu Carlos. ¿Xi
ri dada'u teme ra
thuhu'u?

Ma nönö ra
thuhu Pilar në
ma dada ra
Manuel.

¿Xi ri xita'u
teme ra
thuhu'u?

Ma xita ra
thuhu Eligio në ma
chuchu ra thuhu
petra. Go ra dada'u
ma nönö.

¿Xi ri meti'u?
¿teme ra
thuhu'u?

Ma xita ra thuhu Jacinto
në ma chuchu Luisa. Ra
dada'u ma dada.

'Yot'i 'ri thuhu në 'ra thuhu 'na 'ri 'ñowi në tsani nõ'ö hmöö.

_____ : - Haxajö _____.

_____ : - Ri zghmö _____, ¿Teme ra thuhu ri dada në ri nõnõ?

_____ : - Ma nõ'ö ra thuhu Elena në ma dada ra thuhu Carlos.

¿Xi ri dada'ü teme ra thuhu'ü?

_____ : - Ma nõnõ ra thuhu Pilar në ma dada ra thuhu Manuel.

_____ : - ¿Xi ri xita'ü teme 'ra thuhu'u?

_____ : - Ma xita ra thuhu Eligio në ma chuchu ra thuhu Petra.

Go ra dada'ü ma nõnõ.

_____ : ¿Xi ri meti'ü? ¿Teme ra thuhu'ü?

_____ : - Ma xita ra thuhu Jacinto në ma chuchu ra thuhu Luisa. Go ra dada'ü ma dada.

'Yode nuna hnehe në zöte ko ya hmöö habü di 'međi nu'ü 'müi hai:

ma tía
ri tío
ra tía

Ma xita
Ri chuchu
Ra chuchu

ma nõnõ
Ri dada
Ra nõnõ

ma tío

Ma chuchu

Ma dada

ri tía

Ri xita

Ra nõnõ

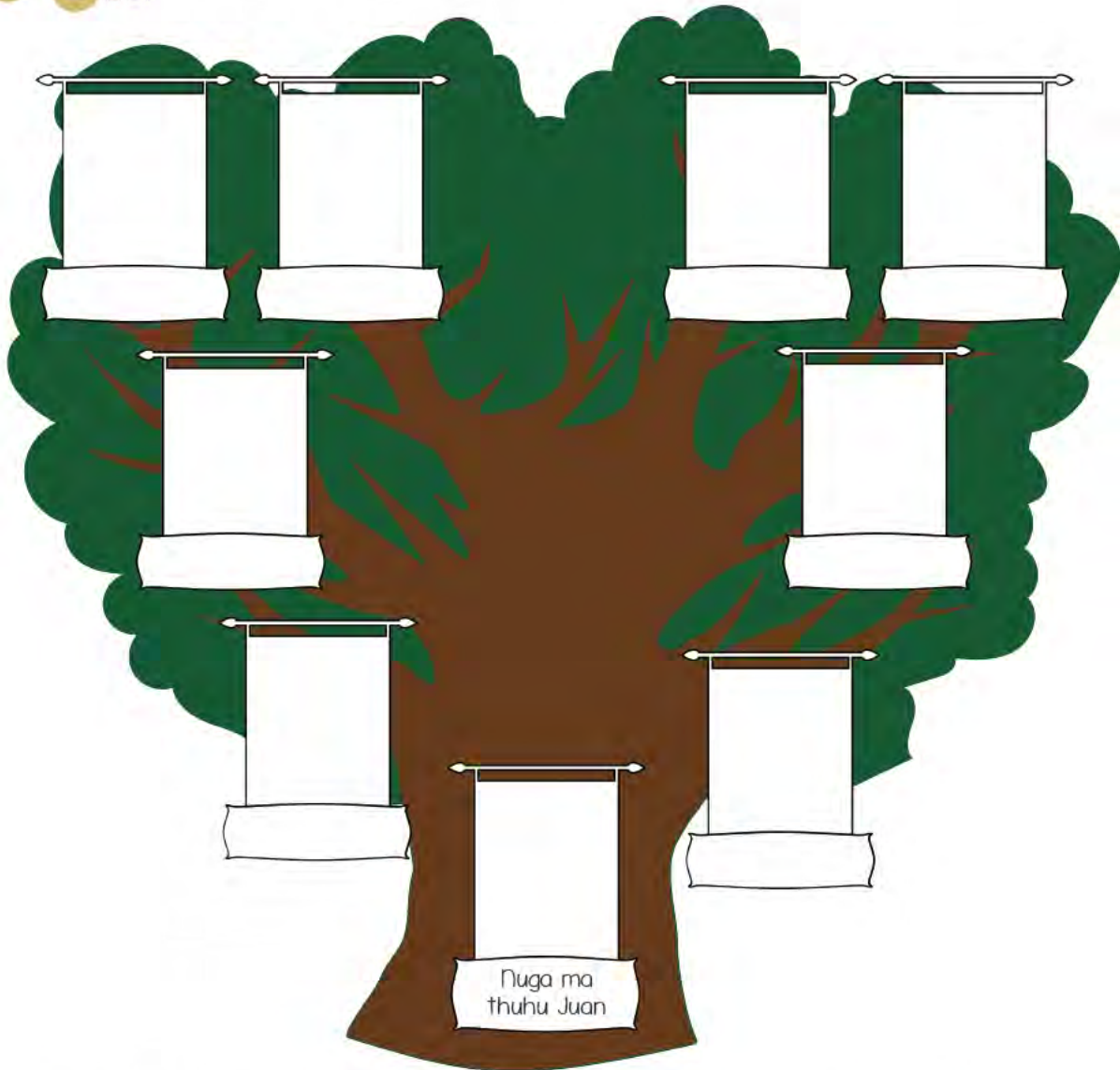
ra tío

Ra xita

Ra dada

Xoṽs'e ya k'oi ha nxiḁi pa da nxēki, nō'ō 'ra 'yṽ ya mengu nē pe'e habṽ di ja 'mēdi:

Xipi hanja 'na 'ri 'ñowi 'ra 'yṽ ya mengu nē gi zoṽte ya hmōō ko nuya ya hñō.

- ra nōnō
- ra dada
- ra xita
- ra chuchu
- ra nju

Nuni gehni Juan. Nuni gehni _____. Nuni ge _____.
 Juan peṽs'i yoho ra xita. Nuni da gehni _____ nē nuni ge
 _____. Juan peṽs'iyohoya kunē nuni gehni _____.

GA ENI MA FÖDI

'Yode në möö ya nfeta hmöö. 'Yot'i 'ri thuhu ha 'ñuu 'yei në tsani ko 'na 'ri 'ñowi ri hmöö.

Hanja da hmöö

Juan: -Haxajö José

José: -Ri zqhmö Juan. ¿Teme ra thuhu ri dada në nönö?

Juan: -Ma nönö ra thuhu

Elena në ma dada ra thuhu

Carlos. ¿Xi ri dada'u teme ra thuhu'u?

José: -Ma nönö ra thuhu Pilar në ma dada ra thuhu Manuel.

Juan: - ¿Xi ri xita'u teme 'ra thuhu'u?

José: -Ma xita ra thuhu Eligio në ma chuchu ra thuhu Petra.

Go ra dada'u ma nönö. ¿Xi ri me'ti'u? ¿Teme ra thuhu'u?

Juan: -Ma xita ra thuhu

Jacinto në ma chuchu Luisa.

Go ra dada'u ma dada.

'Yot'i ri thuhu

_____ : -Haxajö _____

_____ : -Ri zahmö _____.

¿Teme ra thuhu ri dada në ri nönö?

_____ : -Ma nönö ra thuhu

_____ në ma dada ra thuhu

_____, ¿xi ri dada'u teme ra thuhu'u?

_____ : -Ma nönö ra thuhu

_____ në ma dada ra thuhu

_____ : -¿Xi ri xita teme ra thuhu'u?

_____ : -Ma xita ra thuhu

_____ në ma chuchu ra thuhu

_____ go ra dada'u ma nönö. ¿Xi ri meti'u? ¿teme ra thuhu'u?

_____ : -Ma xita ra thuhu

_____ në ma chuchu ra thuhu

_____, Go ra dada'u ma dada.

Ko ya nt'ohni ra nt'ot'i 'yot'i hanja da hnoni ya mengu: ma nönö, ma dada, ma xita, ma chu.

'Yode 'ri xahnate: Nö'ö ga pödi: Di pede tengu ma mēni Nfaxte ha ra hmunts'i në ra nt'udi ya 'mefi mahyetho pa da nthoki 'ra 'yu ya mengu, ko 'ra nfatsi ri dada në 'ri xahnate.

3. NÖ'Ö DI TSIHE

Nö'ö ga pödi: Di `ñani në di thödi teme di tsi ha ma nguu.

Tsqani nö'ö nt'e 't'ajöne:

NÖ'Ö MAZAA

Nö'ö maza,

ge ts'a 'my xoke 'ra zaa.

Ge ts'a ngu nda py tanzaa.

Xa ts'a deke tseki ya tsi 'maza.

Nut'i ya k'oi:

¿Hanja gi hokihy ya hñuni?

¿To'o hoki nö'ö hñuni?

¿Teme gi tsi?

Japi 'na, **X**, ha nö'ö k'oi ge pëwi nuna hmöo ¿Teme gi tsi?

Pëkui 'ñuu nö'ö hmöo ¿To'o hoki nö'ö hñuni?

Hoki 'ra k'oi nō'ō jō'i ge hoki ya hñuni ha ri nguu:

'Yode nē möö:

Ha ma nguu di tsihe ya xöt'ö

¿Hanja di thoki?

Japi 'na, **X**, ya k'oi 'nat'awi ya hmöö ¿teme gi tsi ha ri nguu?

Xēni ko 'na 'ri 'ñowi nō'ō ri nthödi.

Ts'oga 'mefi: Tsani ko 'ri mengu ya nt'ani

Tsqni ya n't'e't'a jöne: NÖ'Ö THUHU

NÖ'Ö THUHU

Mu tuhu `na thuhu,

Ge da ma `ri thuu,

A nunge hingi tuhu,

Ge gi tu ko thuu.

'Yot'i nö'ö nthödi:

¿Teme gi tsi ha ri nguu?

Ha ma nguu di tsihe _____

'Yode nuna hmöö

-Juan: Ha ma nguu di tsihe ya xöt'ö

-Elena: ¿Hanja di thoki?

-Juan: Di thots'e në di nthut'i

Pekui 'ñuu ya hmö: di tsihe, hanja, ha.

'Yotp'i ko 'na, **X**, di tsihe, hanja, ha ha ra n't'ot'i Hñöhñö

a	ä	á	b	ch	d	e	ë	e	f	g	h
i	ï	j	k	l	m	n	ñ	o	ö	o	p
r	s	th	ts	u	ü	u	x	y	w	z	'

Xëni ko 'na 'ri 'ñowi ri nthödi.

Ts'oga 'mëfi: Tsqni ya hmöö ko 'ri mengu

'Yode ra thuhu 'ra mpe di pa da nthoki ya hñuni nē möö ya thuhu: dēnxi, u, xökni, axo, dehe

Hñēti xa hño nuya k'oi:

Di fəts'ihe ma dada da tuki ya xöt'ö

Ma nönö hoki thut'a xöt'ö

Di tsi thut'i

Kot'i ya hmöö: tōki, hoki, xuki

Di xuki nö'ö mexa

Xēni ko 'na 'ri 'ñowi ri nthödi.

Ts'oga 'mēfi: Tsani nö'ö ko 'ri mengu.

Tsqani nö'ö nt'at'a jöne: 'MEFI

'MEFI

Nunge ga 'mefi,

Gi mpefi,

Hinga ga 'meti,

Nge'a ja ndunthi 'ri 'mefi,

Mödi ko 'mefi gi hyoni 'mefi.

Hoki ra k'oi teme ts'i ndunthi ha ri
'mui:

'Yöde në möö:

-Juan: Ha ma nguu di tsihe ya
xöt'ö.

-Elena: ¿Hanja di thoki?

-Juan: Da thots'e në da nthut'i.

-José: Ha ma nguu ge ma nju ge h
ots'e.

-Elena: Nuga në ma ñohö di fa
ts'ihe ma dada tuki.

Pe kui 'ñuu ya hmöö: thoki, thots'e, nguu, di fats'ihe.

Xëni ko 'na 'ri 'ñowi ri nthödi.

'Yöde ra 'mede nö'ö hñuni ge ma xa di ts'i ha ri 'mui.

Ts'oga 'mefi: Tsqani nö'ö hmöö ko 'ri mengu.

Nyŕ'i nõ'ö k'oi:

'Yot'i 'ri thuhu në tsani ko yoho ri 'ñowi nuna hmöö ko ri thuhu'hy

'Yot'i 'ri thuhu

- ____: Ha ma nguu di tsihe ya xõt'ö - ____: ¿Hanja di thoki?
- ____: Da thots'e në da nthyt'i.
- ____: Ha ma nguu ma nju ge hots'e - ____: Nuga në ma ñohö di fats'ihe ma dada da tyt ki.

Xeki ya njöt'i gi hoo në gi pet'e ha ri he 'mi.

Nfata hmöö

-Juan: Ha ma nguu di tsihe ya xõt'ö
-Elena: ¿Hanja di thoki?
-Juan: Da thots'e në da nthyt'i.
-José: Ha ma nguu ge ma nju ge hots'e.
-Elena: Nuga në ma ñohö di fats'ihe ma dada da tyt ki.

Ts'oga 'męfi: Tsani nõ'ö hmöö ko 'ri mengu

'Yode nē möö.

Gyuhni ko 'na ogi nuya hmöö ko ya k'oi habu pa

Di fąts'ihe ma dada
da tųki.

¿Gi fąts'i da nthų'i ya
xöt'ö?

Di tōki ya xöt'ö nē di
xųki ya mohi.

'Yode nē möö ya hmöö:

¿Gi fąts'i da thoki?	Di fąts'ihe da thoki
Ma nönö hoki	Di fąts'i ga su
Di tsi nö'ö	Di xųki nö'ö

Pękui 'ńuu ya hmöö: gi fąts'i, hoki, di tsi, di fąts'ihe, di fąts'i, di xuki.

Xēni ko 'na 'ri 'ńowi ri nthödi

Ts'oga 'męfi: Tsani ya hmöö ko 'ri mengu.

Hoki 'ra k'oi 'ri 'ñowi ge faxte ha ra nguu da hoki ya hñuni.

A large empty rectangular box with a purple border, intended for a drawing or response.

Tsqani nö'ö nt'et'ajöne: YA DQNI

Xa nsunda ya dqni,

Deke dqni,

Nuni ha ya mbodni,

Deke hindi xa'mi ya qni.

'Yode në mö'ö:

¿Gi fqs'i da nthut'i ya xöt'ö?

Di fats'ihe ma nö'ö da töki

Di xuki nö'ö mexa në nö'ö tsibi.

'Yot'i nö'ö nthödi HÖÖ ua HINA:

¿Gi fqs'i da nthoki hñuni ha ri nguu?: _____

Xëni ko 'na 'ri 'ñowi ri thödi

Ts'oga 'mëfi: Tsqani ya hmöö ko 'ri mengu.

'Yode në möö:

-José: Juan, ha ri nguu ¿gi fəts'i da nthut'i ya xöt'ö?

-Juan: Hina, go ma nönö hoki thut'i ha nuga go di tsitho.

-Elena: Ma ñohö në nuga di fəts'i ma nönöhe da töki ya xöt'ö.

-José: Nuga di fəts'i ma nönö da su thut'i pa hinda zöt'í.

-Elena: Nuga di töki ya xöt'ö në di xuki ya mohi

-Juan: Nuga di xuki nö'ö mexa në nö'ö tsibi.

Pəkui 'ñuu ya hmöö: gi fəts'i, hoki, di tsihe, ets'i, di fəts'i, su, di xuki, di peni.

Zöte ya hmöö.

¿Gi fəts'i da _____ ya xöt'ö?

Ma nönö _____ thut'a xöt'ö.

Di fəts'ihe ma nönö da _____ ya xöt'ö

Nuga di _____ xuki nö'ö mexa në nö'ö tsibi

Xëni ko 'na 'ri ñowi ri nthödi

Ts'oga 'mëfi: Tsani nö'ö hmö ko 'ri mengu.

'Yot'i 'ri thuhu nē tsani ko yoho 'ri 'ñowi nō'ō nḑeta hmōō ko ri thuhuhū:

'Yot'iri thuhu

- ____: ____, ha ri nguū ¿ko teme gi fḑats'i da nthoki thut'a xōt'ō?
- ____: Hina, ma nōnō go hoki nō'ō thut'i nuga go di tsitho.
- ____: Ma ñḑhḑ nē nuga di fḑats'i ma nōnōhe da tōki ya xōt'ō.
- ____: Nuga di fḑats'i ma nōnō da su ra thut'i pa hinda zōt'í.
- ____: Nuga di tōki ya xōt'ō nē di xūki ya mohi.
- ____: Nuga di xūki nō'ō mexa nē nō'ō tsibi.

Nḑeta hmōō

- José: Juan, ha ri nguū ¿ko teme gi fḑats'i da nthoki thut'a xōt'ō?
- Juan: Hina, ma nōnō go hoki nō'ō thut'i nuga go di tsitho.
- Elena: Ma ñḑhḑ nē nuga di fḑats'i ma nōnōhe da tōki ya xōt'ō.
- José: Nuga di fḑats'i ma nōnō da su ra thut'i pa hinda zōt'í.
- Elena: Nuga di tōki ya xōt'ō nē di xūki ya mohi.
- Juan: Nuga di xūki nō'ō mexa nē nō'ō tsibi.

'Yot'i hanja gi thōdi nuna 'ri hmōō.

-To'o bi 'ñḑni: ¿gi faxte da nthoki nthut'a xōt'ō?

-To'o bi 'ñēna: Nuga di tōki ya xōt'ō

-To'o bi 'ñēna: nuga di xuki nō'ō mexa

Xēni ko 'na 'ri 'ñowi ri nthōdi.
Ts'oga 'mḑfi: Tsḑni ko 'ri mengu nuna 'ri hmōō.

'Yode në möö:

-Juan: Ha ma ngu di tsihe ya xöt'ö

-Elena: ¿Hanja di thoki'ü?

-Juan: Di thots'e në di nthut'i

-José: Ha ma ngu ma nju ge hq ts'e

-Elena: Nuga në ma ñohq di fats'ihe ma dada da tuki.

-José: Juan, ha ri ngu ¿gi faxte da thut'i ya xöt'ö?

-Juan: Hina, ma nönö go hoki thut'i ha nuga di tsitho.

-Elena: Ma ñohq në nuga di fats'i ma nönöhe da töki ya xöt'ö.

-José: Nuga di fats'i pa hinda zöt'í ra thut'i

-Elena: Nuga di töki ya xöt'ö në di xuki ya mohi.

-Juan: Nuga di xuki nö'ö mexa në nö'ö tsibi.

Kot'i ya hmöö ge di ja nt'ani.

Xadi ko 'na 'ri 'ñowi nuya ya nt'ani në hanja thödi.

XADI 'NA: DI 'ÑANI	XADI YOHO: GO THÖDI
¿Hanja gi hoki?	Da nthots'e në da nthut'i
¿Gi faxte da thut'i ya xöt'ö?	Hina, ma nönö go hoki thut'i, ha nuga go di tsitho.

'Yode në möö nö'ö nfeta hmöö.

'Yot'i 'ri thuhu

- _____: Ha ma nguu di tsihe ya xöt'ö. - _____: ¿Hanja gi thoki'ü?

- _____: Da nthots'e në da nthut'i.

- _____: _____, ¿gi faxte da nthut'i ya xöt'ö?

- _____: Hina, ma nönö go hoki thut'i

- _____: Ma ñohö në nuga di fetihe ma nönö.

- _____: Nuga di fats'i di hëti ge hinda zöt'í nö'ö hñuni

- _____: Nuga di xuki nö'ö mexa në ya tsibi.

Hanja da hmö

-Juan: Ha ma nguu di tsihe ya xöt'ö

-Elena: ¿Hanja gi thoki'ü?

-Juan: Da nthots'e në da nthut'i.

-José: Juan, ¿gi faxte da nthut'i ya xöt'ö?

-Juan: Hina, ma nönö go hoki thut'i

-Elena: ma ñoho në nuga di fatsihe ma nönö.

-José: Nuga di fats'i di hëti ge hinda zöt'í nö'ö hñuni

-Juan: Nuga di xuki nö'ö mexa në ya tsibi.

'Yot'i ri thuhu në ra thuhu yoho 'ri 'ñowi ha ra ngo nuna xeni. Xadihy 'ri hmöö.

Ts'oga 'mëfi: Tsani ko 'ri mengu 'ri nfeta hmöö.

GA ENI MA FÖDI.

Zote nö'ö nfeta hmöo ko ri thuhu në ko 'ra thuhu yoho 'ri 'ñowi
Tsani 'ri nfeta hmöo ko yoho 'ri 'ñowi.

- _____: ha ma ngu _____ ya xöt'ö
- _____: ¿ _____ gi thoki?
- _____: da thots'e në da nthut'i
- _____: _____, ¿ _____ da nthoki thut'i?
- _____: Hina, ma
nönö _____ nö'ö
thut'i
- _____: Ma ñohö
në nuga di _____
ma nönö
- _____: Nuga
di _____ ga su pa hinda zöt'í
hñuni
- _____: Nuga
di _____ nö'ö mexa
në tsibi.

'Yode 'ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: Di 'ñgni në di thödi teme di tsi ha ma ngu

¡Nfaxte ha ra thoki ha ya 'mefi pa gatho!

'Mefi pa ha 'ri ngu: xadi nuna nt'ët'a jöne: Nëi nuna hnëi, ge hingi hëi, xki
pödi gi nëi gi 'yami hai xa hñëi?

4. MA 'MUI NĒ RA 'MUI

Nö'ö ga pödi: di üdi ya luga mahyoni.

Tsani nö'ö ntet'ajöne: hñöfiza, hñöfiza, ya hyeza de ndö Xuwa, hëki zaa, hëki xithe, güxi bojö, güxi zaa.

Nut'i ya k'oi:

Getpu

Yabu

Yode në möö ya nt'ot'i

Getpu de ha hñë

Yabu de ha hñë

Kot'i ya hmöö getpu, yabu

'Yode në möö:

Nuga ndi `mui getpu de ha hñë ma

ngüü `mui yabu de ha hñë

'Yode `na hnëhë ge pede habu gi `mui.

Nu'ti ya k'oi:

Di 'm̄i ha

Ndi 'm̄i

'Yode nē möö ya n't'oi:

¿Hab̄y gi 'm̄i Ramón?

Ha nübye di 'm̄i ha t'oh̄o.

Kot'i ya hmöö: gi 'm̄i, di 'm̄i

'Yode nē möö:

Di 'm̄i ha t'oh̄o

Di nzohna'i ha ma ngüü.

Ts'oga 'mefi: Tsani ko ri mengü ya hmö: di 'm̄i ha; di nzohna'i ha ma ngüü;

¿Hab̄y gi 'm̄i?

Hok i 'na ra k'oi ge 'm̄i
getp̄u de ri ngu.

Hoki 'na ra k'oi ge 'm̄i
yab̄u de ri ngu.

'Yode nē möö nöö
hmöö:

-Diego: Da Diego

-Ramón: ¡Xa hño da pödi'i Diego!
Nuga ma thuhu Ramón.

-Diego: ¿Hab̄u gi 'm̄i Ramón?

-Ramón: Getp̄u de ha hñë

Kot'i ya hmöö: ¿Hab̄u gi 'm̄i?; Getp̄u

Ts'oga 'm̄efi: Tsani ko ri mengü ya hmöö: di 'm̄i ha; di nzohna'i ha ma
ngu; ¿hab̄u gi 'm̄i?

Kot'i nō'ō thōdi:

¿Habu 'm̄i Ramón?

Getp̄ de ha hñē

Yabu de ha hñē

Hoki ra k'oi ri nguu nē yoho ya 'm̄i ge gi ho, 'na ge
'm̄i getp̄ nē ma 'na, ge 'm̄i yabu de ri nguu.

Tsani ko 'na ri 'ñowi ri k'oi nē ri thōdi

Tsani nō'ō nt'et'ajōne: Z̄ni t'egi ha z̄di, ngetho z̄di t'egi', t'egi z̄di ne
z̄ni, ra nz̄ni t'egi zoni.

Ts'oga 'm̄fi: Tsani ko ri mengū ya hmōō: di 'm̄i ha; di nzohna'i ha ma
nguu; ¿hab̄ gi 'm̄i?; ¡di ho ndünthi!; ma thuhu

'Yode nē möö nö'ö hmöö.
Hñuts'i ri thuhu nē ya meti ri 'ñowi.

Hñuts'i ri thuhu nē ya meti ri 'ñowi

- ____: Da _____
- ____: ¡Di ho da pö'i ____! Nuga ma thuhu _____
- ____: ¿Habu gi 'muyi ____?
- ____: Getpu de ha hñë

Nfeta hmöö

- Diego: Da Diego
- Ramón: ¡Xahño da pödi'i Diego! Nuga ma thuhu Ramón.
- Diego: ¿Habu gi 'muyi Ramón?
- Ramón: Getpu de ha hñë

Tsqni ko 'na ri 'ñowi nö'ö hmöö nē xēni ya thödi.

'Yan'i 'ra'na ri mengu teme njöt'i di hoo, xęki nē gi pet'e ha ri hę'mi.

Ts'oga 'męfi: Tsqni ko ri mengu ya hmöö: ¿habu 'muyi?, gi 'muyi getpu, xa yaby de ngunt'udi

Nuṭ'i ya k'oi. 'Yode nē möö.

'ñeni

mpoti

'Yode nuna hmöö

-Diego: nuga ndi 'muyi getpu de ha hñë, ja di ñëni. Ha nubya di 'muyi ha t'ohö.

-Ramón: Ma dada ba 'muyi ha t'ohö, nuni gehni mi pëts'i ya hai dega 'mot'i. Nuga hindi pödi nö'ö t'ohö.

-Diego: nubya ma nguu 'muyi xa yabü de hñë.

¡Ramón! ¿Gi ne gi ma ha t'ohö?

-Ramón: Höö ¿ha 'muyi ga mghä?

-Diego: xudi, di nzohna'i ha ma nguu.

-Ramón: ¡Jamödi Diego! Ga nk'athy ri xudi.

Kot'i ya hmöö: ndi 'muyi, di 'muyi, yabü, ¿ha' muyi ga mghä?

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödi.

Ts'oga 'muyi: Tsani ko ri mengu ya hmöö: ndi 'muyi, di 'muyi, yabü, ¿ha' muyi ga mghä?, ¿gi ne gi maa?

Ja ri k'oi ha made nö'ö xuni.
Ja ya k'oi ge tapa'i ha ra 'müj

Getpü de ge'i, 'na hñë

Yabü de ge'i, 'na t'ohö ko ya
hgi dega 'mot'i.

Nut'i ya k'oi:

Kot'i nö'ö hmöö nüwa

Tsuni ri k'oi në xëni ri thödi k o ri 'ñowi.

Ts'oga 'mëfi: Tsani ko ri mengu ya hmöö,' ñudi ya k'oi de ri nguu: nuwa,
nuby, nuni

'Yode ne möö nö'ö hmöö
Hñuts'i ri thuhu në ya mefi 'na ri 'ñowi

Hñuts'i ri thuhu në ya mefi ri 'ñowi

- _____: nuga ndi 'muyi getpy de ha hñë, ja ndi ñëni. Ha nubye di 'muyi ha t'oho.

- _____: ma dada ba 'muyi ha t'oh o, nuni mi pëts'i ya hai dega 'mot'i. Nuga hindi pödi nö'ö t'oho.

- _____: nubye ma nguu 'muyi xa yaby de hñë.

¡ _____! ¿Gi ne gi ma ha t'oh o?

- _____: Höö ¿ha'mu ga maha? - _____: xudi, di nzohna'i ha ma nguu.

- _____: ¡Jamödi _____! Ga nk'athu ri xudi.

Nfuta hmöö

-Diego: nuga ndi 'muyi getpy de ha hñë, ja ndi ñëni. Ha nubye di 'muyi ha t'oh o.

-Ramón: ma dada ba 'muyi ha t'oh o, nuni mi pëts'i ya hai dega 'mot'i. Nuga hindi pödi nö'ö t'oh o.

-Diego: nubye ma nguu 'muyi xa yaby de hñë.

¡Ramón! ¿Gi ne gi ma ha t'oh o?

-Ramón: Höö ¿ha'mu ga maha?

-Diego: xudi, di nzohna'i ha ma nguu. -Ramón: ¡Jamödi Diego! Ga nk'athu ri xudi.

Tsani ko ri 'ñowi ri hmöö në xëni ri thödi.

Ts'oga 'mefi: Tsani ko ri mengü ri hmöö

'Yode nē möö

- Diego: Da Diego
- Ramón: ¡Xahño da pö'i Diego!
Nuga ma thuhu Ramón.
- Diego: ¿Haby gi 'müi Ramón?
- Ramón: Getpu de ha hñë

- Diego: Nuga ndi 'müi getpu de ha hñë, ja ndi ñeni. Ha nubyë di 'müi ha t'ohö.
- Ramón: Ma dada ba 'müi ha t'ohö, nuni gehni mi pëts'i ya hai dega 'mot'i. Nuga hindi pödi nö'ö t'ohö.
- Diego: nubyë ma nguu 'müi xa yabu de hñë. ¡Ramón! ¿Gi ne gi ma ha t'ohö?
- Ramón: Höö ¿ha `mu ga maha?
- Diego: xudi, di nzohnä'i ha mä nguu.
- Ramón: ¡Jamödi Diego! Ga nk'athu ri xudi.

Ja ra k'oi 'na luga gi ne gi pödi:

Di ne ga pödi nuna 'müi

Juni nō'ō hmōō ko ra k'oi pēwi :

nuby ndi ñeni

Mi 'muyi ha t'ohō

Di nzohna'i ha mā nguu.

Kot'i nō'ō hmōō dega t'ekē.

Xēni ri thōdihy.

Ts'oga 'mēfi: Tsani ya hmōō ko ri mengu: ¿Gi ne gi maa?, Di nzohna'i ha ma nguu; nē, nō'ō hmōō majoni: Nō'ō hingi ñō, Ajō hingi ȝde?.

'Yode nē möö

- Diego: ¿Habū gi 'muyi Ramón?
- Ramón: Getpū de ha hñë
- Diego: Nuga ndi 'mui getpū de hñë, nūni ha ndi 'ñëni, pe ya di 'muyi ha t'ohō
- Ramón: Ma dada bi 'muyi ha t'ohō
- Diego: ¿Gi ho gi ma ha t'ohō?
- Ramón: höö
- Diego: Mahq ri xudi.
- Ramón: ¡Jamödi Diego!

'Yot'i ya nthödi de ya hmöö:

- Ramón 'muyi _____ ha hñë
- Diego 'mi 'muyi _____ ha hñë
- _____ ndi 'ñëni ha hñë

Hñëti ko ri 'ñowi ri nthödi. Tsani nö'ö hmö ko ri 'ñowi.

Tsani nö'ö hmö majoni: Nö'ö hindi nëxti, hingi ts'udi. Ha nö'ö hindi nëxti hingi tsudi.

Xeki ya mpedi pa ya 'mefi ha nt'udi gi höts'i ha ngunt'udi nē gi pet'e ha ri he 'mi.

Ts'oga 'mefi: Tsani nö'ö hmö ko ri mengu.

Hñuts'i ri thuhu në ya meṭ'i 'na ri 'ñowi në tsani ri hmöö:

Hñuts'i ri thuhu në ya meṭ'i 'na ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- ____: ¿Habü gi 'müi ____?

- ____: Getpü de ha hñë

- ____: Nuga ndi 'müi getpü de ha hñë, ja ndi 'ñëni. pe ya di 'müi ha t'ohö

- ____: Ma dada bi 'müi ha t'ohö, - ____: ¿Gi ho gi ma ha t'ohö?

- ____: Höö

- ____: Maha ri xudi. - ____: ¡Jamödi ____!

-Diego: ¿Habü gi 'müi Ramón?

-Ramón: Getpü de ha hñë

-Diego: Nuga ndi 'müi getpü de ha hñë, ja ndi 'ñëni. Ha nubya di 'müi ha t'ohö.

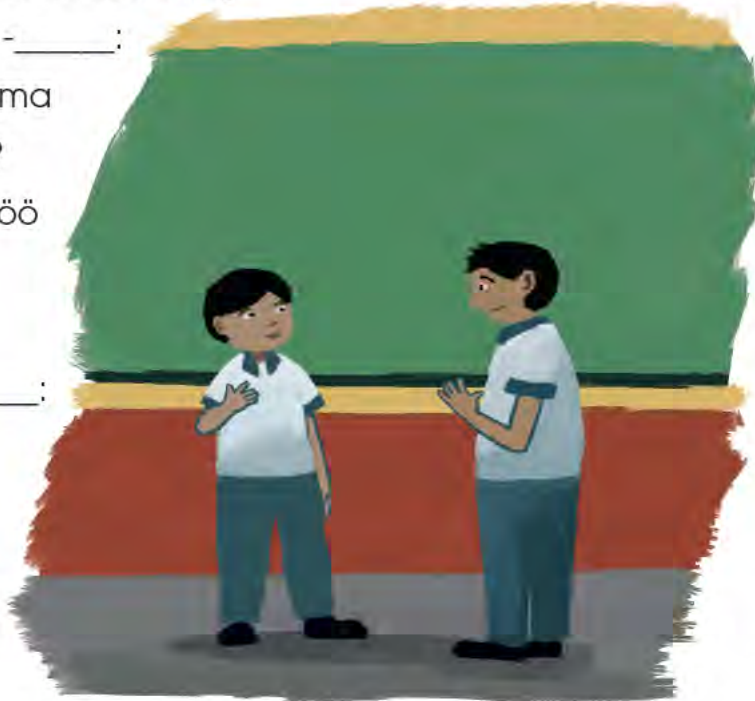
-Ramón: Ma dada bi 'müi ha t'ohö.

-Diego: ¿Gi ho gi pa ha t'ohö?

-Ramón: Höö

-Diego: Mahq ri xudi.

-Ramón: ¡Jamödi Diego!

'Yot'i ya nthödi de ri hmöö:

- To'o di 'ñani ¿Habu gi 'müi? _____
- To'o di mö : Nuni ja ndi 'ñeni _____
- To'o di mö: ¿Gi ho gi ma ha t'ohö? _____

Ts'oga 'meṭi: tsani ri hmöö ko ri mengu.

GA ENI MA FÖDI

Zöte në tsani ri hmöö ko 'na ri 'ñowi :

- ____: ¿Habü gi 'müi ____?
- ____: _____ ha hñë
- ____: Nuga ndi 'müi _____ ha hñë, ____ ndi 'ñëni. Ha nubya di 'müi ha t'ohö
- ____: Ma dada ba 'müi ha t'ohö.
- ____: ¿Gi ho ____ ha t'ohö?
- ____: Hö
- ____: Mgha ri xudi.
- ____: ¡Jamödi ____!

'Yöde nö'ö möö ri xahnate: Nö'ö ga pödi: di üdi ya luga mahyoni.

¡Nfaxe ha ya nthoki pa da nja ya 'mefi mahyetho!

Ts'oga 'mefi: tsani nö'ö hmöö majoni:' Mai zaa ge te xa maki, hindi jöngi ra xozaa.

5.YA 'MAI PAXI

Nö'ö ga pödi: di pödi ra ya 'maipaxi; nü'ü ts'i ne nü'ü 'nëthi.

Tsani nuna hoga fēni: Bi xēki ma paxi, bi zi ma uza, bi k'ū ts'i ma ndynza, pe hinga ma 'yū hu..

Nuŋ'i ya k'oi:

Ñēthi paxi

'Mai paxi di ts'i ha ma 'mūi

Hñēni

Hñuhni: ya ndo, ya 'yū, ya nk'amapaxi nē uza

Xūki

Kot'i ya hmö : "Hñēni, 'Ñēthi paxi"

'Yode ne möö ya nt'ot'i:

- Mghga da t'ö'a'i no María

- hinga ngi hñëni

Ja ri k'oi gi xyki 'na nk'amapaxi ne 'na uza ma gi ho në gi ts'i:

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri nthödiho

Ts'oga 'mefi: tsani ko ri mengu ya hmöö Nzaki, Hñëni, ya hñëni, ya 'ñëni paxi, ya 'ñëthi.

'Yode nē möö:

-Raúl: ¡Hindi 'muyi xahño, xa 'ñu ma muyi!

-Sonia: Məḡa ha ra nguu no María pa da ɔ'a'i , xa pödi ya 'ñëthi paxi.

- Raúl: Di Jamödi gi tsixkagi, məḡa

-Sonia: Mande ndi 'yo xahño.

Peḡui 'ñu ha ya hmö: ra nguu no María, Jamödi'

'Yot'i ya thödi de nuya ntə'ni:

- ¿To'o xa 'ñu ra 'muyi?:

- ¿To'o pa ha ra nguu nö María?:

- ¿To'o mö: mande ndi 'yo xahño?:

Thödi ya ntə'ni ko HÖÖ wa HINA:

¿Xka hñëni?: _____

¿Ma chu bi raki 'na nthoxpaxi da 'mëf'i?: _____

Xëni ko ri 'ñowi ri thödiḡu

Ts'oga 'mëfi: tsani nöö hmöö ko ri mengü

'Yode në möö.

- Raúl: ¡Hindi' 'müi xahño, xa 'ñu ma 'müi!
- Sonia: Mghq ra ngüü no María da g'a'i, xa pödi ya 'ñëthi paxi.
- Raúl: Di Jamödi gi ts'ixkagi, mghq
- Sonia: Mandee ndi `yoo xahño.

Tsqni nöö hmö ko 'na ri 'ñowi

Zöte ya 'ñuu de ya hmö

- Raúl: ¡Xa _____ ma müi!
- Sonia: Mghq ha ra ngüü _____
- Raúl: Jamödi Sonia, _____
- Sonia: Mandee hinga ngi _____

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri nthödihi

Xëki nu'ü ya zuwe gi pödi në gi pe'e ha ri he'mi.

Ts'oga 'mëfi: tsqni ko ri mengü nöö hmö xa `ñü, mghq, mandee.

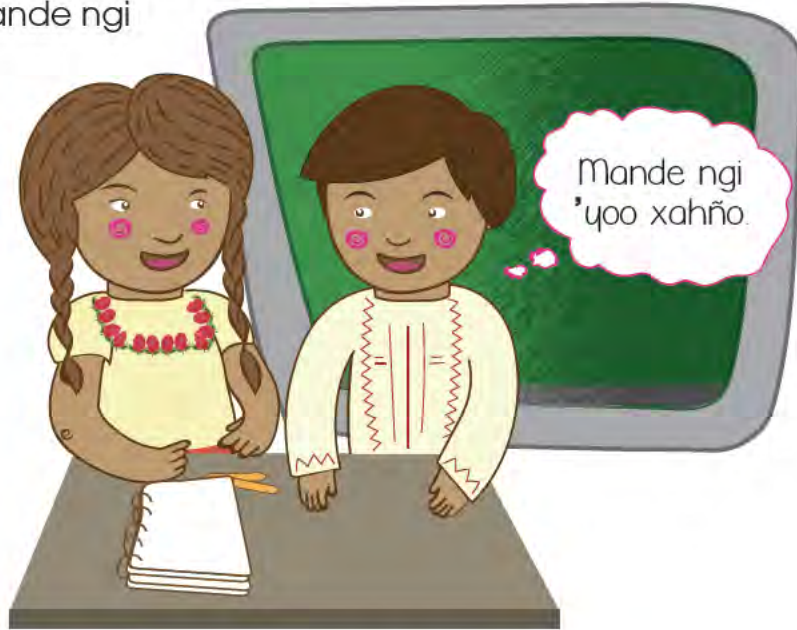
Hñüts'i ri thühü në ra meṭ'i ri 'ñowi ne möö ri hmöö :

Hñüts'i ri thühü në ra meṭ'i ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: ¡Xa 'ñü ma mui!
- _____: Mgha ha ra ngüü no María
- _____: Jamödi _____, Mgha
- _____: Mande ngi 'yo xahño.

- Raúl: ¡Xa 'ñü ma 'mui!
- Sonia: Mgha ha ra ngüü no María
- Raúl: Jamödi Sonia, maha
- Sonia: Mande ngi 'yo xahño.

'Yot'i ya thödi de nuya nt'ani de ri hmöö:

- ¿To'o bi hñëni de ra mui? _____
- To'o bi möö: Mgha ha ra ngüü no María _____

Xëni ri thödiyu:

'Yode 'na hnëhë ge noni ya 'ñëthi.
 Ts'oga 'meṭi: tsani ri hmöö ha ri mengü

Yode në möö.

-Raúl: Mandee ma chü bi raki 'na nthoxpaxi

da 'meṭ'i ne bi thogi

-Sonia: Ya nthoxpaxi hö di ɔthe

-Raúl: Hö di ɔthe, ma
mëngü di kupa.

-Sonia: Nuga di pödi nü'ü
ya nk'amapaxi di tsii.

K'ani, dɔxmü ne xök'ni.

-Raúl: Hö? Nuga di ho
ga tsi ya nk'ama paxi

-Sonia: Hö! Xa küi, ne xa
hño nü'ü hñüni'ü

-Raúl: Hinda xüki ya
k'ani da tsi mandee

-Sonia: Hönge bi
'ügi ri müi

-Raúl: Hö, po ge'ä.

Mahyoni ga ma ko no

María pa da 'raki ma'ra ya

'ñëthi pa mä 'umui.

Peḱui 'ñü ya hmöö: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meṭi : tsani ko ri mengü ya hmöö. Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee

Hñüts'i ri thühü nē ya meṭ'i ri 'ñowi nē möö ri hmöö:

Hñüts'i ri thühü nē ya meṭi ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- ____: Mandee ma chü bi 'raki 'na nthoxpaxi da 'meṭ'i ne bi thogi

-Raúl: Mandee ma chü bi 'raki 'na nthoxpaxi da 'meṭ'i ne bi thogi

- ____: Ya nthoxpaxi hö di ɔthe

-Sonia: Ya nthoxpaxi hö di ɔthe

- ____: Hö di ɔthe, ma mēngü di kupa

-Raúl: Hö di ɔthe, ma mēngü di kupa

- ____: Nüga di pödi nü'u ya nk'amapaxi di tsii. K'ani, doxmü ne xök'ni.

-Sonia: Nuga di pödi nü'u ya nk'amapaxi di tsii. K'ani, doxmü nē xök'ni.

- ____: Hö Nüga di ho ga tsi ya nk'ama paxi

-Raúl: Hö Nüga di ho ga tsi ya nk'ama paxi

- ____: Hö! Xa kyi, ne xa hño nü'u hñüni'u

-Sonia: Hö! Xa kyi, ne xa hño nü'u hñüni'u

- ____: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee

-Raúl: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee

- _____ Hönge bi 'u gi ri müi

-Sonia: Hönge bi 'u gi ri müi

- ____: Hö, po ge'ä. Mahyoni ga ma ko no María pa da 'raki ma 'ra ya 'ñēthi pa ma 'u müi.

-Raúl: Hö, po ge'ä. Mahyoni ga ma ko no María pa da 'raki ma 'ra ya 'ñēthi pa ma 'u müi.

Ts'oga 'meṭi: Tsani ri hmö ko ri mengü

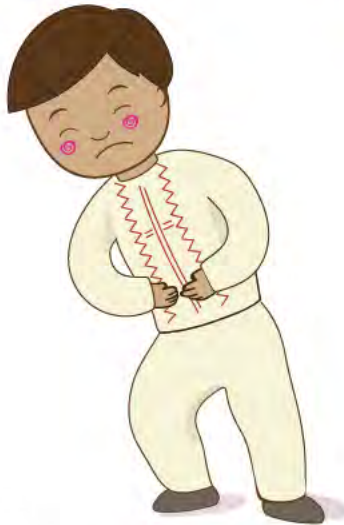

Tsani nuna ntɛt'ajone: Nö'ö dɔni dɔni ra dɔni, 'mɥ xüdi dɔni ra dɔni, dɔni ra dɔni 'mɥ xüdi, ngetho ge dɔni ma dɔni.

Jɥni nö'ö hmöö ko ra k'oi di pɛ wi:

Xa 'ñɥ

Di xɥki ya nk'amapaxi

'Ñĕthi

Zote ya hmö:

Nö'ö denda dega 'ñĕthi _____

Nö'ö bötsi di xuki ya _____

Xĕni ko 'na ri 'ñowi ri thödihɥ

Ts'oga 'mɛfi: Tsani ntɛt'ajone ko ri mengü.

'Yode në möö.

-Raúl: ¡Xa 'ñu ma 'muyi!

-Sonia: Məhə ra ngüü no María da da ɔthe'i, xa pödi ya 'ñëthi paxi

-Raúl: Di Jamödi gi ts'ixkagi, məhə

-Sonia: Mandee ngi `yo xa hño.

-Raúl: Mandee ma chü bi raki `na nthoxpaxi da meṭ'i ne bi thogi

-Sonia: Ya nthoxpaxi hö di ɔthe

-Raúl: Hö di ɔthe, ma mēngü di kupa.

-Sonia: Nüga di pödi nü'ü ya nk'amapaxi di tsii.

K'ani, dɔxmü ne xök'ni.

-Raúl: Hö! Nüga di ho ga tsi ya nk'amapaxi

-Sonia: Hö! Xa kui, ne xa hño nü'ü hñüni'ü

-Raúl: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee

-Sonia: Hönge bi 'ügi ri muyi

-Raúl: Hö, pö ge'ä. Mahyoni ga ma ko no María pa da 'raki ma 'ra ya 'ñëthi pa ma 'ü muyi.

María pa da 'raki ma 'ra ya 'ñëthi pa ma umüi.

Juni nö'ö hmöö dega ngöö ko nö'ö hmöö 'mui ha ra 'ñei:

'ÑÜÜ NGÖÖ	'ÑÜÜ 'ÑĒ I
¿Teme 'ñu tsüdi Raúl?	ngetho hinbi xüki xahño ya nk'amapaxi
¿Yo'ä xa 'ñu ra muyi Raúl?	xa'ñu ra muyi

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meṭi: tsani ya hmöö ge ɔdi ya nṭ'ani ko ri mengü.

'Yot'i ya thödi, HÖÖ o HINÄ, de nuya nt'ani de ri hmöö:

-¿Ga 'ñothe ko ya paxi 'ñëthi? _____

-¿Gi pödi to'o di othe ya jö'i? _____

-¿Gi pödi ya 'ñëthi de ya paxi? _____

-¿Gi xuki ya üza ne ya nk'amapaxi?

-¿Gi pödi ya 'ñëthi ya bö'ñëthi?

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihü

Ts'oga 'mëfi: tsani ko ri mengü ya hmöö

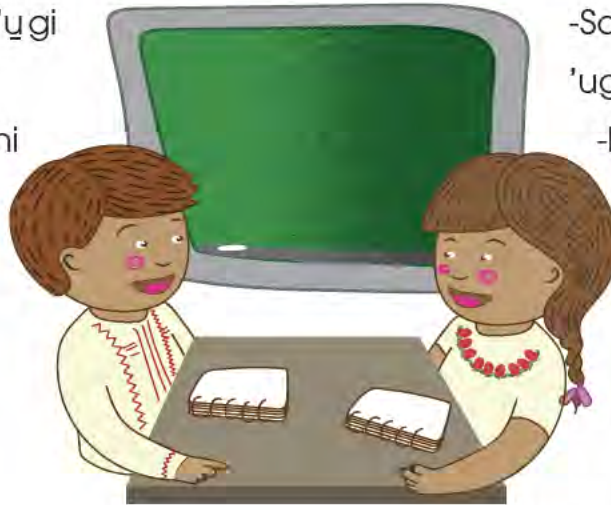
Hñüts'i ri thühü nē 'na ra meṭ'i ri 'ñowi nē möö ri hmöö:

Hñüts'i ri thühü nē ya meṭ'i 'na ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- ____: ¡Xa 'ñü ma 'müi!
- ____: Mande ngi 'yo xa hño
- ____: Mandee ma chü bi raki 'na nthoxpaxi da meṭ'i ne bi thogi
- ____: Nüga di pödi nü'ü ya nk'amapaxi di tsii. K'ani, doxmü ne xökni.
- ____: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee
- ____: Hönge bi 'ügi ri müi
- ____: Di ne 'ñëthi pa da 'yokagi.

- Raúl: ¡Xa 'ñü ma 'müi!
- Sonia: Mande ngi 'yo xa hño
- Raúl: Mandee ma chü bi raki 'na nthoxpaxi da meṭ'i ne bi thogi
- Sonia: Nüga di pödi nü'ü ya nk'amapaxi di tsii. K'ani, doxmü ne xökni.
- Raúl: Hinda xüki ya k'ani da tsi mandee
- Sonia: Hönge bi 'ügi ri müi
- Raúl: Di ne 'ñëthi pa da 'yokagi.

'Yof'i ya thödi de nuya ntani de ri hmöö:

- ¿To'o xa 'ñü ra müi? _____
- ¿To'o hinga mi hñëni mandee? _____
- ¿To'o bi tumbabi 'ñëthi paxi? _____

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihü
Ts'oga 'meṭi: mö ko ri mengü ya hmö

GA ENI MA FÖDI

Zote në möö ri hmöö ko yoho ri 'ñowi :

- _____ : ¡Xa _____ ma müi!
- _____ : Mande ngi 'yo xa hño. _____
- _____ : Bi t'aka ya paxi _____
- _____ : Nuga di pödi nü'ü _____
- _____ : Hinda _____ ya nk'amapaxi _____
- _____ : Hönge bi _____ ri müi
- _____ : _____,po ge'ä. mahyoni ga ma ko no María pa da 'raki ma 'ra ya 'ñëthi pa ma ü müi

'Yode nö'ö möö ri xqhnäte:

Nö'ö ga pödi: di pödi ra ya 'mqipaxi; nü'ü ts'i ne nü'ü 'nëthi.

¡Nfaxe ha ya nthoki pa da nja ya 'mefi mahyetho!

Ts'oga 'mefi: tsani nuna nt'et'ajöne: Nö'ö dōni dōni ra dōni, 'mü xūdi dōni ra dōni, dōni ra dōni 'mü xūdi, ngetho ge dōni ma dōni.

6. YA ZU'WĒ DE MA 'MŪI

Nö'ö ga pödi: ga mö dega hñöhñö ya hñö dega ya zu'wē ja ha ma 'mūi.

Tsqni nö'ö nt'anfëni: Gü xa ma poho tsi t'ulo, di nëxti në sgi xa tsi ramasy. to'o gi? (nö'ö jua).

Ja ra k'oi 'na zu'we ge ma gi ho

Japi 'na. X, ri nthödi dega nt'ani de nö'ö zu'we ma gi ho, ha ra 'ñuu HÖÖ o HINÄ

PREGUNTA	HÖÖ	HINÄ
¿Gi pödi teme ra thühü?		
¿Gi pödi teme ts'i?		
¿Gi pödi habu 'muj?		

Nu'ti ya k'oi.

Minä

Ndöbru

Xaha

Ūti

Koli

Ko'i ya hmöö Koli, Minä:

Xëni ko 'na ri ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meḑi: Mö ko ri mengü ya hmö: ¿teme ra thühü?; ¿teme ts'i?; ¿habu 'müi?

Tsani nõõ nt'et'ajõne: hñäo, hñäo, 'ygdi nfats'i ko 'na nfoñö.

'Yode në möö

- Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'muj ga ja ra k'oi?
- Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- Xqhnate: ¿Teme ra thühü?
- Daniel: Ra thühü mina
- Xqhnate: ¿Tengu?
- Daniel: Tsi t'ulo
- Xqhnate: ¡Hoga zu'we! ¿habu 'muj?
- Daniel: 'Muj ha t'öhö
- Xqhnate: ¡'Muj xa yabu! ¿teme ts'i?
- Daniel: Ts'i ya mönxa në ya demza

Juni nõõ hmö dega ngöo ko hmöo 'muj ha 'ñei

'ÑUU NGÖÖ	'ÑUU 'ÑEI
¿Teme ra thühü?	ts'i ya mönxa në ya demza
¿Habu 'muj?	muj ha t'öhö
¿Teme ts'i?	Ra thühü mina

Xëni ko 'na ri ñowi ri thödiyu

Xeki nu'yu ya zuwe gi hoo në gi pet'e ha ri he'mi.
Ts'oga 'mefi: tsani nõõ hmöo ko ri mengü

'Yode nē möö

Tsqni ko 'na ri ñowi nõö hmöö:

-Xqhnate: ¿tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?

-Daniel: da ja ra k'oi nuna zu'we

-Xqhnate: ¿Teme ra thühü?

-Daniel: Ra thühü mina

-Xqhnate: ¿Tengu?

-Daniel: Tsi t'ülo

-Xqhnate: ¡Hoga zu'we! ¿habü 'müi? -Daniel: 'Müi ha t'öhö

-Xqhnate: ¡'Müi xa yabü! ¿teme ts'i? -Daniel: Ts'i ya mönxa nē ya demza

Ja ra k'oi yoho ya zu'we ge ma di ho yoho ri 'ñowi:

Tsqni 'mefi: tsqni ko ri mengü nt'et'ajöne: hñäo, hñäo, 'yqdi nfgts'i ko 'na nfoñö.

Hñüts'i ri thühü nē ra meŧ'i ri 'ñowi nē möö ya hmöö:

Nfeŧa hmöö

Hñüts'i ri thühü nē ra meŧ'i ri 'ñowi

-Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'muj ga ja ra k'oi?

-Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we

-Xqhnate: ¿Teme ra thühü?

-Daniel: Ra thühü mina

-Xahnate: ¿Tengu?

-Daniel: Tsi t'ulo

-Xqhnate: ¡Hoga zu'we! ¿habu 'muj?

-Daniel: 'Muj ha t'öhö

-Xahnate: ¡'Muj xa yabu! ¿teme ts'i?

-Daniel: Ts'i ya mönxa nē ya demza

- _____: ¿Tema zu'we de ri 'muj ga ja ra k'oi?

- _____: Da ja ra k'oi nuna zu'we

- _____: ¿Teme ra thühü?

- _____: Ra thühü mina

- _____: ¿Tengu?

- _____: Tsi t'ulo

- _____: ¡Hoga zu'we! ¿habu 'muj?

- _____: 'Muj ha t'öhö

- _____: ¡'Muj xa yabu! ¿teme ts'i?

- _____: Ts'i ya mönxa nē ya demza

'Yot'i ya thödi de nuya n'gani de ri hmöö:

- ¿To'o bi ja ra k'oi `na minä? _____

- To'o bi 'ñgani: ¿habu 'muj? _____

- ¿Teme ts'i nö'ö minä? _____

Xēni ko 'na ri 'ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meŧi: tsani ri hmöö ko ri mengü

'Yode nē möö
 Jamödi de ri k'oi
 da pödi ya minä
 ¡Ko xuhña!, ja
 'na jua.

'Yode nē möö

-Daniel: ¡Haxajö xqhnate!	D
-Maestro: ¡Haxajö Daniel! ¿Gi hñö ri 'meḟingüü?	
-Daniel: ¡Höö xqhnate!	
-Maestro: ¿Tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?	
-Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we	

'Yoti, ha ra 'ñei, 'meto nt'ohni de ra thühü ndök'oi, ngu nuna

Xëni ko 'na ri ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meḟi: Tsḡni ko ri mengü ya hmöö: di ja ra k'oi, da ja ra k'oi, da ja ra k'oi

Hñüts'i ri thühü në ra meŋ'i ri 'ñowi në mö ri hñö:

Nfeŋa hmöö

Hñüts'i ri thühü në ra meŋ'i ri 'ñowi

Daniel: ¡Haxajö xqhnate!

- _____: ¡Haxajö _____!

-Xqhnate: ¡Haxajö Daniel! ¿Gi hñö ri 'meŋfingüü?

- _____: ¡Haxajö _____! ¿Gi hñö ri 'meŋfingüü?

-Daniel: ¡Höö xqhnate!

- _____: ¡Höö _____!

-Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'mgi ga ja ra k'oi?

- _____: ¿Tema zu'we de ri 'mgi ga ja ra k'oi?

-Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we

- _____: Da ja ra k'oi nuna zu'we

'Yoti ya nthödi de nuya nŋ'gni de ri hmöö:

- ¿To'o bi ja ra k'oi 'na zu'we?: _____

- To'o bi 'ñgni: ¿gi hñö ri ts'oga 'meŋfi?: _____

- To'o bi 'ñgni ¿Tema zu'we de ri 'mgi ga ja ra k'oi?: _____

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihy

'Yöde 'na hnëhë ge nŋni ya zuwë ja ha ri hnini.

Ts'oga 'meŋfi: Tsqni ri hmö ko ri mengü

'Yode nē möö

- Daniel: ¡Haxajö xqhnate!
- Xqhnate: ¡Haxajö Daniel! ¿gi hñö ri 'meḟingüü?
- Daniel: ¡Höö xqhnate!
- Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?
- Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- Xqhnate: ¿Teme ra thühü?
- Daniel: Ra thühü mina
- Xqhnate: ¿Tengu?
- Daniel: Tsi t'ulo
- Xqhnate: ¡Hoga zu'we!, ¿habu 'müi?
- Daniel: 'Müi ha t'öhö
- Xahnate: ¡'Müi xa yabu! ¿teme ts'i?
- Daniel: Ts'i ya mönxa nē ya demza

Kot'i ya hmö: gi hñö, ga ja ra k'oi, Da ja ra k'oi, tengu, habu , teme, 'müi, mönxa

Japi 'na. **X**, ha nö'ö 'ñuu ngöö, ya hmöö ge qdi ya nt'ani:

	¡Haxajö!
	¿Gi hñö ri 'meḟingüü?
	¿Tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?
	¡'Müi xa yabu!
	¡Höö xahnate!
	¿Habu 'müi?

Xēni ko 'na ri ñowi ri thödihy

Ts'oga 'meḟi: tsani ko ri mengü ya hmöö dega ntani

Hñüts'i ri thühü në ra meṭ'i ri 'ñowi në möö ri hmöö:

Nfeṭa hmöö

- Daniel: ¡Haxajö xqhnate!
- Xqhnate: ¡Haxajö Daniel! ¿gi hñö ri 'meṭ'ingüü?
- Daniel: ¡Höö xqhnate!
- Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?
- Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- Xqhnate: ¿Teme ra thühü?
- Daniel: Ra thühü mina
- Xahnate: ¿Tengu?
- Daniel: Tsi t'ulo
- Xqhnate: ¡Hoga zu'we! ¿habü 'müi i?
- Daniel: 'Müi ha t'öhö
- Xqhnate: ¡'Müi xa yabü! ¿teme ts'i?
- Daniel: Ts'i ya mönxa në ya demza

Hñüts'i ri thühü në ra meṭ'i ri 'ñowi

- _____: ¡Haxajö _____!
- _____: ¡Haxajö _____! ¿gi hñö ri 'meṭ'ingüü ?
- _____: ¡Höö _____!
- _____: ¿Tema zu'we de ri 'müi ga ja ra k'oi?
- _____: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- _____: ¿Teme ra thühü?
- _____: Ra thühü mina
- _____: ¿Tengu?
- _____ Tsi tulo
- _____: ¡Hoga zu'we! ¿habü 'müi?
- _____: 'Müi ha t'öhö
- _____: ¡'Müi xa yabü! ¿teme ts'i?
- _____: Ts'i ya mönxa në ya demza

'Yot'i ya thödi de nuya ntani de ri hmöö:

- ¿To'o bi nzengua 'meṭo?: _____
- To'o bi 'ñani: ¿Teme ra thühü?: _____
- To'o bi mö: Da ja ra k'oi nuna zu'we: _____
- ¿Teme ra thühü nö'ö zu'we nongi ya jö'i?: _____
- ¿Teme ts'i nö'ö zu'we de nö'ö k'oi?: _____

Nuṭ'i nö'ö k'oi:

Koṭ'i ra thühü nö'ö zu'we

'Yode nē möö

Daniel: Xqhnate ;ko ri t'ëke! ja 'na jua.

-Xqhnate: ¿Pa yo'ä?

-Daniel: Pa ga pödi 'na jua ge 'müi ha 'na ngüü

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri thödihy

Ts'oga 'mëfi: tsqni ri hmö ko ri mengü

'Yode në möö

- Daniel: ¡Haxajö xqhnate!
- Xqhnate: ¡Haxajö Daniel! ¿gi hñö ri 'meḡfingüü?
- Daniel: ¡Höö xqhnate!
- Xqhnate: ¿Tema zu'we de ri 'mui ga ja ra k'oi?
- Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- Xqhnate: ¿Teme ra thühü?
- Daniel: Ra thühü mina
- Xqhnate: ¿Tengu?
- Daniel: Tsi t'ulo
- Xahnate: ¡Hoga zu'we! ¿habu 'müi?
- Daniel: 'Müi ha t'öhö
- Xahnate: ¡'Müi xa yabu! ¿Teme ts'i?
- Daniel: Ts'i ya mönxa në ya demza

- Xqhnate: Nu'mu ndi böts'i da peḡts'i ya jua ha ma ngüü
- Daniel: Ma dada bi zixkagi ha t'öhö në da heti `na minä
- Xahnate: Jamödi de ri k'oi da pödi ya minä
- Daniel: Xqhnate ¡ko ri t'ëke! ja 'na jua.
- Xqhnate: ¿Pa yo'ä?
- Daniel: Pa ga pödi 'na jua ge 'müi ha 'na ngüü
- Xqhnate: Xüdi ma ho nö'ö k'oi
- Daniel: ¡Ga zoga'i dega 'meḡfi ngüü!
- Xahnate: ¡Xahño Daniel! ri ma ha ri luga

Kot'i ya hmö habu di neki ya hñö 'müi, ts'i

Xëni ko 'na ri ñowi ri thödihu

Ts'oga 'meḡfi: tsani ko ri mengü nö'ö nthogi de ri hmö

Hñüts'i ri thühü nē ra meḥ'i ri 'ñowi nē möö ri hmöö:

Hñüts'i ri thühü nē ra meḥ'i ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: Da ja ra k'oi nuna zu'we
- _____: ¿Teme ra thühü? - _____:
Ra thühü minä
- _____: ¿Tengu?
- _____: Tsi t'ulo
- _____: ¿Habü 'müi?
- _____: 'Müi ha t'öhö
- _____: ¿Teme ts'i?
- _____: Ts'i ya mönxa
- _____: Nuga da pets'i ya jua ha
ma ngüü

Daniel: Da ja ra k'oi nuna zu'we
-Xqhnate: ¿teme ra thühü?
-Daniel: ra thühü minä
-Xqhnate: ¿tengu?
-Daniel: tsi t'ulo
-Xqhnate: ¿habü 'müi?
-Daniel: 'müi ha t'öhö
-Xqhnate: ¿teme ts'i?
-Daniel: ts'i ya mönxa
-Xqhnate: nuga da pets'i ya jua ha
ma ngüü

Ja ra k'oi 'na zu'we ma ho ri Xqhnate:

Ts'oga 'meḥi: tsani ri hmö ko ri mengü

GA ƐNI MA FÖDI

Zöte në möö ri hmöö ko yoho ri 'ñowi:

- _____ : Da ja ra k'oi nuna zu'we
- _____ : ¿Teme ra _____ ?
- _____ : Ra thühü _____
- _____ : ¿Haby _____ ?
- _____ : 'Myi ha t'öhö
- _____ : ¿_____ ts'i?
- _____ :
- _____ ya mönxa
- _____ :

Nuga da pęts'i _____

ha ma ngüü

- _____ : Ma dada bi zixkagi ha
_____ në da heti 'na

'Yode nöö mö ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: ga mö dega hñöhñö ya hñö dega ya zu'wë ja ha ma 'mui

¡Nfąxte ha ya nthoki pa da nja ya 'mefi mahyetho!

Ts'oga 'mefi: tsani nuna nthehñö: Ge da bōni nö'ö doru ko nsogi dega
k'axtado, ge da bōni chubga ko nsogi dega t'axdo.

7. NÖ'Ö PEDE YA JÖ'I DE HA MA 'MUI NĒ YA HNIHNI

Nö'ö ga pödi: di ode ya hmöö ha 'na 'ulo nt'ot'i.

Möö nuna hogafeni: Habu gi ma, di maga ni, tö'ö gi 'ñowi, di 'yosega

Xotse ya ko'i de nö'ö nxidi di theki de mbo de ngu dega
ntudi në gi pe'e habu manhioni:

Nu'ti nuya k'oi:

'Meto ko'i

'Meto hmöö

Ngu dega ntudi

Nfotsi

Koti ko 'na ntheti nö'ö hmöö 'Meto hmöö. Pe'kui nö'ö hmöö "Nfotsi"

Xëni nunge mo'joni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi nu'u ri 'mëfi ga hieki në ga pe'te.

Ts'oga 'mëfi: Hñuti ri mengu nu'u ri 'mëfi ga hieki në ga pe'te

'Yode, möö ya nt'ot'i në hioki ya 'mefi:

JUAN DI BODI

Juan pa ha ngu dega ntudi. De mbo ha ra ngu ntudi ja ya nxutsi në ya metsi. Ya x qdi, 'yodi bodi ra hño hñöhñö ha ra m'ui.

Koti ko 'na ntheti nö'ö hmöö Ya xqdi, 'yodi bodi ra hño hñöhñö

Ha ra xodi, di 'ñowi në, ha ra ngu, de ts'oga 'mefi, da 'ñowi ra mengu nö'ö bi bodi.

Pe kui 'ñuu nö'ö hmöö da 'ñowi ra mengu nö'ö bi bodi

Ko 'na jeyä, Juan, mada bodi da möö ra ya hño në da bodi teme möö ya ja'i ha ra hnihni.

Japi 'na, X, nö'ö ra thuhu de nö'ö ndoko'i de nö'ö nt'ot'i.

Ts'oga 'mefi: möö ko ri mengu nuna nt'ot'i JUAN DI BODI

Hioki 'na ri k'oi deke gi 'pofi ko 'na ri ñowi:

'Yode ra nehe nuna nt'ot'i:

JUAN DI BODI

Juan pa ha ngu dega ntudi. De mbo ha ra ngu ntudi ja ya nxutsi në ya metsi. Ya xadi, 'yodi bodi ra hño hñöhñö ha ra m'ui. Ra xahnate di fotsi. Ha ra xadi, di ño'gui në, ha ra ngu, de ts'oga 'mefi, da ño'gui ra mengu nö'ö bi bodi. Ko 'na jeya, Juan, mada bodi da möö ra ya hño në da bodi teme möö ya ja'i ha ra hnihni.

Yoti ra nthodi de nuya ntoni huxkua:

- ¿To'o di ño'gui nö'ö bi bodi? _____

- ¿Ndana ra thuhu nö'ö nt'ot'i? _____

Xëni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mefi: möö nuna hmöö ko ri mengu

Möö ko yoho ri 'ñowi nuna hmöö:

- Emiliano: ¿To'o pa ha ngu dega ntudi?
- Estrella: Ra thuhu Juan
- Rafael: ¿To'o bi xadi ha ngu dega ntudi?
- Estrella: Ya xqdi
- Emiliano: Ra xqhnate di fotsi
- Rafael: Ho, deke yo ha ngu dega ntudi ra xqhnate di fotsi pada ño
- Emiliano: Ra mengu di fotsi ha ra ngu, deke di hoki ra ts'oga 'meḡfi.

Koti ko 'na ntheti nö'ö hmöö yo ha ngu dega ntudi

Yoti ya nthodi:

-To'o bi hñoni: ¿To'o di xq dega ntudi?: _____

- ¿To'o bi dodi: Yq xadi?: _____

- ¿To'o fotsi da bodi Juan ha ra ngu _____

Xëni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

'Yode ya thuhú ge noni ra 'mui ri 'mui në ri hnini.

Ts'oga 'meḡfi: möö nuna hmöö ko ri mengu

Xotse ya k'oi de nö'ö nxidi di theki de ya ndok'oi në ma ra
JUAN DI BODI në pe'e habu manhioni:

Nfixhemi xa koti

Ngu dega ntudi

Xghnate

Nfixhemi xogi

Jeya: t'ena pa

Mbo ha ngu
dega ntudi

Metsi di xgdi

Nuga da Juan

Mengu

Yoti ri thuhu nē ma yoho ri 'ñowi nē gi möö ri hmöö:

Yoti ri thuhu nē ma ra ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: ¿To'o pa ha ngu dega ntudi? - _____: ra thuhu Juan
- _____: ¿To'o pa bi podi ha ngu dega ntudi?
- _____: Ya xq̄di
- _____: Ra xq̄hnate da motsi
- _____: Ho, deke yo ha ngu dega ntudi ra xq̄hnate di fotsi pada ño
- _____: Ra mengu di fotsi ha ra ngu, deke di hoki ra ts'oga 'mēfi.

- Emiliano: ¿To'o pa ha ngu dega ntudi?
- Estrella: ra thuhu Juan
- Rafael: ¿To'o pa bi podi ha ngu dega ntudi?
- Estrella: Ya xq̄di
- Emiliano: Ra xq̄hnate da motsi
- Rafael: Ho, deke yo ha ngu dega ntudi ra xq̄hnate di

- fotsi pada ño
- Emiliano: Ra mengu di fotsi ha ra ngu, deke di hoki ra ts'oga 'mēfi.

Yoti ya nthodi de ri hmöö:

- ¿To'o bi nyoni?: ¿To'o bi xadi ha nõ'ö ngu dega ntudi?:
- ¿To'o bi dodi: Ya xq̄di?: _____
- ¿To'o bi möö Ra thuhu Juan?: _____

Xēni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

Ts'oga 'mēfi: möö nuna hmöö ko ri mengu

'Yode nē möö

Möö ko yoho ri 'ñowi nö'ö hmöö:

-Estrella: ¿Hangu jeya pada bodi Juan?

-Rafael: Ko 'na jeya

-Estrella: Juan di bodi ¿go ge'a ra thuhu nö'ö xeni nö'ö nt'ot'i?

-Emiliano: Ho, njabu ra thuhu nö'ö nt'ot'i

-Estrella: Rafael, Emiliano ¡Nkathu xudi!

-Emiliano: ¡Nkathu xudi Estrella!

¡Nkathu Rafael!

-Rafael: ¡Nzenguatho Estrella! ¡Nkathu nepu Emiliano!

Koti ko 'na ntheti nö'ö hmöö "pada bodi, di bodi"

Yoti ya nthodi:

¡Nkathu xudi!

- To'o bi nyoni: ¿ge'a ra thuhu nö'ö nt'ot'i?: _____

-¿To'o bi dodi: Ho, njabu ra thuhu nö'ö nt'ot'i?: _____

-¿To'o bi xipi 'męto ya nyogui ya da ma?: _____

Xēni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

Ts'oga 'męfi: pet'e nuna hmöö de 'yu ri mengu

Yoti ri thuhu nē ma yoho ri 'ñowi nē gi möö ri hmöö:

Yoti ri thuhu nē ma ra ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: -¿Hangu jeya mada bodi Juan?

-Estrella: ¿Hangu jeya mada bodi Juan?

- _____: Ko `na jeya

-Rafael: Ko `na jeya

- _____: Juan di bodi ¿go ge'a ra thuhu nö'ö xeni nö'ö nt'ot'i?

-Estrella: Juan bi bodi ¿go ge'a ra thuhu nö'ö xeni nö'ö nt'ot'i??

- _____: Ho, njabu ra thuhu nö'ö nt'ot'i - _____: _____, _____
¡Nkathu xudi!

-Emiliano: Ho, njabu ra thuhu nö'ö nt'ot'i

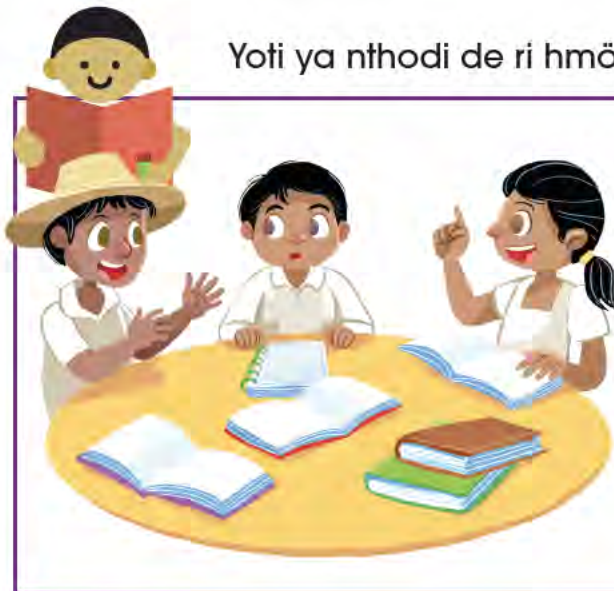
- _____: ¡Nkathu xudi _____!
¡Nkathu _____!

-Estrella: Rafael, Emiliano ¡Nkathu xudi!

-Emiliano: ¡Nkathu xudi Estrella!
¡Nkathu Rafael!

- _____: ¡Nzenguatho _____!
¡Nkathu nepu _____!

-Rafael: ¡Nzenguatho Estrella!
¡Nkathu nepu Emiliano!

Yoti ya nthodi de ri hmöö:

- To'o bi 'ñowi: ¿Hangu ya pa pa mada bodi Juan?

-¿To'o bi dodi: `na jeya?:

-¿To'o bi möö: nzenguatho pada ma?: _____

Xēni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi
Ts'oga 'mēfi: Möö ko ri mengu nuna hmöö

'Yode në möö

-Emiliano: ¿To'o pa ha ngu dega ntudi?

-Estrella: Ra thuhu Juan

-Rafael: ¿To'o bi xq̄di ha ngu dega ntudi?

-Estrella: Ya xq̄di

-Emiliano: Ra xq̄hnate da motsi

-Rafael: Ho, deke yo ha ngu dega ntudi ra xq̄hnate di fotsi pada ño

-Emiliano: Ra mengu di fotsi ha ra ngu, deke di hoki ra ts'oga 'mēfi

-Estrella: ¿Hangu ya jēya pada bodi Juan?

-Rafael: 'Na jēya

-Estrella: Juan bi bodi ¿ge'a ra thuhu de nö'ö nt'ot'i?

-Emiliano: Ho, njabu ra thuhu nö'ö nt'ot'i

-Estrella: Rafael, Emiliano ¡Nkathu xudi!

-Emiliano: ¡Nkathu xudi Estrella! ¡Nkathu

Rafael! -Rafael: ¡Nzenguatho Estrella!

¡Nkathu nepu Emiliano!

Juni ko 'na njoti nuya ntoni ko nu'u ra nthodi:

¿To'o pa ha ngu dega ntudi?

'Na jōya

¿To'o bi xq̄di ha ngu dega ntudi?

"Juan bi bodi"

¿Hangu ya pa pada bodi Juan?

Ya xq̄di

¿ge'a ra thuhu nö'ö nt'ot'i?

Ra thuhu Juan

Xēni nunge mojonni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi.

Ts'oga 'mēfi: pe'e ri mengu nö'ö ra nthogi Juan

Möö ko yoho ri 'ñowi nö'ö hmöö::

- Rafael: ¿To'o bi xqadi ha ngu dega ntudi
- Estrella: Ya xędi
- Emiliano: Nö'ö xghnate di fotsi
- Rafael: Ha ra mbo ngu dega ntudi bi ño
- Emiliano: Ra mengu bi fotsi ko ra ts'oga 'mefi.
- Estrella: ¿Hangu ma pa pada bodi?
- Rafael: 'Na jęya

Pękui 'ñuu ya hmo odi ya thodi

Yoti ya nthodi de nuya ntoni de nu'a ri hmöö:

- ¿To'o bi xqadi?:

-¿Hangu ma pa pada bodi?:

-¿To'o di fotsi pada bodi?:

Hñeti nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'męfi: pet'e nö'ö yuse de nö'ö nt'ot'i ri mengu

Yoti ri thuhu nē ma yoho ri 'ñowi nē gi möö nuna hmöö:

Yoti ri thuhu nē ma ra ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: ¿To'o bi xq̄di ha ngu dega ntudi?

-Rafael: ¿To'o bi xēdi ha ngu dega ntudi?

- _____: Ya xq̄di

-Estrella: Ya xq̄di

- _____: Nö'ö xq̄hnate di fotsi

-Emiliano: Nö'ö xq̄hnate di fotsi

- _____: Ha nö'ö mbo ngu dega ntudi bi ño

-Rafael: Ha nö'ö mbo ngu dega ntudi bi ño

- _____: Ra mengu di fotsi deke di hoki ra ts'oga 'm efi

-Emiliano: Ra mengu di fotsi deke di hoki ra ts'oga 'm efi

- _____: ¿Hangu ya pa pada bodi?

¿Hangu ya pa pada bodi?

-Estrella: ¿Hangu ya pa pada bodi?

- _____: 'Na jeya

'Na jeya

-Rafael: 'Na jeya

Juni ko 'na njoti nuya ntoni ko ra nthodi:

¿To'o bi xq̄di ha ngu dega ntudi?

'Na jeya

¿Hangu ya pa pada bodi?

Ya xq̄di

Xēni ko yoho ri 'ñowi nö'ö xka thodi

Ts'oga 'mefi: möö nuna hmöö ko ri mengu

GA ƐNI MA FÖDI

Yoti nö'ö di medi ko nö'ö ri yuse:

BI PODI

Ma thuhu _____, di pa ha _____.

Ha

ma mbo ngu dega ntudi ja ya nxutsi në
ya metsi. Di xadi ga ño _hñöhñö__ ngetho

ma hnihni podi da ñö. Ma xahnate di

_____. Ha ma ntudi, di hoki ya

_____ në, ha ma ngu, di _____, di

ñö'mee ma mengu nö'ö _____.

'na _____, maga podi ga möö në ga ode ra
ya hmo di ño nuna ma hnihni.

Xëni ko 'na ri 'ñowi ri nt'ot'i

'Yode ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: di ode ya hmöö ha 'na t'ulo nt'ot'i.

¡Nf̄axte ha ra hmuts'i
në ra ntudi ya 'mefi
mahyetho!

Ts'oga 'mefi: Möö nuna hmömajoni: Ndunthi ya nguxi ne ch'ũ tho ya demza.

8. YA NGO MA HNIHNI

Nö'ö ga pödi: di ñö'ö ha ya f'ulo hmö'ö ha di nongi ya ngo.

Xotse ya k'oi de nō'ō nxidi di theki de ya ngo ma hnihni nē
gi pe'e habu xa manhioni:

Nut'i nuya k'oi. Pekui ñuu nõö hmöö Johye

Ngo

K'oi

Johye

Kat'i

'Ñuti ri 'meñi ga hieki në ga pet'e ko yoho ri 'ñowi në nu'u ga thodi

Ts'oga 'meñi: hñuti ri mengu nuya 'meñi dega hieki në ga pet'e.

Möö nuna ntanfëni: Nk'ami de thi, theñi de mbo në ko ya nëi madetho (xandia).

'Yode në möö:

- Javier: ¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!
- Minerva: Ho, ¡maga me'mee ma nono!
- Karla: Nuga maga me'mee ma nju
- Javier: ¡Nuga di në ga hoo'i ra ya k'oi!
- Karla: ¡Ga hoxi ma toxgu në ma nju ra Tablet!
- Javier: ¿Hoo'i ya k'oi ri bojo gi nduhu?
- Karla: Ho, maga hoo'i ra ya k'oi ha nö'ö ngo.
- Minerva: ¡Ho!, ha ya ngo, ha nö'ö mbodni, ha ya nteni

Koti ko 'na ntheti nu'u ya hmöö "maga me'mee, nuga maga me'mee, ga hoxi"

Koti ko 'na, **X**, ya feni di nongi 'na kat'i, nguu, nö'ö:

¡Maga me'mee ma nono!	
¡Nuga di në ga hoo'i ra ya k'oi!	X
Nuga ga hoxi ma toxgu	
¿Hoo'i ya k'oi ri bojo gi nduhu?	

Xëni nunge mojoní nö'ö ga thodi ko ri 'ñowi

Ts'oga 'mëfi: Pet'e ri mengu nö'ö mada mefi ha ngo nuya ndok'oi nongi nuna hmöö

'Yode nē möö

Möö ko yoho ri 'ñowi nö'ö hmöö:

- Javier: ¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!
- Minerva: Ho, ¡maga me'mee ma nono!
- Karla: Nuga maga maga me'mee ma nju
- Javier: ¡Nuga di nē ga hoo'i ra ya k'oi!
- Karla: ¡Ga hoxi ma toxgu nē ma nju ra Tablet!
- Javier: ¿Hoo'i ya k'oi ri bojo gi nduhu?
- Karla: Ho, maga hoo'i ra ya k'oi ha nö'ö ngo.
- Minerva: ¡Ho!, ha ya ngo, ha nö'ö mbodni, ha ya nteni

Koti ko 'na ntheti nö'ö hmöö ya k'oi

Yoti ra thuhu nö'ö ndok'oi ge nö'ö manhioni ha nö'ö hmöö, nguu nö'ö huxpu hoi:

Javier	¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!
	Ho, ¡maga me'mee ma nono
	Nuga maga maga me'mee ma nju

Yoti nö'ö nthodi:

- ¿Ko teme bojo mada thoi ya k'oi? _____

Xēni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

Ts'oga 'meḡfi: peḡ'e nö'ö hmöö ri mengu

'Yode nē möö

Möö ko yoho ri 'ñowi nö'ö hmöö:

¿Hoo'i ya
k'oi ri bojo
gi nduhu?

-Javier: ¡Nuga di ho ga hoo'i
ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda!

-Karla: Nuga ko ma nju ha ya
nteni

-Minerva: ¡Nuga ko ma nono
ha mbodni!

-Karla: Nkathu xudi ha ngo

-Minerva: ¡Ho, Nkathu xudi!

-Javier: ¡Nzenguathohu!
Karla, hingi puhni gi hñoxi ri
toxgu nē ri nju ra Tablet

-Karla: ¡Nzenguathohu
Javier! ¡Gi ñe'ño pa ri k'oi!

Yoti ra nthodi:

-¿To'o hinga mahioni da puhni ra toxgu?: _____

-¿To'o mada megui ra nono ha nö'ö ngo?: _____

-¿To'o mada hñoi 'na k'oi ko ra nju ha ya nt'eni?: _____

Xēni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

'Yode ra 'mede 'na ngo ge mahyoni ha ri 'muyi.

Ts'oga 'meñi: pet'e nö'ö mede ri mengu

'Yode nē möö

- Javier: ¡Xudi ge nō'ö ra ngo de ma hnihnihu!
- Minerva: Ho, ¡maga me'mee ma nono!
- Karla: Nuga maga me'mee ma nju
- Javier: ¡Nuga di nē ga hoo'i ra ya k'oi!
- Karla: ¡Ga hoxi ma toxgu nē ma nju ra Tablet!
- Javier: ¿Hoo'i ya k'oi ri bojo gi nduhu?
- Karla: Ho, maga hoo'i ra ya k'oi ha nō'ö ngo.
- Minerva: ¡Ho!, ha ya ngo, ha nō'ö mbodni, ha ya nteni.

-Javier: ¡Nuga di ho ga hoo'i ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda!

- Karla: Nuga ko ma nju ha ya nteni
- Minerva: ¡Nuga ko ma nono ha mbodni!

-Karla: Nkathu xudi ha ngo

-Minerva: ¡Ho, Nkathu xudi!

-Javier: ¡Nzenguathohu! Karla, hingi puhni gi hñoxi ri toxgu nē ri nju ra Tablet

-Karla: ¡Nzenguathohu Javier! ¡Gi ñe'ño pa ri k'oi!

Koti ko 'na ntheti ya hmöö: ngo; ya k'oi; di nē; toxgu; Tablet; ri bojo; k'oi; maga hoo'i; di ho; ko ma; hingi puhni

Xēni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi
Ts'oga 'mēfi: pet'e ri mengu nō'ö mada 'mefi ya batsi de
nō'ö hmöö ha nō'ö ngo

'Ye de nē möö

Möö ko yoho ri 'ñowi nö'ö hmöö:

-Javier: ¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!

-Karla: ¡Ho! Ga hoo'i ya k'oi

ko nö'ö toxgu nē

nö'ö Tablet

-Minerva: ¡Ho!, ha

ya ngo, ha nö'ö

mbodyni, ha ya nteni

-Javier: ¡Nuga di ho ga

hoo'i ya k'oi ha ya ñuu xa

nsunda!

-Karla: Nuga ko ma nju

ha ya nteni

-Minerva: ¡Nuga ko

ma nono ha mbodyni!

Juni ra thuhu ya ndok'oi ko habu mada hñoi ra k'oi:

Javier Ha nö'ö mbodyni

Daniela Ha nö'ö ñuu nsunda

Andrea Ha ya nteni

Xëni nunge mojonni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

Ts'oga 'meñi: pe'e ri mengu nö'ö hmöö

Yoti ri thuhu nē ra thuhu yoho ri 'ñowi nē gi möö ra hmöö:

Yoti ri thuhu nē ma ra ri 'ñowi

Nfeta hmöö

- _____: ¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!

-Javier: ¡Xudi ge nö'ö ra ngo de ma hnihnihu!

- _____: ¡Ho! Maga hoo'i ra ya k'oi ko nö'ö toxgu nē nö'ö Tablet

-Karla: ¡Ho!, maga hoo'i ra ya k'oi ko nö'ö toxgu nē nö'ö Tablet

- _____: ¡Ho!, ha nö'ö ngo, ha nö'ö mbodni, ha ya nteni

-Daniela: ¡Ho!, ha nö'ö ngo, ha mbodni, ha ya nteni

- _____: ¡Nuga di ho ga hoo'i ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda!

-Javier: ¡Nuga di ho ga hoo'i ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda!

- _____: Nuga di nē ga hoo'i 'na k'oi ha ya nteni

-Karla: Nuga di nē ga hoo'i 'na k'oi ha ya nteni

- _____: ¡Nuga maga hoo'i 'na k'oi ha nö'ö mbodni!

-Minerva: ¡Nuga maga hoo'i 'na k'oi ha nö'ö mbodni!

Yoti ra nthodi de nuya ntoni huxkua de nö'ö hmöö:

-To'o bi möö: maga hoo'i ya k'oi: _____

-To'o bi noni: di ho ha ñuu xa nsunda: _____

Xēni nunge mojni nuya nthodi ga oti ko yoho ri 'ñowi

Ts'oga 'mēfi: Möö ko ri mengu nuna hmöö

'Yode në möö nö'ö nehe de ya nt'ot'i
Hioki ya 'mefi:

RA NGO MA HNIHNI

Bi hyatsi. Karla, Minerva në Javier
bi ma ha ra ngo ra hnihni. Bi
megui ra nju Karla në ra nono
Minerva.

Koti ko na ntheti nö'ö hmöö "bi ma ha ra ngo ra hnihni"

Minerva në ra nju di 'ñoö 'na
toxgu në 'na Tablet, pada hñoi
ya k'oi.

Hioki 'na k'oi de nö'ö bojo gi ho
Karla në ra nju, bi hñoi ra ya k'oi ha
ya nteni; Minerva në ra nono, ha
nö'ö ya mbodni në, Javier, bi hñoi
ra ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda. Ko
johya xpa hoki gatho nö'ö mi beni,
bi uegue në bi mengi ha ya ngu.

Pekui ñu nö'ö hmöö: johya xpa hoki gatho nö'ö mi beni

Xëni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko 'na ri mengu
Ts'oga 'mefi: möö nuna hmo ko ri mengu

Hioki 'na ri k'oi ha gi 'yo ha ra ngo ri hnihni në yoti ha nuna x'eni, ko ri yoho hño Hñöhñö, nö'ö hmo: NFENI DE RA NGO MA HNIHNI:

Yoti ri thuhu në nö'ö ra thuhu de yoho ri 'ñowi ha nuna n'ot'i:

RA NGO MA HNIHNI

Bi hyatsi. _____, _____ në Javier bi ma ha ra ngo ra hnihni. Bi megui ra nju _____ në ra nono. _____ mi 'ñoo 'na toxgu në 'na Tablet, pada hñoi ya k'oi. _____ në ra nju, bi hñoi ra ya k'oi ha ya nteni; _____ në ra nonó, ha nö'ö ya mbodni; në, _____, bi hñoi ra ya k'oi ha ya ñuu xa nsunda. Ko johya xpa hoki gatho nö'ö mi beni, bi uegue në bi mengi ha ya ngu.

Xëni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mëfi: möö nuna hmöö ko ri mengu

Yoti ri thuhu ha nõ'õ nt'ot'i
'Ye'de nē möö

RA NGO MA HNIHNI

Ma thuhu _____. Da ma ha ra ngo ma hnihni. Da ho'tsi ma toxgu pa ga hoo'i ra ya k'oi. Da hoo'i ya k'oi ha ya nteni, ha nõ'õ mbodni nē ha ya ñuu xa nsunda. Ko ehya da hoki gatho nõ'õ ndi beni ma kat'i, da pengi ha ma ngu.

Pekui 'ñuu ya hmöö: Da ma, Da ho'tsi, toxgu, ya k'oi, ehya, da pengi

Xēni nunge mojonni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Möö nuna hmömajoni: To'o ndunthi di ju ch'utho di dy't'i.

Ts'oga 'mēfi: möö nuna hmöö ko ri mengu

GA ƐNI MA FÖDI

Yoti nö'ö di medi ha nuna nt'ot'i:

RA NGO MA HNIHNI

Ma thuhu _____, _____ ha nö'ö
 _____ de ma hnihni. Da ho'tsi _____
 _____ Pa ga hoo'i ya k'oi _____.
 Da _____ ya k'oi ha ya nteni, ha nö'ö
 mbodni në ha ya _____ xa nsunda. _____
 de da hoki _____, da pengi ha ma ngu.

Xëni nunge
 mojoni nuya
 nthodi ga oti ko
 'na ri 'ñowi

¡Nfozte ha nö'ö ra
 nhioki në ra thoki
 ya 'mefi dega
 nfotsi!

'Yode ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: di ñöö ha ya t'ulo hmöö ha di nongi ya ngo.

Ts'oga 'mefi: Möö nuna ntanfëni: ¿Ndana ge'a 'maipaxi ge hingi doni, nixi üza nixi xii?

9. YA 'MEDE, YA NTËNI NË YA HMÖÖ HA MA HÑÖ

Nö'ö ga pödi: di ot'i ya nt'ot'i në di honi ra ma na'ño ya bojo paga udi.

Xotse ya k'oi de nō'ō nxidi di theki de Ma nfodi nē gi pet'e habu manhioni:

Nuga ma thuhu Juan.

Nuga ma thuhu Karla

Nuga ma thuhu Minerva

Nuga ma thuhu Javier

Möö nuna hmömajoni: 'maxi 'ra'yo paxi xahño.

Neŋ'i nuya k'oi.

'Yeđe ně möö.

'Ñudi

Hemi hmöö

Ya k'oi

Koti 'na ntheti nö'ö hmöö "Hemi hmöö"

Ts'oga 'meŋi: möö ko nö'ö ri mengu ri 'meŋi de ga theki ně peŋ'e, ñuti ya k'oi

'Ye de në möö ya nt'ot'i në hioki ya 'meñi:

RA NTUDI YA NFODI

Juan, Karla, Minerva në Javier pa ha ra 'meto je ya de ra yoho ntudi. Ra ntudi bi thege. Ma da udi ra nfodi ha ra ngu dega ntudi.

Koti ko 'na ntheti nö'ö ra thuhu nö'ö bede në nö'ö hmöö Ma da udi ra nfodi

Juan, mada hoki 'na mönfödi, 'na k'oi de nö'ö di tsi ha ra ngu. Karla, mada möö de nö'ö bi hñeti ha ra ngo ra hñihni, mada kupa ra ya k'oi bi hñoo'i ko ra toxgu. Minerva, mada nongi ra ya ra ma na'ño hñethi. Javier, mada möö 'na nt'et'ajöne

Koti ko 'na ntheti ya thuhu nu'u ya bojo mada njupa ya xadi pada hoki ra 'ñudi

Nö'ö xghnate, di fotsi da hoki ra 'meñi mada ntudí.

Peñui 'ñuu nö'ö hmöö: "di fotsi da hoki"

Xëni nunge moñoni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñow
Ts'oga 'meñi: möö ko ri mengu nö'ö nt'ot'i

'Yode në möö

-Minerva: Juan ¿Teme k'oi magi hoki ha ri mönfödi?

-Juan: Maga hoki 'na k'oi habu ma nono di hoki ra thut'a xöt'ö

-Karla: Nuga di ho ga tsi ya thut'a xöt'ö

-Juan: Maga hoki 'na k'oi habu di hudi tsi ya thut'a xöt'ö

-Minerva: ¡Nuga në di ho ga tsi ya thut'a xöt'ö!

-Juan: Hanö'öko'imaga hoki'nako'ine'e deke di thuki nö'ö mexa

Japi 'na, **X**, ya hmöö ge di nongi ya thodi de nö'ö di ho da ñuni ya ndok'oi:

Maga hoki 'na k'oi habu ma nono di hoki ra thut'a xöt'ö

Nuga di ho ga tsi ya thut'a xöt'ö

Maga hoki na k'oi habu di hudi tsi ya thut'a xöt'ö

¡Nuga në di ho ga tsi ya thut'a xöt'ö!

Maga hoki 'na k'oi ne'e deke di thuki nö'ö mexa

Xëni nunge mojonu nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mefi: möö ko ri mengu nö'ö mada 'ñudi Juan

Möö nö'ö hmömajoni: Nö'ö hindi müwi poni xa mödi.

'Yode në möö:

-Karla: ¡Nuga maga udi ma k'oi!

-Juan: ¿Nu'u ya k'oi de ra ngo ma hnihnihu?

-Karla: Ho Juan, nu'u de ya ngo

-Javier: ¿Magi udi ma k'oi de ha ya ñuu nsunda?

-Karla: Ho Javier, në nu'u ra meti

Minerva ko ra nono

-Juan: ¡Njabu gi pede ri nthogi nö'ö ga hñeti ha ngo!

Juni nuya hmo ge ya ntoni ko nu'u ya hmöö ge ra nthodi:

¿Nu'u ya k'oi de ra ngo ma hnihnihu?	Ho Javier, në nu'u ra meti Minerva ko ra nono
¿Magi udi ma k'oi de ha ya ñuu nsunda?	¡Njabu gi pede ri nthogi nö'ö ga hñeti ha ngo!
¡Nuga maga udi ma k'oi!	Ho Juan, nu'u de ya ngo

Xëni nunge mojonni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

'Yapi ri mengu da peta'i 'na 'mede në 'ra ya hmö de ja ha ra 'muyi ri 'muyi, në gi pede ha ri hmunts'a nt'udi.

Ts'oga 'mëfi: möö ko ri mengu nö'ö mada pede Karla

Xotse ya k'oi de nõ'õ nxidi di theki de Nu'u ra ntudi në pet'e habu manhioni:

Hemi hmöõ

K'oi

Kotsi

Toxgu

Thuki

Tablet

Ngo

Ñuni

Pede ri nthogi

'Yode në möö:

-Minerva: Nuga maga nongi ra ya na'ño hñethi.

-Karla: ¿Teme magi kupa?

-Javier: ¿Ya hñethi paxi në nu'u ya paxi di tsi?

-Minerva: Ho, në maga pede nö'ö ra nthogi Sonia në Raúl

-Javier: ¿De nö'ö pa'a bi ma ha ngu ntode?

-Minerva: Ho Javier, deke bi tumbi ya hñethi Raúl

-Javier: ¿Magi udi nu'u ya hñethi ba t'umba ha ngu ntode?

-Minerva: Ho, njabu maga nongi ya hñethi ra ma na'ño

Pekui 'ñuu ya hmöö 'yoo

Yoti ya nthodi:

-¿To'o bi möö nö'ö ntoni: ¿Teme magi hñotsi?

-¿To'o mada pede ra m'yi de Sonia në Raul?

-¿To'o mada möö de ra ma na'ño ya hñethi di njupa?

-To'o bi hñoni: ¿Ya hñethi paxi në nu'u di tsi?:

Xëni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mefi: möö ko ri mengu nuna hmöö

Yode nē möö:

-Javier: ¡Nuga maga möö 'na nt'et'ajone!

-Juan: ¿Ndana?

-Javier: Deke gi pede ya mede, pede hangu ya mede gi pede

-Karla: ¡Xa entho!

-Juan: Javier, möö nö'ö nt'et'ajone nē möö ge xa entho

-Karla: ¡Nē foxkagihu ga pohu...

-Javier: ... ra hño ma hnihnihu!

Pekui 'ñuu ya hmöö 'yoo.

Yode nē möö

-¿Teme ra thuhu nu'u goho ya ndok'oi de nuya nt'ot'i?:

-¿Teme ra thuhu nö'ö 'mefi ha mada mpefi ha mada nfoxte?

-¿To'o mada möö ra m'ui ha nö'ö ngo de ra hnihni nē mada kupa ya k'oi? _____

Xëni nunge mojonni nuya thodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mefi: möö nö'ö hmöö ko ri mengu

Möö nö'ö ntanfëni: ¿Teme'a? Di nëxti ndünthi në hi'ñotho ya wa. (Nö'ö ndöhi).

'Yode në möö

Möö ya hmöö ko yoho ri 'ñowi:

Yoti ri thuhu në ma 'na ri 'ñowi

- _____: ¿Teme magi möö de nu'u xka podi?
- _____: Nuga, 'na mönfödi ha ga ena hanja di thoki nö'ö di hñuhñe ha ma ngu
- _____: Nuga pëts'i te ga möö ma nthogi ha ra ngo ma hñihnihu. Maga kupa ya k'oi da hoo'i
- _____: Nuga maga möö 'na nt'et'ajone. Xi nui, _____, ¿teme magi udi de nö'ö xka podi?
- _____: Maga möö ya ra ma na'ño ya hñethi
- _____: Di ho ga hoki nuna 'mefi ga udi
- _____: Ho, nuga në di ho
- _____: Nuga di ho da moxkagi nö'ö xghnate
- _____: Xahmo nuna ntudi de ya nfodi xta pohu da ho ma dadahu ne gatho ya ja'i.

Nfëta hmo

- Minerva: ¿Teme magi möö de nu'u xka podi?
- Juan: Nuga, 'na mönfödi ha ga ena hanja di thoki nö'ö di hñuhñe ha ma ngu
- Karla: Nuga pëts'i te ga möö ma nthogi ha ra ngo ma hñihnihu. Maga kupa ya k'oi da hoo'i
- Javier: Nuga maga möö 'na nt'et'ajone. Xi nui, Minerva, ¿teme magi udi de nö'ö xka podi?
- Minerva: Maga möö ya ra ma na'ño ya hñethi
- Juan: Di ho ga hoki nuna'mefi ga udi
- Karla: Ho, nuga në di ho
- Javier: Nuga di ho da moxkagi nö'ö xghnate
- Minerva: Xahmo nuna ntudi de ya nfodi xta pohu da ho ma dadahu në gatho ya ja'i.

Ts'oga 'mëfi: möö nuna hmöö ko ri mengu

Yoti ri thuhu nē nō'ō ra thuhu de hñu ri 'ñowi ha nuna nt'ot'i.
 'Yode nē möö:

RA NTUDI YA NFODI

_____, _____, _____ nē _____ pa ha
 ra 'meto jeya de ra yoho ntudi. Ra ntudi bi uadi.
 Mada 'ñudi ra nfodi xta pohe ha nuna ngu dega ntudi _____,
 mada, ja 'na mönfodi, 'na k'oi de nō'ō bi tsi ha ra ngu.
 _____, mada pede ra nthogi ha ra ngo ra hnihni, mada
 kupa ra ya k'oi bi hñoi ko ra toxgu.
 _____, mada xikagihu de ya ra ma na'ño ya hñethi. _____,
 mada möö 'na nt'et'ajone. Nuni xahnate, bi fotsi da hoki nuna ra 'ñudi.

Thodi nuna ntoni: ¿Teme ra thuhu nu'u ya ndok'oi de nuya nt'ot'i?

Yoti ri thuhu nē nō'ō ra thuhu de hñu ri 'ñowi ha nuna nt'ot'i:

RA NTUDI YA NFODI

_____, _____, _____ nē _____ di pohe ha ra 'meto j
 eya de ra yoho ntudi. Ma ntudi bi uadi. Maga udihe nu'u ma nfodihe xta
 pohe ha nō'ō ngu dega ntudi. _____, mada hoki, ha 'na mönfodi,
 'na k'oi de nō'ō di ñuni ha ra ngu. _____, mada pede ra nthogi de ha
 ra ngo ma hnihnihu, mada kupa ya k'oi bi hñoi ko ra toxgu. _____,
 mada xikagihu de ya ra ma na'ño ya hñethi. _____, mada möö
 'na nt'et'ajone. Nō'ō xahnate, bi moxje da hoje ma 'ñudihe.

Thodi nō'ō ntoni: ¿Teme 'mefi magi 'pefi nu'i nē ri 'ñowi?

Xëni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi
 Ts'oga 'mefi: möö ko ri mengu nuya nt'ot'i

Möö nö'ö hmömajoni: "Nö'ö hindi müwi poni xa mödi".

Yoti ri thuhu:

RA NTUDI YA NFODI

Ma thuhu _____ di pa ha ra 'mëto jëya de ra yoho ntudi. Di xgdi ra hño hñöhñö de ma hnihni. Ma ntudi bi uadi. Maga udi ma nfodi pa gatho ya ja'i ha di xgdi da hñeti ha ma ngu dega ntudi: maga ñöö ha 'na ntudi de 'na hmöö. Ma xghnate në ma 'ñome bi moxkagi ga podi.

'Yode në möö.

Yoti nuya nthodi de ra ya ntoni de ha nuna nt'ot'i:

-¿To'o mada xiaihu nö'ö podi? _____

-¿To'o mada 'yode nö'ö xka podi?: _____

Xëni nunge mojoni nuya nthodi ga oti ko 'na ri 'ñowi

Ts'oga 'mefi: möö ko ri mengu nuna nt'ot'i

GA ƐNI MA FÖDI

Yoti nö'ö di medi nuna nt'ot'i:

RA NTUDI YA NFODI

Ma thuhu _____ di pa ha 'm̄to j̄ya de
_____. _____ nö'ö hñöö Hñöhñö de
ma hnihni. Ma _____ bi uadi. _____
ma nfodi pa ya ja'i _____ de ma ngu
dega ntudi: _____ ha nö'ö ra ntudi de
'na _____. Ma xahnate në ma 'ñom'e bi
_____ ga podi.

Xëni nunge mojon
nuya nthodi ga oti
ko 'na ri 'ñowi

¡Nfozte ha ra ndui ya
'm̄fi në ra thoki ya
'm̄fi dega nfotsi!

'Yode ri xahnate:

Nö'ö ga pödi: di ot'i ya nt'ot'i në di honi ra ma na'ño ya bojo paga udi.

Ts'oga 'm̄fi: Gi ehya ko ya nt'et'ajone de nuna 'm̄fi

NXĒKANXIDI

1. ¿HABU ÑO RA HÑO MA HNINI?

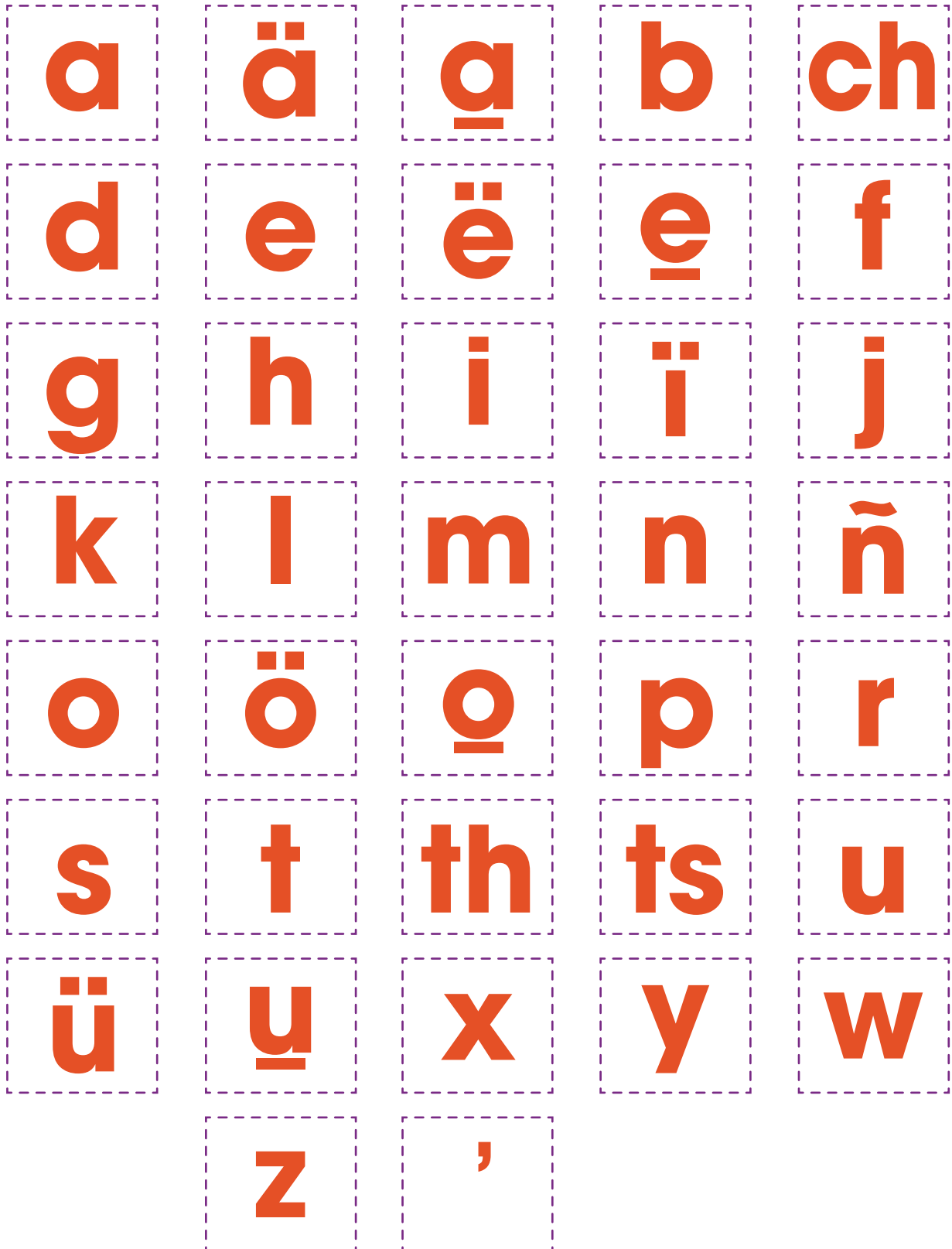
Xeki ya k'oi de ya metsi në ya nxutsi në pet'e 'na metsi në 'na nxutsi kada
'na hnini habę ño ri hñö.

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

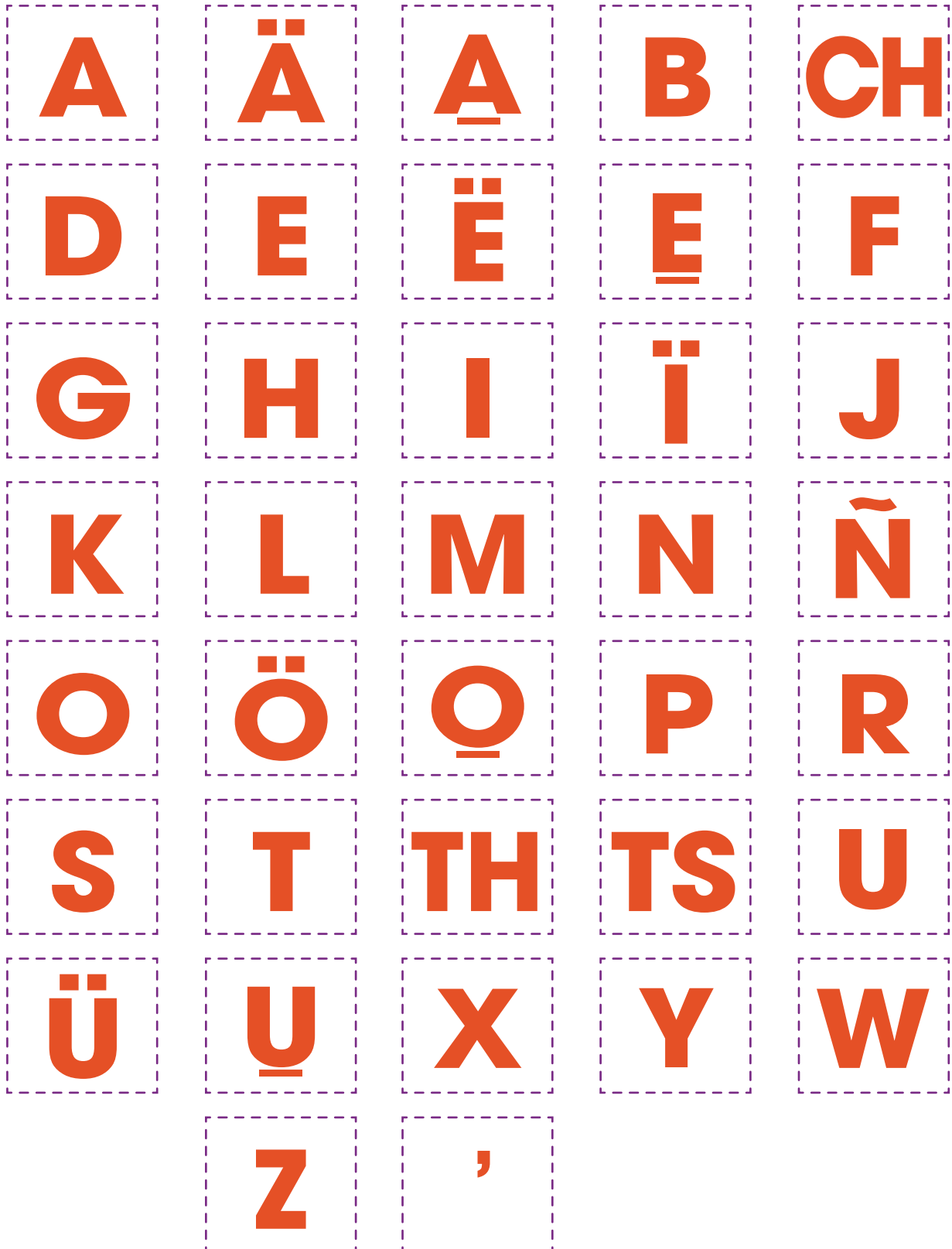
2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

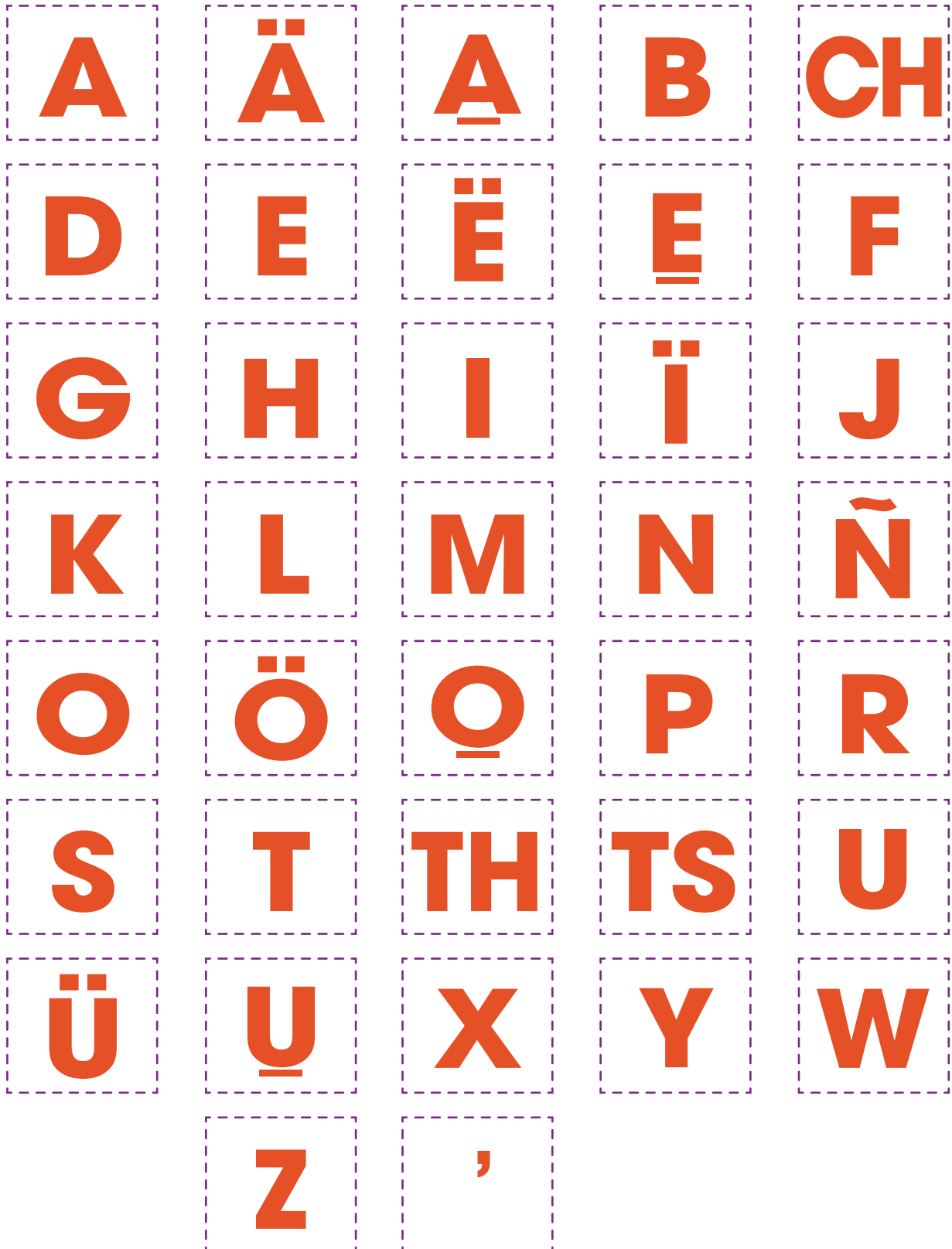
2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

a	ä	ā	b	ch
d	e	ë	ē	f
g	h	i	ï	j
k	l	m	n	ñ
o	ö	ō	p	r
s	t	th	ts	u
ü	ū	x	y	w
	z	,		

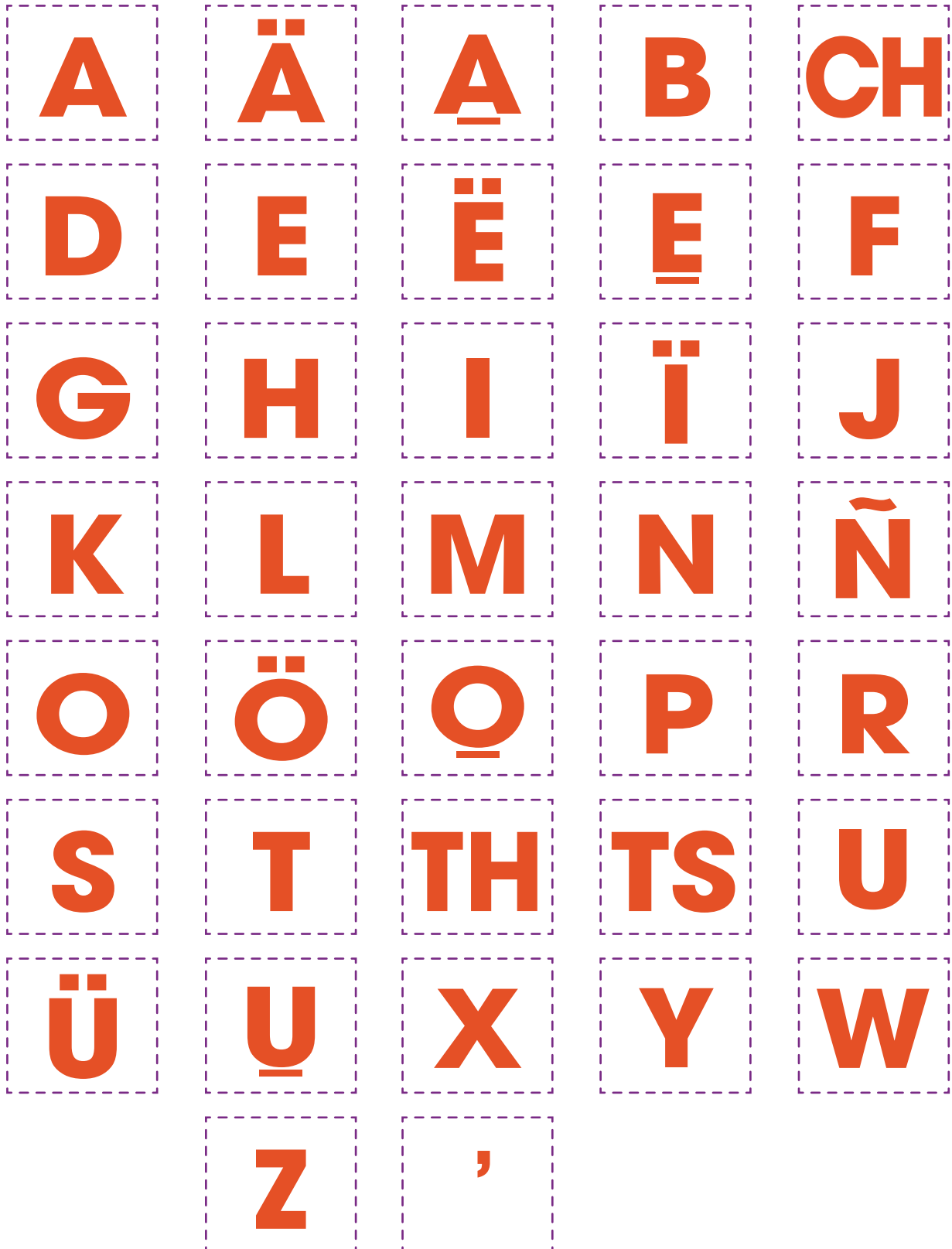
2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

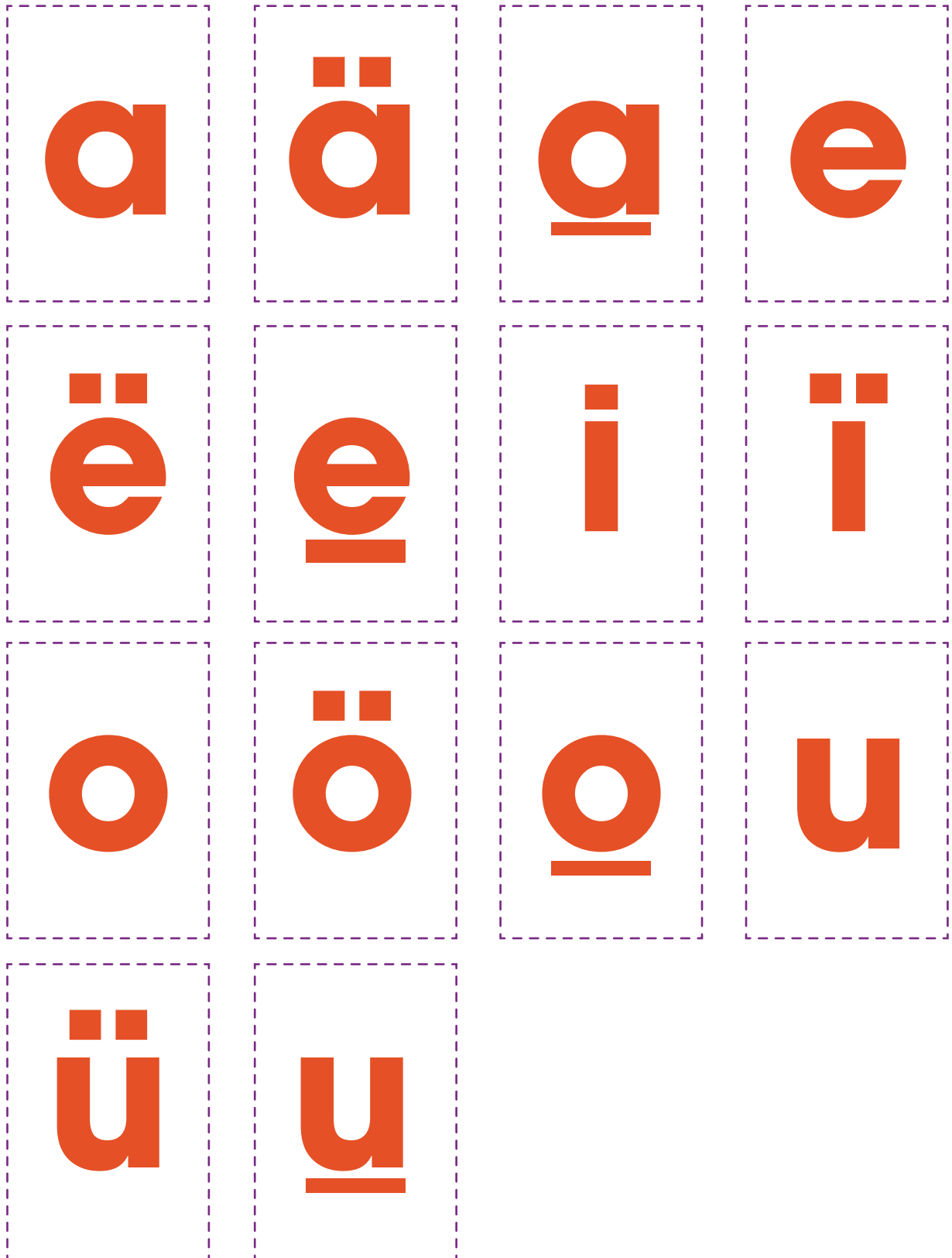

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

a

ä

á

e

ë

ē

i

ï

o

ö

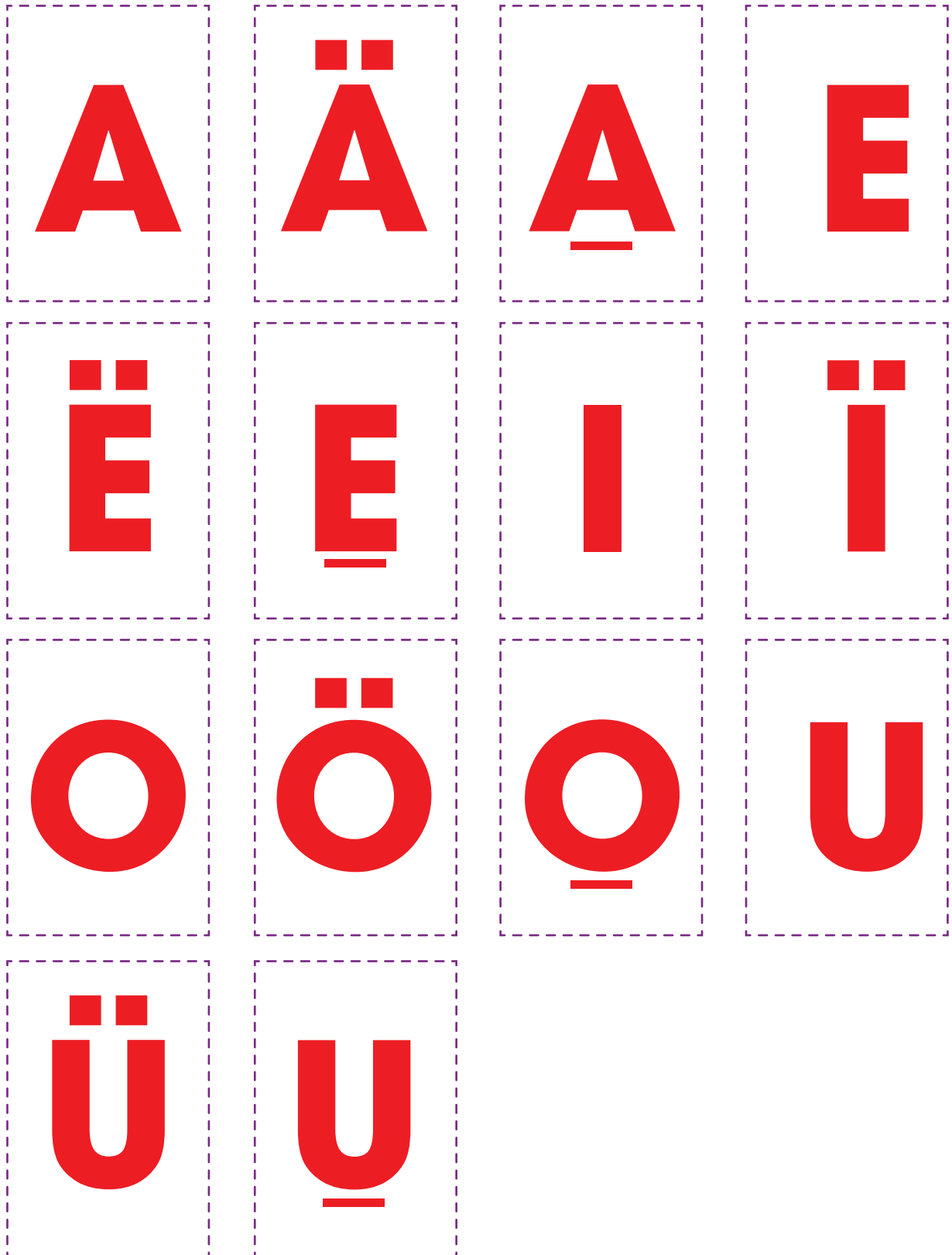
ó

u

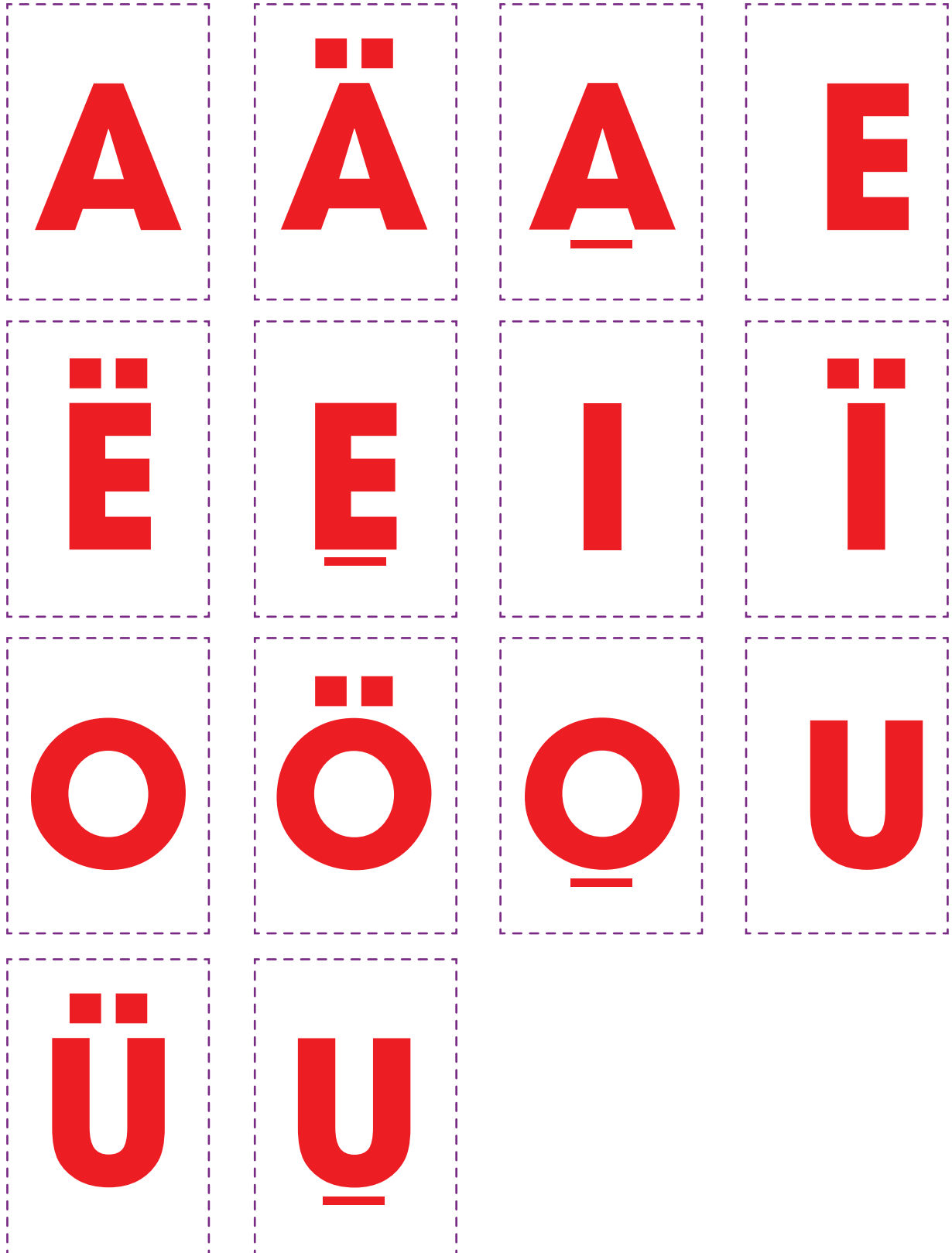
ü

ū

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

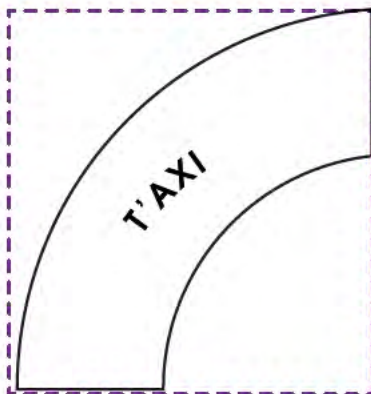
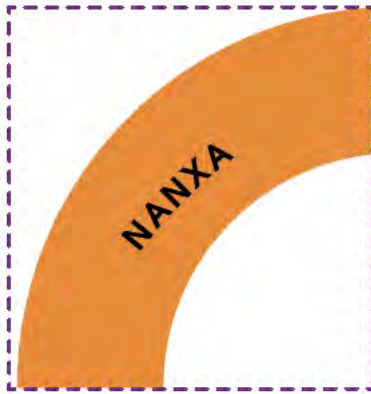

2. 'MEFI PA DA NXEKI 'RA NT'OFO HÑÖHÑÖ

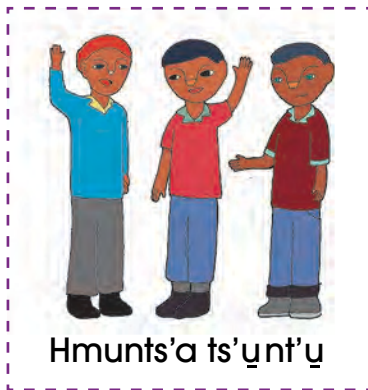
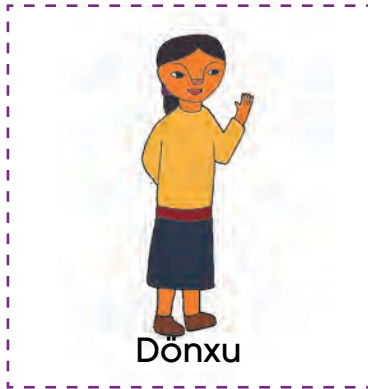
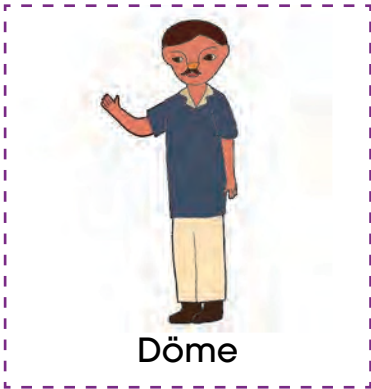
3.YA JÖHNI

'Yode nĒ möö.

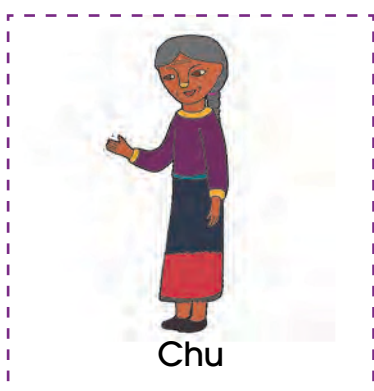
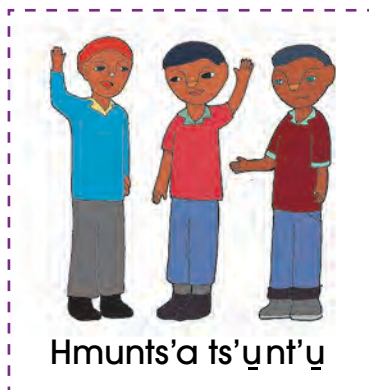
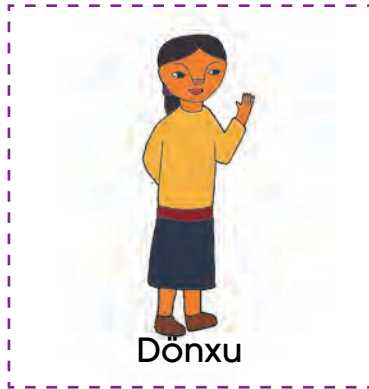
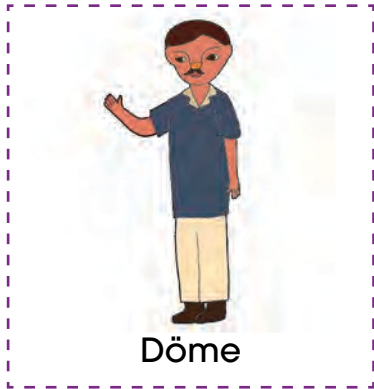
4. YA METSI NË YA NXUTSI

'Yode në möö.

4. YA METSI NĒ YA NXUTSI

'Yode nē möö.

5. YA NXIDI PA DA NXEKI, 'RA 'YU YA MENGÜ

'Yode në möö.

Nuni
gehni
ma
ñoño

Nuni ge
ma
ñoño

Nuni ge
ma
ñoño

Nuga da
Juan

Nuni
gehni
ma
chuchu

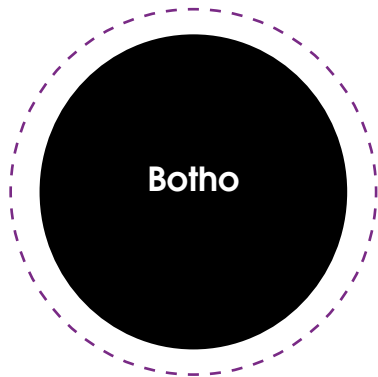
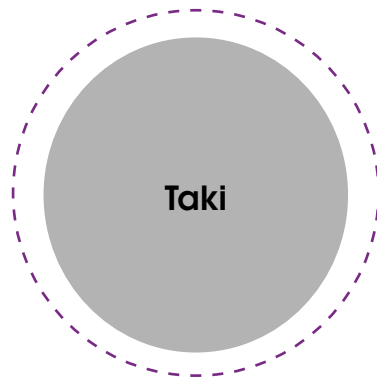
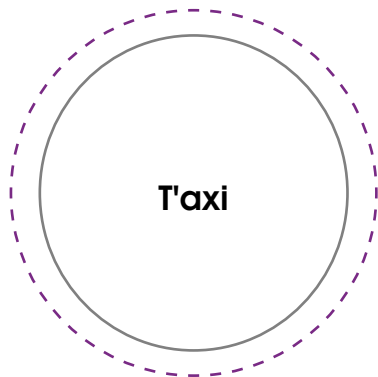
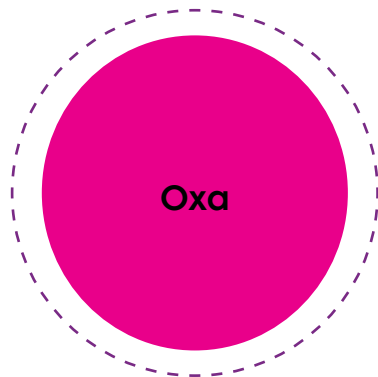
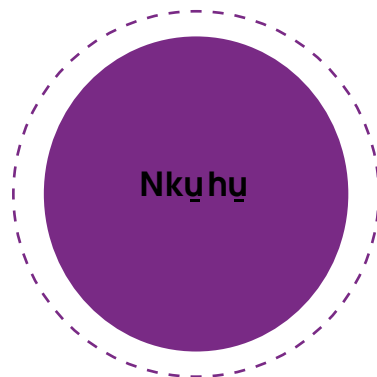
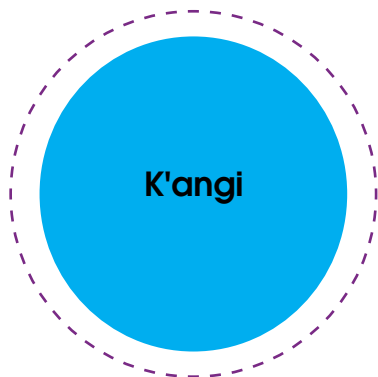
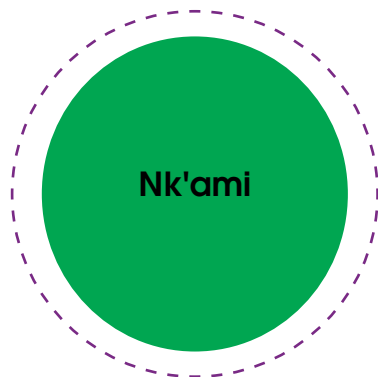
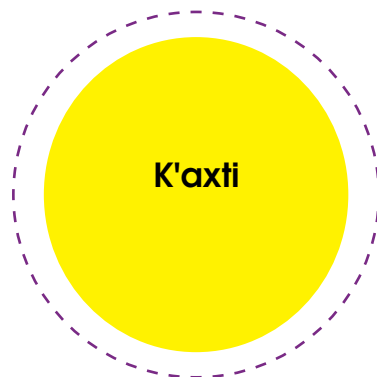
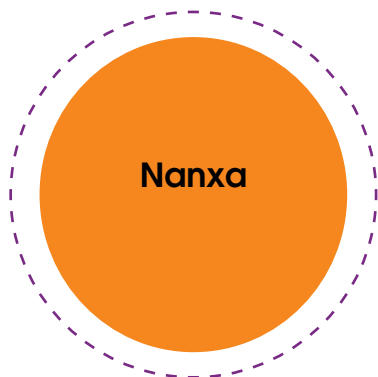
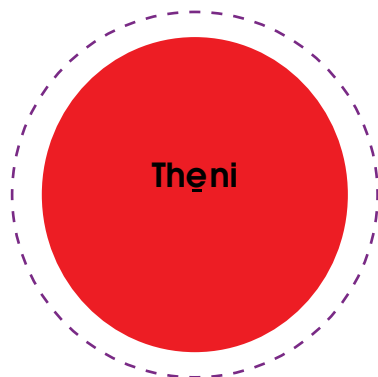
Nuni
gehni
ma xita

Nuni ge
ma
dada

Nuni
gehni
ma nju

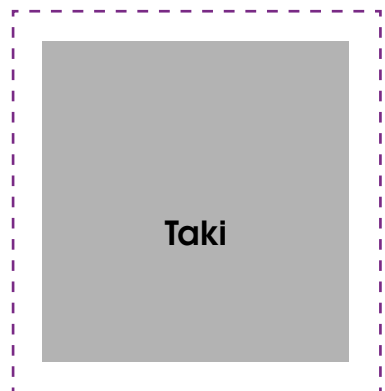
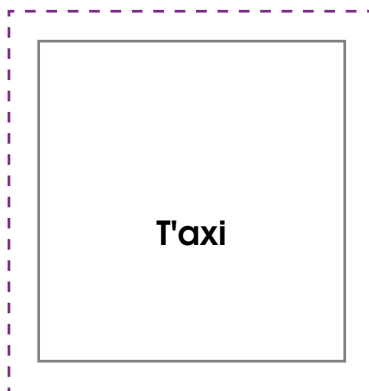
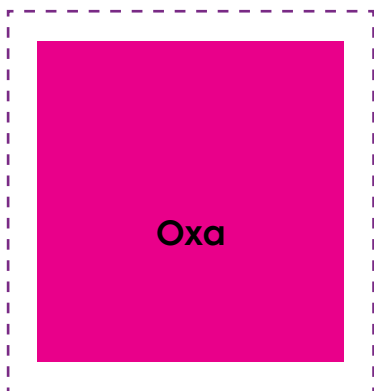
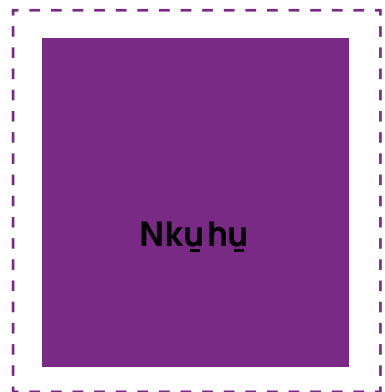
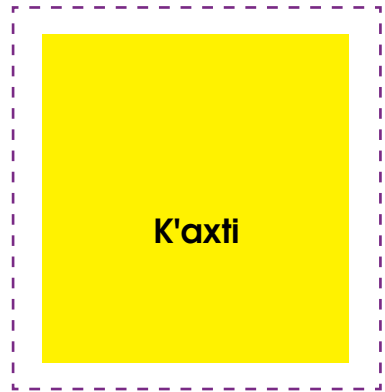
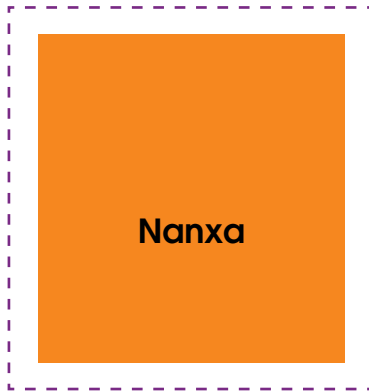
6. RA NTHËT 'I YA NJÖT 'I

'Yode në möö.

7. XĒNI 'NAT 'A RA NJÖT'I

'Yode nē möö.

8. MA MPĒDI PA MA 'MĒFI HA NT'UDI

'Yode nē möö.

Thëhñö nt'ot'i

Thuki

Mfixhe'mi

Mfixhe'mi

Nt'ëni tsandi

Ngochi

Ra k'oi ndöhnini
'Monda

T'öxte

Thuhni

Njöt'i

Thëhñö nt'ot'i njöt'i
/ njöt'i

9. DI PÖDI YA ZU'WĒ

'Yode nē möö.

'Yo

Fani

Ndöbru

Jua

Mina

Mixi

Hñao

Mede

Qni

Badu

K'ēñö

Koli

Tsa'thi

10. YA ZU 'WĒ GE DI HOO

'Yode nĕ möö.

'Yo

Fani

Ndɔbru

Jua

Ndamni

T'öxi

Dɛti

Mede

Qni

Mixi

Koli

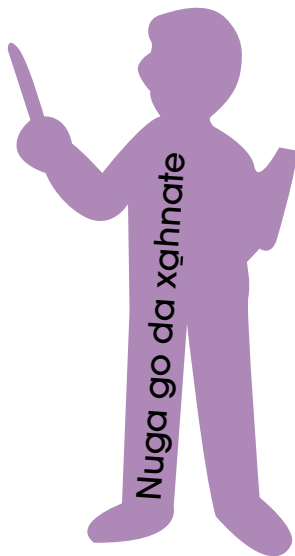

Ts'int's'ü

11. MBO NGU DEGA NTUDI

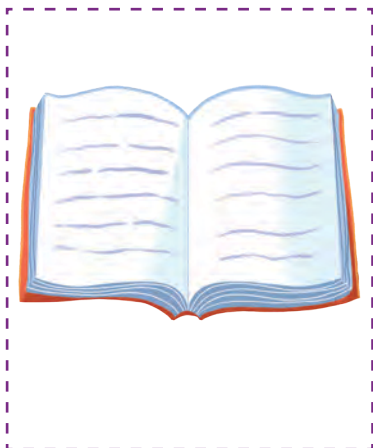
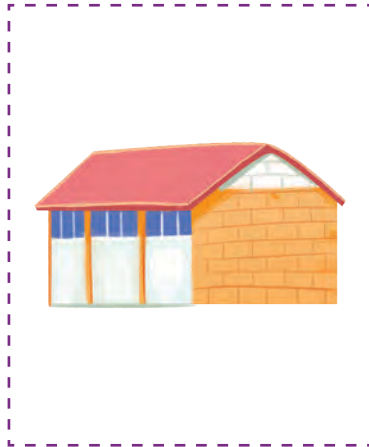
'Y de nē möö.

12. MBO NGU DEGA NTUDI. JUAN DI BODI

Mbo ngu dega ntudi. Juan di bodi

Xqhnate

Ngu dega ntudi

Nfixhemi xa koti

Mbo ha ngu
dega ntudi

Jeya: t'ena pa

Nfixhemi xogi

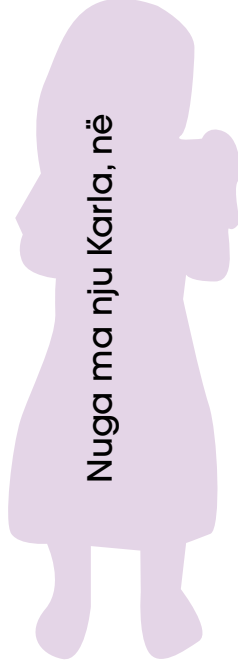
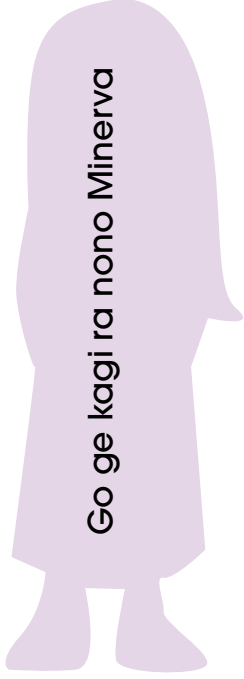
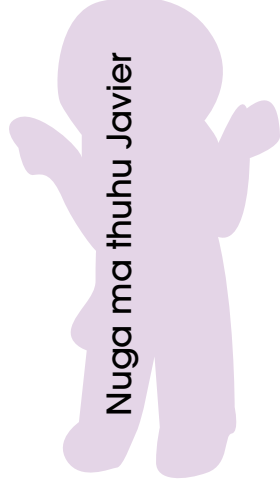
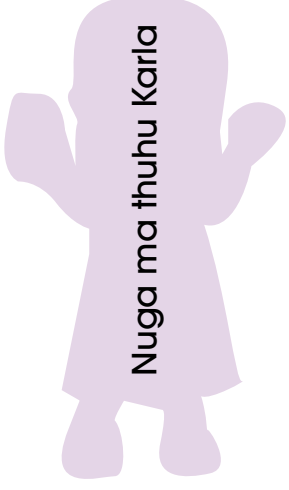
Mengu

Nuga da Juan

Metsi di xqdi

13. NÖ'Ö NGO MA HNIHNI

14. MA NFODI

Nuga ma thuhu
Minerva

Nuga ma thuhu Juan

Nuga ma
thuhu Javier

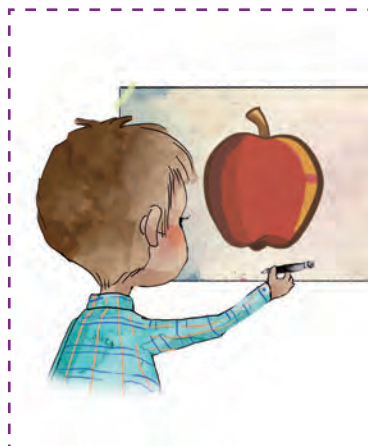

Nuga ma thuhu
Karla

15. K'OI NU'U DI KUPA HA MA 'ÑUDI

Ntsoni. Ra ntudi
ya nfodi, ra
yoho ntudi,
nbehe 'nate ma
'reta de ra
'rato zono de
yo'moho ma
'reta nē hñoto
jeya, 11: 00 xudi.

Hñuni

Pede ya m'ui

Nthuki

Ngo

Hemi hmöö

Toxgu

Ko'i

Kotsi

Tablet

HÑÖHÑÖ
MFIXHEM'I
'MET'O JEYA

Se imprimió por encargo de la Dirección General de Educación Indígena
a través de la Comisión Nacional de los Libros de Texto Gratuitos.

SEP
SECRETARÍA DE
EDUCACIÓN PÚBLICA

